

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Urška OBLAK

**PROSTORSKA IDENTITETA GORJANCEV KOT RAZVOJNI
IZZIV**

MAGISTRSKO DELO

Magistrski študij - 2. stopnja

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Urška OBLAK

PROSTORSKA IDENTITETA GORJANCEV KOT RAZVOJNI IZZIV

MAGISTRSKO DELO
Magistrski študij - 2. stopnja

SPATIAL IDENTITY OF GORJANCI AS DEVELOPMENT CHALLENGE

M. SC. THESIS
Master Study Programmes

Ljubljana, 2015

Magistrsko delo je zaključek Magistrskega študijskega programa 2. stopnje Krajinska arhitektura. Delo je bilo opravljeno na Katedri za krajinsko arhitekturo.

Študijska komisija Oddelka za krajinsko arhitekturo je za mentorja magistrskega dela imenovala doc. Darjo Matjašec.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: prof. dr. Ana Kučan
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo

Član: doc. Darja Matjašec
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo

Član: prof. dr. Davorin Gazvoda
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo

Datum zagovora:

Podpisana izjavljam, da je naloga rezultat lastnega raziskovalnega dela. Izjavljam, da je elektronski izvod identičen tiskanemu. Na univerzo neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravici shranitve avtorskega dela v elektronski obliki in reproduciranja ter pravico omogočanja javnega dostopa do avtorskega dela na svetovnem spletu preko Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete.

Urška Oblak

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD	Du2
DK	UDK 711.4:502.15 (497.4 Gorjanci) (043.2)
KG	identiteta prostora/narativnost identitete/doživljanje prostora/zaznavanje prostora/krajinski vzorci/razvoj prostora
AV	OBLAK, Urška
SA	MATJAŠEC, Darja (mentorica)
KZ	SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
ZA	Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo
LI	2015
IN	PROSTORSKA IDENTITETA GORJANCEV KOT RAZVOJNI IZZIV
TD	Magistrsko delo (Magistrski študij - 2. stopnja)
OP	XIII, 107 str., 61 sl., 1 pril., 47 vir.
IJ	sl
Jl	sl/en
AI	Naloga se ukvarja s problematiko opredeljevanja prostorske identitete na Gorjancih ter njenim obvarovanjem skozi prostorski razvoj. V začetnih poglavjih so na podlagi teorije določena načela prepoznavanja identitete Gorjancev: spremenljivost, doživljanje in narativnost prostora. Analiza strukturnih sprememb izpostavi strukturne elemente v prostoru, ki opredeljujejo krajinske vzorce in jih je mogoče razvrstiti v krajinske tipe; ti predstavljajo osnovo za opredelitev prostorske identitete. Na podlagi analize poselitve so na osnovi zgodovine in njenih ugotovitev določeni strukturni elementi, ki so se najdlje obdržali v prostoru in jih tako opredeljujemo kot ključne značilnosti prostora. V poglavju »doživljanje prostora« naloga določa stopnjo vizualne privlačnosti krajinskih prizorišč in na prepoznanih krajinskih tipih določa merila vizualne zaznave prostora. Rezultati ankete prikazujejo, kolikšno je poznavanje prostora ter izpostavijo tiste prostorske značilnosti in dejavnosti, ki jih anketirani vidijo kot pomembne. V poglavju »narativnost prostora« je v bajeslovnih zgodbah, povezanih z Gorjanci, raziskana pripovednost prostora, ki hkrati razkriva pomen Gorjancev za prebivalce. V nalogi so prepoznana območja, na katerih je identiteta bolj izoblikovana in prepoznavna, ter območja, na katerih je izoblikovana, vendar ni prepoznavna ali je celo razvrednotena. V sinteznem delu naloge se na podlagi prepoznane identitete oblikujejo prostorske usmeritve. Usmeritve so oblikovane glede na potrebe po prostorskem urejanju in preurejanju območja in vodijo k uravnoteženemu razvoju na širšem območju Gorjancev, ne le na najbolj izpostavljenih območjih. Usmeritve so opredeljene po posameznih prostorskih točkah oziroma po mikroureditvah. Točke so hierhično razporejene od večje intenzivnosti usmeritev za preurejanja območij do manjše intenzivnosti, glede na območja s prepoznavno ali razvrednoteno identiteto. Na ta način prispevajo k prepoznavanju in zaznavanju identitete na območjih, kjer identiteta še ni prepoznavna ali pa je razvrednotena in tako vzpostavljajo ravnovesje ter zveznost prostora.

KEY WORDS DOCUMENTATION

ND	Du2
DC	UDC 711.4:502.15 (497.4 Gorjanci) (043.2)
CX	space identity/spatial narrative/experience of space/perception of space/landscape patterns/development of space
AU	OBLAK, Urška
AA	MATJAŠEC, Darja (supervisor)
PP	SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
PB	University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Landscape Architecture
PY	2015
TY	SPATIAL IDENTITIY OF GORJANCI AS DEVELOPMENT CHALLENGE
DT	M. Sc. Thesis (Master Study Programmes)
NO	XIII, 107 p., 61 fig., 1 ann., 47 ref.
LA	sl
AI	sl/en
AB	The master thesis deals with the problem of defining the spatial identity of Gorjanci, and its protection through spatial development. Based on the theory, the basic principles of recognizing the identity of Gorjanci are determined in the initial chapters of the thesis: variability, experience and narrative space. Analysis of structural changes establishes structural elements in space that define landscape patterns and can be classified into landscape types. These represent the foundation for the definition of spatial identity. Considering the analysis of human settlement throughout history and its findings, the thesis defines structural elements in space that have been kept the longest, thus being the key features of the area. The chapter "Experience of Space" sets the degree of visual attractiveness of landscape sequences and on the basis of landscape types, it establishes the criteria of visual space perception. The survey results show the knowledge of the area and highlight spatial characteristics and activities that interviewees see as important. In the chapter "Narrative Space", mythological stories related to Gorjanci study the narration of space, and reveal the importance of Gorjanci for its residents. The paper introduces areas with more established and recognizable spatial identity as well as areas where identity is formed, yet not recognizable, or even devaluated. The thesis ends presenting specific spatial guidelines that are created on the basis of recognized identity. The guidelines are formed regarding the need for spatial configuration and reconfiguration of a certain area, leading to a balanced development in the wider area of Gorjanci, not only in the most exposed areas, which were established from the survey results. The guidelines are defined by individual spatial points and by micro-layouts. Points are sorted hierarchically from greater intensity of guidelines for area reconfiguration to lower intensity, depending on the area with recognizable or devaluated identity. This way, planned points contribute to recognising and perceiving identity in areas where it is not yet recognised or is devaluated, thus establishing balance and integration of space.

KAZALO VSEBINE

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA	II
KEY WORDS DOCUMENTATION	III
KAZALO VSEBINE	V
KAZALO SLIK	VII
KAZALO PRILOG	X
OKRAJŠAVE IN SIMBOLI	XI
SLOVARČEK	XII
 1 UVOD	 1
1.1 OPREDELITEV PROBLEMA	2
1.2 HIPOTEZA	2
1.3 CILJ RAZISKOVANJA	3
1.4 METODE DELA	3
 2 OBRAZLOŽITEV POJMA IDENTITETA	 6
2.1 KRAJINA KOT TEMELJ PROSTORSKE IDENTITETE	8
2.2 PREPOZNAVNOST PROSTORA	8
2.3 NAČELA RAZBIRANJA PROSTORSKE IDENTITETE	9
 3 SPREMENLJIVOST PROSTORA	 10
3.1 IZHODIŠČA ZA IZDELAVO ANALIZ	10
3.2 SPLOŠNA OPREDELITEV GORJANCEV	11
3.2.1 Relief	12
3.2.2 Raba tal in površinski pokrov	14
3.2.3 Poselitev	18
3.2.4 Zgodovinski razvoj poselitve	22
3.2.5 Izjemne krajine	28
3.2.6 Naravovarstveni oris območja	29
3.2.7 Kulturnodediščinski oris območja	30
3.2.8 Določitev krajinskih tipov	33
3.3 KARTA KRAJINSKIH TIPOV	42

4 DOŽIVLJANJE PROSTORA	44
4.1 VIZUALNA PRIVLAČNOST KRAJINSKIH PRIZORIŠČ	44
4.2 VIZUALNO ZAZNAVNA ANALIZA	47
4.3 PREDSTAVITEV ANKETE O ZAZNAVANJU GORJANCEV	50
4.3.1 Prikaz rezultatov ankete	51
4.3.2 Interpretacija ankete	56
4.4 NARATIVNOST PROSTORA	57
4.4.1 Tradicija Gorjancev	58
4.4.2 Bajeslovje Gorjancev	58
5 IDENTITETA GORJANCEV	61
5.1 OHRANJANJE IDENTITETE GORJANCEV	68
6 RAZVOJ NA GORJANCIH NA PODLAGI PREPOZNANE IDENTITETE	70
6.1 PREPOZNAVANJE IDENTITETE V PROSTORSKIH AKTIH	70
6.2 USMERITVE ZA RAZVOJ NA GORJANCIH	73
6.2.1 Umeščanje novih dejavnosti in preurejanje območij	77
6.3 IZDELAVA PREDLOGOV PROSTORSKIH UREDITEV NA GORJANCIH	85
6.3.1 Ureditve - razgledišče in počivališče	86
6.3.2 Predlog 1: Preurejanje vinogradniškega prostora pri Črneči vasi - Čačarija	87
6.3.3 Predlog 2: Prezentiranje arheoloških najdišč ob Laški poti	91
6.3.4 Predlog 3: Preurejanje športno - rekreativnega prostora Miklavž	97
7 SKLEP	100
8 POVZETEK	102
9 VIRI	103
9.1 CITIRANI VIRI	103
9.2 DRUGI VIRI	106
ZAHVALA	

KAZALO SLIK

Slika 1: Prikaz obravnavanega območja po občinah (Atlas okolja, 2015).	11
Slika 2: Pogled na obravnavano območje z najvišjim hribom-Trdinov vrh (telekomunikacijski stolp) (Panoramio, 2015).	12
Slika 3: Prikaz reliefa (DMV) in vodotokov na Gorjancih (Zemljiški kataster, 2014).	13
Slika 4: Strukturni elementi reliefa SE (R).	14
Slika 5: Shema površinskega pokrova in rabe tal (Zemljiški kataster, 2014).	16
Slika 6: Strukturni elementi površinskega pokrova SE (PP).	17
Slika 7: Shema poselitve in prometnih povezav (Zemljiški kataster, 2014).	19
Slika 8: Strukturni elementi poselitve SE (P).	21
Slika 9: Historični razvoj poselitve območja od pradavnine do turških vpadov po nadmorski višini (podlaga shematskega prikaza Gorjanci, prečni prerez; Brate in sod., 1997).	24
Slika 10: Razvoj poselitve na območju od 18. do 20. stoletja (podlaga shematskega prikaza Gorjanci, prečni prerez; Brate in sod., 1997).	26
Slika 11: Zgodovinski strukturni elementi SE (Z).	27
Slika 12: Shema izjemnih krajin (Zemljiški kataster, 2014).	28
Slika 13: Strukturni elementi izjemnih krajin SE (IZ).	28
Slika 14: Shema naravovarstvenih območij (Zemljiški kataster, 2014).	30
Slika 15: Shema kulturnodediščinskih območij (Zemljiški kataster, 2014).	31
Slika 16: Inventarizacijska karta (podlaga DOF, 2014).	32
Slika 17: Krajinski tipi Gorjancev.	41
Slika 18: Karta krajinskih tipov (podlaga DOF, 2014).	43
Slika 19: Analiza vizualne privlačnosti krajinskih prizorišč.	45
Slika 20: Zaznavanje prijetnosti območja krajinskega tipa, privlačnost prostora.	48

Slika 21: Naravna ohranjenost prikazuje najvišjo naravno ohranjenost krajinskih tipov.	48
Slika 23: Raznolikost krajinskih tipov odraža njihovo pestrost in unikatnost.	48
Slika 24: Obljudenost krajinskih tipov izraža prisotnosti ljudi na območjih.	49
Slika 26: Teksture strukturnih elementov, ki tvorijo krajinske tipe.	49
Slika 25: Barve strukturnih elementov, ki tvorijo krajinske tipe.	49
Slika 27: Merilo vidne izpostavljenosti prostora izraža zaznavanje krajinskih tipov, ki so bolj ali manj vidno izpostavljeni.	49
Slika 28: Najpogostejši motivi za delovanje na Gorjancih. Ocenjevalna lestvica si sledi 5 - najbolj pomembno, 4 - bolj pomembno, 3 - pomembno, 2 - manj pomembno, 1 - nepomembno.	52
Slika 29: Najpogostejše značilnosti Gorjancev. Ocenjevalna lestvica si sledi 5 - najbolj pomembno, 4 - bolj pomembno, 3 - pomembno, 2 - manj pomembno, 1 - nepomembno.	52
Slika 30: Najpogostejši elementi kulturne dediščine, ki zaznamuje Gorjance. Ocenjevalna lestvica 5 - najbolj pomembno, 4 - bolj pomembno, 3 - pomembno, 2 - manj pomembno, 1 - nepomembno.	53
Slika 31: Najpogostejše dejavnosti, ki bi lahko bile ključne za razvoj Gorjancev. Ocenjevalna lestvica si sledi 5 - najbolj pomembno, 4 - bolj pomembno, 3 - pomembno, 2 - manj pomembno, 1 - nepomembno.	54
Slika 32: Prikaz (A) izrisa območja Gorjancev skupine anketirancev iz prostorskih oddelkov na občinah ter zavodih (ZVKDS, OE NM, ZRSVN, OE NM, ZGS).	55
Slika 33: Prikaz (B) izrisa območja Gorjancev skupine anketirancev turističnih, kulturnih in športnih društev.	55
Slika 34: Identitetna karta (podlaga DOF, 2014).	67
Slika 35: Shematski prikaz prostorskega razvoja, glavna izhodišča na Gorjancih.	76
Slika 36: Shematski prikaz prostorskega razvoja, prometna shema.	76
Slika 37: Usmeritvena karta (podlaga DOF, 2014).	76
Slika 38: Piktogrami podrobnejših ureditev.	78
Slika 39: Piktogrami obsežnejših ureditev.	79

Slika 40: Piktogrami za razvoj ruralnih območij.	80
Slika 41: Piktogrami za turistični razvoj.	82
Slika 42: Piktogrami športnih ureditev.	83
Slika 43: Piktogrami za ohranjanje naravne in kulturne krajine.	84
Slika 44: Shema podrobnih predlogov prostorskih ureditev na Gorjancih.	85
Slika 45: Počivališče, tlorisni prikaz, M 1 : 100.	86
Slika 46: Razgledišče, tlorisni prikaz M 1 : 100.	86
Slika 47: Skulptura, Forma viva Kostanjevica na Krki, Dušan Trašar.	86
Slika 48: "Krajinsko okno", razgledišče, ki okvirja zanimive poglede ter značilnosti Gorjancev.	86
Slika 49: "Krajinsko okno" in počivališče, info element s predstavitvijo značilnosti območja.	86
Slika 50: Predlog ureditve vinogradniškega območja Oštrc-Črneča vas, Čačarija (podlaga Piso, 2014).	88
Slika 51: Prečni prerez načrtovane rešitve AA' na vinogradniškem območju Oštrc-Črneča vas (podlaga Piso, 2014).	89
Slika 52: Pogled B, razgledišče na prenovljeno vinogradniško območje Oštrc-Črneča vas.	90
Slika 53: Predlog ureditve ob Laški poti (podlaga Piso, 2014).	92
Slika 54: Točka A, obeležje: Gradec nad Mihovim, izginulo naselje/obeležje in počivališče.	93
Slika 55: Točka B, bajeslovna točka: Gluha loza, Vratolom, z zvočnimi kvadri in počivališčem.	93
Slika 56: Pogled na točko A, obeležje: Gradec nad Mihovim, izginulo naselje/obeležje in počivališče.	94
Slika 57: Pogled na točko B, bajeslovna točka: Gluha loza, Vratolom z zvočnimi kvadri in počivališčem.	95
Slika 58: Točka B, bajeslovna točka na gozdni jasi.	96

Slika 59: Predlog ureditve na Miklavževih košenicah (podlaga Piso, 2014). 98

Slika 60: Počivališče s pogledom na Trdinov vrh. 98

Slika 61: Pogled A na športno-rekreativni prostor na Miklavževih košenicah. 99

KAZALO PRILOG

Priloga A: Anketni vprašalnik

OKRAJŠAVE IN SIMBOLI

JV - jugovzhod

JZ - jugozahod

SPRS - Strategija prostorskega razvoja Slovenije

ZVKDS, OE NM - Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Novo mesto

ZRSVN, OE NM - Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, Območna enota Novo mesto

ZGS - Zavod za gozdove Slovenije (Brežice in Novo mesto)

n.m.v. - nadmorska višina

Geopedia - interaktivni spletni atlas in zemljevid Slovenije

OPN - občinski prostorski načrt

CPVO - celovita presoja vplivov na okolje

SLOVARČEK

DOŽIVLJANJE PROSTORA je čustveni odziv, ko gre za neko vizualno privlačnost krajine ter vizualno zaznavanje krajine. Doživljanje pomeni tudi izkušnja nekega uporabnika v prostoru, kjer biva. S tem se vsak človek lahko identificira, kar opredeljujejo njegovo identiteto.

IDENTITETA je okvir za samoprepoznavanje neke enote, kot identične v času in prostoru. Je presečišče subjektivnega in objektivnega v ali na subjektu, objektu, prostoru. Identiteta ni vedno zaželena, večkrat se izraža tudi kot negativna identiteta. Osnovna značilnost identitete je "ostati isti" kljub spremembam. Oblikuje se takrat, ko nastane nek problem (Ule, 2000).

KRAJINSKI VZOREC je kompleksen sestav morfoloških ali vidno prepoznavnih krajinskih prvin. Prepozna se po strukturnih elementih: relief, raba in površinski pokrov, poselitev; vzorci zvezno prehajajo drug v drugega in prostorsko niso omejeni. V prostoru se odčitajo glede na podrobnost obdelave (Marušič, 1998a).

KRAJINSKI TIP je opredeljen kot posplošen model za več krajinskih vzorcev (Marušič, 1998a). V nalogi so določeni glede na hribovje, gričevje in nižino Gorjancev. Krajinski tipi se lahko pojavijo večkrat na območju in se jim lahko večinoma določi meja, ki pa zaradi morfologije lahko deloma odstopa.

LAŠKI HRAMI IN ZIDANICE so vinogradniški objekti, ki so jih Lahi dobili v najem v zameno za varovanje ozemlja Vojne krajine. Laški hrami so samostojno stoječi objekti, ki so bili postavljeni zunaj strnjenih vaških naselij in so posebnost Gorjancev. Zgrajeni so iz lokalnih materialov, lesa, kamna in slame, ki so jo kasneje zamenjali glinasti strešniki. Sprva so bili hrami in zidanice enoprostorni objekti, namenjeni spravilu orodja in predelavi grozdja. Po zaključku turških vpadov so Lahi pridobili dovoljenje, da so si lahko v hramih in zidanicah postavili krušne peči. Tako so dobili laški hrami in zidanice tudi stanovanjsko dimenzijo (Deu, 2012).

NARATIVNOST posameznika spodbuja v to, da identificira samega sebe s tem, da si stalno izmišlja in pripoveduje zgodbe o sebi in preteklosti (Ule, 2000). To se nanaša tudi na pripovedovanje zgodbe vsakega objekta v prostoru.

NARATIVNOST PROSTORA sestavljajo pripovedi, to so ustni ali pisni viri, ki lahko neposredno izhajajo iz prostora. Narativnost se predstavlja tudi kot zgodba oblikovanja prostora in zgodba uporabnika prostora (Maoz Azaryahu in sod., 2008). Narativnost se uporablja v ustvarjalni praksi arhitekture, krajinske arhitekture, urbanizma. Na prostoru se večkrat predstavlja kot posamezna predstavitevna točka ali skupina točk.

PIKTOGRAM je poenostavljena grafična oblika za raziskovanje in določanje krajinske identitete. V nalogi grafični znak označuje strukturni element v prostoru. Izdelani piktogrami v nalogi sledijo metodi izdelavanja piktogramov krajinskih motivov, ki so bili zasnovani v doktorski disertaciji »Krajina kot nacionalni simbol« (Kučan, 1998). V nalogi so piktogrami prilagojeni glede na pojavnost strukturnih elementov na Gorjancih.

RAZDROBLJENOST KRAJINE pomeni drobljenje večjih zaokroženih območij enotnega krajinskega sistema, kar zmanjšuje njegove pomembne kakovosti, prekinja življenjske koridorje, zmanjšuje povezanost in mobilnost življenjskih oblik in zmanjšuje velikost območja, ki ga posamezne življenjske oblike potrebujejo za svoj obstoj (Krajina in prostorski razvoj Slovenije, 2002).

STRUKTURNI ELEMENT je nekaj, kar je določeno; zgradba, razmerje, predmet. Označuje prostorsko prvino: relief, površinski pokrov, poselitev, itd., in gradi krajinski vzorec.

1 UVOD

Načrtovanje prostorskega razvoja temelji na dobrem poznavanju prostorske identitete. V nalogi smo raziskali, kaj vse opredeljuje prostorsko identiteto in kako se vključuje v sam proces načrtovanja in oblikovanja v prostoru. Razvoj prostora določajo prostorski akti. Prostorska identiteta je v prostorskih aktih velikokrat le fiksna struktura in se ne prepoznava kot proces, ki se časovno razvija. Da bi prepoznali ta proces, smo v nalogi raziskovali področja izvora, razbiranja in oblikovanja identitete.

Namen opredeljevanja prostorske identitete smo v nalogi prikazali na primeru Gorjancev. Gorjanci se raztezajo na območju občin: Semič, Metlika, Novo mesto, Šentjernej, Kostanjevica na Krki, Krško in Brežice. Reliefna izoblikovanost je pogojevala nastanek državne meje po slemenu med Slovenijo in Hrvaško. Gorjanci imajo tako vlogo zelenega zaledja dolenjskih občin ter obmejnega prostora. Iz literature je ugotovljeno, da imajo Gorjanci izrazito svojevrstno naravno in kulturno dediščino. Iz te ugotovitve izhaja predlog za ustanovitev krajinskega parka Gorjanci, ki temelji na ohranjanju posebnosti naravne in kulturne dediščine. Predlog ustanovitve krajinskega parka je bil prvi poskus obravnavanja Gorjancev kot celote. V predlogu pa manjka opredelitev umeščanja dejavnosti na Gorjancih (turizem, gospodarstvo, šport in rekreacija, počitniška naselja, ipd.). Te dejavnosti so tiste, s katerimi družba zagotavlja razvoj na Gorjancih. Značilno administrativno reševanje prostorskih problemov na podlagi individualnih in kratkoročnih interesov ter pomankanje vizije prostora je problematika, ki se je naloga loteva.

Naloga izhaja iz dejstva, da identiteta tako kot pri osebnostih, (Ule, 2000) tudi v prostoru, ne obstaja kot fiksno in samozadostno dejstvo, temveč je prostorska identiteta v pogledu opazovalca; se pravi v tem, kako jo dojamemo v odnosu do prostora, družbe, ipd., zato se spreminja, je kompleksna – večplastna (fizične značilnosti, skriti vidni naravni in družbeni procesi, zgodovina, bajeslovje – narativnost).

Naloga predpostavlja, da bi bilo na podlagi prepoznane identitete Gorjancev mogoče določiti strategijo razvoja. Razvoj prostora bi moral temeljiti na razvijanju potencialov od posameznih vasi do vinogradniških naselij v gričevju ter razpršenih kmetij na hribovju Gorjancev. Ti potenciali, posebnosti so skoncentrirane na določenih območjih. Merila za izbor območij so: prostorske analize, na tej podlagi se ugotavlja spremenljivost prostora, določanje območij prepoznanih krajinskih tipov, krajinska prizorišča, na katerih naloga ugotavlja stopnjo vizualne privlačnosti, vrednotenje krajinskih tipov glede na zaznavna merila, anketa (preverjanje poznavanja Gorjancev in vsebinska določitev meje načrtovanja) ter iskanje zgodb na prostoru in območij teh zgodb. Na opredeljenih območjih so oblikovane točke razvoja, ki so hierhično razporejene od večje intenzivnosti usmeritev za preurejanja območij do manjše intenzivnosti, glede na prepoznavno ali razvrednoteno identiteto.

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA

Zaradi nepoznavanja značilnosti prostora, ki opredeljujejo identiteto, velikokrat prihaja do nekakovostnih prostorskih ureditev. Identiteta, ki naj bi predstavlja vrednoto, na ta način izgubi svojo vrednost. Prav zaradi prepoznavanja nekega problema v prostoru je potreba po oblikovanju identitete toliko večja.

Vizualna privlačnost Gorjancev je omogočila razvoj rekreacijsko-športnih dejavnosti ter turizma. Športne in rekreacijske dejavnosti ter turizem so preveč skoncentrirane na območju Miklavž-Gospodična-Trdinov vrh, kjer je tudi največ naravnih vrednot. Pojavljajo se naslednji problemi: stalna naselitev avtodomov in prikolic, prenaseljenost vinogradniških območij in opuščanje hribovskih kmetij ter neustrezna tipologija in umeščenost objektov po vaseh. Vse to dolgoročno ne ohranja krajinske pestrosti prostora. Zgodovinsko dogajanje je povzročilo nastanek novih stanovanjskih in počitniških naselij na neprimernih lokacijah, stara naselja pa pri tem stagnirajo. Dejavnosti se razvijajo na pobudo športnih, kulturnih in turističnih društev, ki se pri tem ne ozirajo na naravno in kulturno vrednost prostora. Nove grajene strukture tako drobijo Gorjance in zmanjšujejo vrednost naravne in kulturne krajine.

Na območju Gorjancev obstoječi prostorski potenciali in kakovosti še niso popolnoma izkoriščeni. Prav tako je opaziti pomanjkanje kakovostne in lokalno značilne turistične ponudbe ter športno-rekreacijske infrastrukture na širšem območju Gorjancev. Prostorski akti občin, ki obsegajo Gorjance, zanemarjajo njihovo pomembno vlogo za prihodnost razvoja občin. To izhaja iz pomanjkanja vizije in tako tudi enotne strategije, ki bi krepila razvoj prostora. Usmeritve iz prostorskih aktov posameznih občin si niso enotne in ne obravnavajo prostora kot samostojne enote.

Od tod tudi opredelitev problema v nalogi, kjer problemi v prostoru vplivajo na to, ali je mogoče razbrati prostorsko identiteto ali pa se je ta že izgubila. Nenadzorovani posegi in degradacija naravnih in kulturnih vrednot ter prevzemanje tujih vzorov pri oblikovanju objektov in odprtega prostora so posledice pomanjkanja vizije, kako to območje varovati in hkrati dopuščati določene razvojne interese ter tako omogočiti ustrezen razvoj prostora.

1.2 HIPOTEZA

Naloga predpostavlja, da so prostorske značilnosti Gorjancev razmeroma ohranjene in da je mogoče opredeliti identiteto prostora, ki lahko postane razvojni potencial. Najbolj tipične prostorske značilnosti opredeljujejo identiteto prostora. V nalogi je predpostavljeno, da bi zaradi spremenljivosti, doživljanja in narativnosti prostora kontinuiteto (razvoj in nadgradnjo) prostorske identitete dosegli prej kot s smernicami za urejanje po administrativnih območjih. To bi dosegli z zveznostjo dojemanja in prepoznavanja prostora. Zveznost bi dosegli s prepoznavanjem in oblikovanjem točk na širšem območju Gorjancev. Te točke bodo prikazovale vidne, fizične značilnosti Gorjancev, hkrati pa nevidne (skrite, bajeslovne, ipd.) značilnosti naredile vidne, saj bi v prostor vnesle informacije in spodbude za branje prostora. Izbor meril za prepoznavanje in določitev območij je opredeljen v poglavju 1.4, v metodah. V okviru meril, ki so izbrana na podlagi metod in ciljev, so te točke tudi oblikovane.

Naloga predpostavlja, da družba za Gorjance še ni podala vizije za razvoj prostora, kar je ugotovljeno iz analize prostorskih aktov. Na podlagi razbrane identitete in s tem poznane zgodbe prostora je mogoče načrtovati vizijo razvoja v prostoru.

1.3 CILJ RAZISKOVANJA

Glavni cilj naloge je prepoznavanje identitete Gorjancev in s tem osvetlitev značilnosti in posebnosti prostora. Ostali cilji so:

- ugotoviti, katere krajinske značilnosti določajo identiteto posameznih območij Gorjancev in jih naredijo prepoznavne,
- doseči kontinuiteto identitete na podlagi spremenljivosti, doživljanja in narativnosti prostora,
- na podlagi razbrane identitete oblikovati usmeritve, ki določajo razvoj prostora ter s tem ohranjajo ali preoblikujejo identiteto,
- doseči zveznost in prepoznavanje prostora z oblikovanjem točk na širšem območju Gorjancev,
- oblikovati točke tako, da v prostor vnesejo informacijo in spodbudijo k branju prostora,
- načrtovati razvoj na Gorjancih, ki bi temeljil na razvijanju posebnosti prostora in predvideval umeščanje dejavnosti, ki bi spodbujale razvoj,
- izoblikovati prostorske predloge konkretnih izboljšav in ureditev, po katerih naj bi se Gorjanci uravnoteženo razvijali kot celosten sistem prepoznanih vrednot, ki razvijajo obstoječe kakovosti v prostoru ter omogočajo vzdržen razvoj območij, krepijo identiteto Gorjancev in prepoznavnost v lokalnem, regionalnem in nacionalnem okolju.

1.4 METODE DELA

Magistrsko delo je zahtevalo proučevanje strokovne in poljudne literature, terenske ogleda, pregled kartografskega in slikovnega gradiva, ki so predpogoj za nadaljnje raziskovanje. Naloga se ukvarja z iskanjem prostorske identitete Gorjancev, ki predstavlja razvojni izziv. Obravnavano območje Gorjancev je bilo izbrano po predlogu gospoda Andreja Hudoklina iz ZRSVN, OE NM. Območje obdelave v magistrski nalogi je bilo določeno po geografski meji Gorjancev ter po predlogu za krajinski park Gorjancev, ki so ga zasnovali Tadej Brate in sodelovci (1997). Naloga poteka v dveh sklopih. V prvem sklopu je na podlagi teorije iz znanstvene literature, avtorice Mirjane Ule (2000), z naslovom Sodobne identitete v vrtincu diskurzov, določen način prepoznavanja identitete in vzrok pomembnosti identificiranja prostora ter določanje njegove prepoznavnosti. V knjigi avtorica raziskuje razvoj identitete posameznika v odnosu med okoljem in družbo. Iz knjige so bile ugotovljene glavne značilnosti, po katerih se oblikuje identiteta; spremenljivost, doživljanje in narativnost. Te značilnosti so bile v nalogi uporabljane kot način za prepoznavanje in oblikovanje identitete Gorjancev. Teorija oblikovanja identitete je bila določena tudi po ostalih avtorjih znanstvene literature, ki obravnavajo prostorsko identiteto. V tretjem poglavju se določa spremenljivost prostora z analiziranjem, ki se poleg terenskega ogleda nasloni še na knjigo Gorjanci, avtorja Brateja in sod. (1997). Prostorske analize so narejene shematsko za posamezno prostorsko prvino in še za druge značilnosti Gorjancev, kot so: zgodovina, izjemne krajine, naravovarstveni in kulturnodediščinski oris območja.

Iskanje krajinskih značilnosti izhaja iz priročnika Regionalna razdelitev krajinskih tipov Slovenije, avtorja Janeza Marušiča (1998b). Pri tem se analizirajo temeljne prvine ustvarjanja krajinske zgradbe in krajinskih vzorcev, ki so relief, raba tal, površinski pokrov in poselitve. Za določanje krajinskih vzorcev in razvrščanje v krajinske tipe sem uporabila metodo piktogramov, ki jo je zasnovala Kučan (1998), v znanstveni monografiji z naslovom Krajina kot nacionalni simbol. Zaradi izredne raznolikosti Gorjancev je bila izbrana metoda piktogramov, ki s poenostavljenimi slikovnimi oblikami omogočajo lažje razumevanje kompleksnosti prostora. Strukturni element (prikazuje ga piktogram) gradi krajinski vzorec (prikazan na fotografiji), ti pa določajo krajinske tipe (prikazane na karti krajinskih tipov). V nalogi sem za boljšo preglednost metode določanja krajinskih tipov uporabila kratice. Strukturni element je v nalogi označen s kratico SE (posamezna prostorska prvina; relief ... itd., označuje črka R), sledi številka strukturnega elementa. Krajinski vzorec določa kratica KV in številka krajinskega tipa. Krajinski tip določa kratica Tip in črka krajinskega tipa, od črke A do F. Piktogrami, ki so bili razviti v prvem delu naloge, se v drugem delu naloge, v usmeritvah za razvoj, preoblikujejo v piktograme, ki po točkah prikazujejo predloge na obravnavanem območju. Krajinski tipi so nato opredeljeni še na karti 3.3., kjer so označene meje posameznih krajinskih tipov. To so območja, ki so bila prepoznana zaradi prostorskih analiz. V poglavju Vizualna privlačnost krajine (glej 4.1), je narejena analiza, kjer so izbrana krajinska prizorišča glede na krajinske vzorce. Po metodi Lynceve analize in po prostorskem redu so posamezna krajinska prizorišča vrednotena glede na vizualno privlačnost. Krajinska prizorišča so prikazana v skicah. V poglavju Vizualna zaznavna analiza (glej 4.2), je predstavljena analiza, v kateri se vrednotijo območja krajinskih tipov po izbranih parametrih, povzetih po raziskavi z naslovom Metoda ocenjevanja krajinske identitete, avtorice Nitavske (2010) ter na osnovi konkretnega primera iz Latvije v obliki raziskovalne naloge z naslovom Raziskovanje, vizualno zaznavanje ter formiranje identitete, avtoric Nitavske N., in Kanavine R. (2011). V raziskovalni nalogi avtorici raziskujeta doživljajski vidik prostora in s tem izoblikovanje prostorske identitete.

Multidisciplinarni pristop, ki zajema vizualne, zgodovinske in kognitivne prvine prepoznanih krajinskih struktur, ki so ključne za prepoznavanje krajinske identitete, omogoča pregled vseh značilnosti identitete. Metoda je uporabljena pri vizualno zaznavni analizi prepoznanih krajinskih tipov. Izbrani so parametri, ki vrednotenim območjem dajo še dodaten pomen in tako oblikujejo identiteto prostora. Vsi dejavniki za pomanjkanje vizije ne morejo biti določeni le iz literature, zato je svoje doživljanje prostora izrazila tudi ciljna skupina anketirancev, kar je razvidno iz ankete v poglavju 4. Anketna skupina je bila namenjena občinskim prostorskim načrtovalcem v občinah: Novo mesto, Šentjernej, Kostanjevica na Krki, Krško in Brežice. Anketa je bila narejena tudi med drugimi resorji, ki urejajo ta prostor (ZVKDS, OE NM, ZRSVN, OE NM, ZGS Brežice in Novo mesto) ter med predstavniki društev na Gorjancih. Metoda ankete je bila izbrana po pregledu prostorskih aktov občin, ki obsegajo Gorjance, zaradi potrebe po preverjanju mnenja strokovnjakov in ljudi, ki aktivno delujejo na prostoru. Anketni vprašalnik sem oblikovala tako, da je bilo z njim mogoče preveriti glavne značilnosti, ki po njihovem mnenju najbolj zaznamujejo Gorjance, smeri razvoja Gorjancev ter zaznavanje mej enote Gorjancev. V poglavju Narativnost prostora (glej 4.4), je bil obravnavan bajeslovni potencial prostora, pri čemer sem se izhajala iz knjige Janeza Trdina, Bajke in povesti o Gorjancih. Iz knjige so povzete nekatere najbolj značilne bajke, pri katerih je mogoče prepoznati strukturni element ali kraj na Gorjancih.

Prepoznani kraji določajo točke z bajeslovno vsebino. Interpretiranje literarnega besedila je bilo narejeno na podlagi iskanja narativnosti prostora, z iskanjem zgodb, ki identificirajo Gorjance.

Sklop se zaključi z jasnimi opredelitvami, kaj je prostorska identiteta Gorjancev. V rezultatih analiz v prvem sklopu naloge so prepoznana območja, ki niso nujno vezana na administrativno določena območja načrtovanja prostora. Na teh območjih naloga ugotavlja, kakšna je ta identiteta, ali je razpoznan kot vrednota in ali je dovolj prepoznavna ali ne. Vrednotenje identitete po območjih je prikazano na identitetni karti.

V drugem sklopu se na podlagi prostorske identitete oblikuje vizija razvoja Gorjancev, preko točk v prostoru se določijo usmeritve za razvoj. Prostorski akti, ki sem jih pri tem uporabila so:

- Občinski prostorski načrt občine Krško, 2014,
- Odlok o občinskem prostorskem načrtu občine Kostanjevica na Krki, 2013,
- Odlok o občinskem prostorskem načrtu občine Šentjernej, 2010,
- Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov v občini Novo mesto, 1992,
- Odlok o občinskem prostorskem načrtu občine Novo mesto, 2009,
- Odlok o občinskem prostorskem načrtu občine Brežice, 2014.

Usmeritve so oblikovane glede na tematiko občinskih prostorskih načrtov občin, ki obsegajo Gorjance, vendar ne po administrativnih območjih, ki so določena v občinskih prostorskih načrtih, temveč po območjih, kjer je bila prepoznana vrednost identitete. Glede na bolj ali manj prepoznavno identiteto so oblikovane usmeritve, ki krepijo določene dejavnosti v prostoru in usmerjajo nove, z namenom bolj uravnoteženega in manj centraliziranega razvoja na Gorjancih. Usmeritve, ki jih prikazujejo piktogrami, so prikazane na usmeritveni karti v poglavju Usmeritve za razvoj Gorjancev (glej 6.2). Usmeritve so oblikovane kot točke, ki so hierarhično urejene glede na kompleksnost urejanja. Točke so kot neke strukture v prostoru, kot predlogi prostorskih ureditev na Gorjancih so v nalogi podrobneje predstavljene tri.

2 OBRAZLOŽITEV POJMA IDENTITETA

Stobbelaar in Pedrolí (2011) ugotavljata, da je identiteta posplošena slika nečesa in povzema kakovosti in vrednote osebnosti. Medtem pa Ule (2000) ugotavlja, da identiteta ponazarja povsem ali relativno približno enakost oziroma istost nečesa. Identiteta lahko nakaže skupne kakovostne strukture, vendar ni le struktura, ampak proces. Identiteta se večkrat pojmuje kot cilj, vendar se ne pojavlja vedno kot dosežek, temveč tudi kot problem, kar se kaže v kaotičnosti današnjih identitet. Nanaša se na skupne temelje in je največkrat zaželeno vrednota, rezultira pa se tudi kot »identitetna praznina«. Tako se večkrat pojavlja kot negativna in fragmentirana identiteta. Za vzpostavljanje identitete je potrebno sprejemanje razvrednotene identitete in njeno ponovno oblikovanje ter s tem obvarovanje pred prihodnjimi spremembami.

Widdershoven (1994) navaja, da je identiteta dana vsaki osebnosti in objektu. Oblikuje se skozi pripoved o njej, kar se dogaja vedno znova in se na ta način ohranja.

Ule (2000) izpostavlja narativnost identitete, saj posameznik identificira samega sebe z iskanjem osebne zgodbe, kar odraža njegovo identiteto.

Castells (1997) navaja, da je identiteta človekov vir pomena in izkušnje. Viri prepoznavanja identitete izhajajo iz zgodovine, geografije, biologije, domišljije, socialne skupine; njen pomen je mogoče preoblikovati glede na kulturne ali sociološke zahteve v družbi. Identiteta je torej sociološki pojem, ki se je razvil zaradi potrebe po potrjevanju posameznika v družbi in prostoru, da lahko obstane in se razvija, ter zaradi nemoči proti globaliziranemu svetu. Sprejetje negativnih in pozitivnih atributov iz okolja predstavlja identiteto posameznika. Posamezniki so iskali nadzor v družbi, prostoru in času, ki jih je poenotila v skupnost. Skupina ljudi pa pomeni moč in tako tudi bolj učinkovito prizadevanje za boljše stanje bivalnega prostora. Ljudje so se na ta način poistovetili s svojim bivanjskim okoljem, kar opredeljuje njihovo identiteto.

Temeljna vprašanja, po katerih je Castells (1997) opredelil identiteto, so: od kod izhaja identiteta, preko koga se vzpostavlja in zakaj se konstruira.

Bauman (1996, cit. po Ule 2000) opredeljuje identiteto kot kritično projekcijo tega, kar je zaželeno in kar naj bi nastalo. Sodobna identiteta se oblikuje kot želja, ki se bo razvila v prihodnosti. Realen problem sodobne identitete ni več, kako izoblikovati identiteto, ampak kako jo obvarovati.

Kot ugotavlja Ule (2000) je prostorska identiteta glede na raziskavo identitete osebnosti ustvarjalni proces uravnoteženja med fizičnimi dejavniki v prostoru in notranjim človekovim zaznavanjem prostora, kar je rezultat dogajanj med objektivnimi in subjektivnimi značilnostmi identitete.

Raziskovanje prostorske identitete se je pričelo s pojavom globalizacije in z izgubljanjem identitete posameznika, kraja, regije, države. Pri prepoznavanju prostorske identitete je ključno obravnavati posameznikov odnos do prostora, ki je večja ali manjša navezanost na

prostor, kar se odraža v videzu prostora. Prostor je postal prenasičen s hitro dosegljivimi in hitro zamenljivimi produkti, kar zmanjšuje trdnost prostorske identitete. Prihaja do zmedenosti prostorske identitete, ki se kaže pri povzemanju tujih vzorov ureditve prostora, ki ne črpajo iz lokalnih značilnosti danega prostora. Posledica je razvrednotenje identitete. V nalogi se zastavlja se vprašanje, ali je vzpostavljen kakovosten odnos med človekom in prostorom? Ta odnos je namreč del prostorske identitete, saj človek s svojimi dejavnostmi vpliva na prostor.

Kot je bilo ugotovljeno iz teorije o identiteti posameznika po Ule (2000) in Widdershoven (1994), se identiteta opredeljuje preko zgodb lokalnih prebivalcev, njihove zgodovine in kulture. Na obravnavanem območju je velik bajeslovni potencial, ki pripoveduje zgodbo nastanka in življenja ljudi na Gorjancih. Tako prostor govori sam po sebi, če ga znamo prebrati.

Na obravnavanem območju je velik bajeslovni potencial, ki pripoveduje zgodbo nastanka in življenja ljudi na Gorjancih. Tako prostor govori sam po sebi, če ga znamo prebrati. Nitavska (2010) navaja, da se pri ljudeh sproži emocionalni vzgib na določeno območje. Ta se kaže kot občutek pripadnosti prostoru. Identiteta prostora je torej odvisna od posameznika, saj se izoblikuje preko njegovega doživljanja prostora. V primeru naloge se identiteta odraža kot prostorska navezanost ljudi na Gorjance.

Ule (2000) ugotavlja, da se identiteta po raziskavi osebnostne identitete ves čas spreminja, saj je proces in ni fiksna. Tako se spreminja tudi prostorska identiteta zaradi zgodovinskih, kulturnih in družbenih sprememb, ki povzročijo vizualne spremembe v prostoru. Zaradi te lastnosti identitete se v nalogi oblikuje želena idealizirana identiteta, saj želimo ustvariti kontinuiteto. V nalogi se oblikujejo usmeritve, da se identiteta skozi čas ohrani v največji meri.

Prepoznana identiteta je lahko tudi negativna, kar v nalogi predstavlja izziv za njeno preoblikovanje. Prostorske značilnosti, ki opredeljujejo identiteto, se lahko spremenijo, razvijajo ali obnavljajo v želji po oblikovanju želene identitete.

Naloga ugotavlja, da prostorski problemi nastajajo zaradi nenavezanosti družbe (načrtovalcev prostora, prebivalcev, društev) na Gorjance, ki prostora ne prepozna kot del njihove identitete. Temu sledi pomanjkanje odgovornosti do prostora, kjer posameznik deluje izrazito individualistično, pomembni so mu kratkoročni cilji. Kot ugotavlja Castells (1997) je poistovetenje s prostorom nujna lastnost, ki jo mora odražati prostorska identiteta. V nalogi se oblikujejo usmeritve, ki umeščajo točke, preko katerih se spodbuja zaznavanje identitete in razumevanje prostora.

Identiteta, tako kot pri osebnostih (Ule, 2000) tudi v prostoru, ne obstaja kot fiksno in samozadostno dejstvo, temveč je prostorska identiteta v pogledu opazovalca, se pravi v tem, kako jo dojamemo, v odnosu do prostora, družbe, ipd., zato se spreminja, je kompleksna – večplastna (fizične značilnosti; skriti, vidni, naravni in družbeni procesi; zgodovina; bajeslovje – narativnost).

Prostor govori sam po sebi, če ga znamo prebrati. Z branjem prostora poznamo tudi zgodovino izoblikovanja površja, zgodovino družbenih procesov, kulturno zgodovino, tako poznamo tudi zgodbe.

2.1 KRAJINA KOT TEMELJ PROSTORSKE IDENTITETE

Krajina je preplet posameznih simbolnih pomenov, izraža se kot dediščina zgodovinskih dogodkov. Značilnosti krajine so: enkratnost, pestrost, vizualna privlačnost. Krajina je splet krajinskih vzorcev, ki so se oblikovali tako antropogeno kot naravno, ter predstavlja poselitveni prostor (Marušič, 1994).

Temeljno določilo identitete prostora je krajina in v njej prepoznani krajinski tipi. Kot ugotavlja Kučan (1998), se (vsaj do zdaj) krajina relativno počasi spreminja, je trdno vpeta, nepremakljiva in zato varna (kot nosilka identitete).

Marušič (1998a) v metodoloških osnovah opozarja, da je prepoznavnost vzorca v krajini lahko v nasprotju enkratnosti. Preveliko poudarjanje splošnega lahko v ozadje potisne individualno, kar predstavlja nevarnost prepoznavanja krajinske identitete. Zato je toliko bolj potrebno poiskati tisto edinstvenost krajine, ki določa identiteto. Možnost primerjave med splošnimi in individualnimi značilnostmi pa vendarle določa krajinsko identiteto.

V nalogi se na podlagi analize značilnosti prostora ter določanja krajinskih tipov razbira krajinska identiteta. Naloga za analiziranje značilnosti krajine uporabi metodologijo krajinskih tipov, ki razpozna vzorce in prepozna tiste značilnosti, ki so identitetno opredelilne. Za razpoznavanje krajinskega vzorca se uporabi proces ločevanja prostorskih značilnosti ter združevanja teh prostorskih značilnosti v homogene strukture po metodologiji krajinske klasifikacije Marušiča (1998a). Pri tem se uporabi metoda piktogramov, ki sledi metodi izdelave piktogramov krajinskih motivov iz doktorske dizertacije Kučan (1998).

Značilnosti, ki najbolj izstopajo in definirajo neko območje, opredeljujejo krajinsko identiteto. Glede na ustvarjanje razmerij med značilnimi krajinskimi vzorci v prostoru se oblikuje identiteta krajine.

2.2 PREPOZNAVANOST PROSTORA

Prepoznavni kraji so tisti, ki s svojo zunanostjo močno impresionirajo ljudi, ki se s krajem poistovetijo. Ti kraji izstopajo zaradi vizualno privlačne in enkratne krajine ter s tem privabljajo obiskovalce (Hough, 1990). Gre za doživljanje prostora, preko katerega se določi razpoznavnost prostora, ki je eno glavnih načel prepoznavanja prostorske identitete.

V nalogi se načelo prepoznavnosti območja ugotavlja glede na prepoznavnost manjših območij na Gorjancih. Na podlagi uporabljene ankete naloga ugotavlja prepoznavnost Gorjancev med anketirano skupino, ki je na prostoru aktivna v smislu načrtovanja. V nalogi namreč predpostavljamo, da Gorjanci med posameznimi občinami niso prepoznani kot potencial. Na terenskim ogledu prostora je bilo ugotovljeno, da so Gorjanci po svojih posebnostih najbolj prepoznavni na območju Trdinov vrh-Miklavž-Gospodična.

2.3 NAČELA RAZBIRANJA PROSTORSKE IDENTITETE

S pregledom literature so bile ugotovljene glavne značilnosti, po katerih je mogoče oblikovati identiteto Gorjancev. Ključne značilnosti so: spremenljivost, doživljanje in narativnost prostora. Na podlagi omenjenih značilnosti so narejene analize, s katerimi je mogoče ugotoviti tipične značilnosti prostora, ki opredeljujejo identiteto. Te značilnosti oblikovanja so izrazito interdisciplinarne, saj raziskujejo prostorske, zgodovinske, družbene, mentalno zaznavne značilnosti prostora in ljudi. Izoblikovana prostorska identiteta predstavlja sedanje stanje identitete Gorjancev.

Ključne značilnosti za raziskovanje identitete prostora so:

Spremenljivost

V času in prostoru se modificira glede na zunanja dejanja subjekta v prostoru in posledično spreminjanje prostora ter glede na notranje dejavnike in procese, ki se v prostoru vseskozi dogajajo. Pri tem gre za proces prepoznavanja strukturnih elementov krajine, ki gradijo krajinske vzorce in se razvrščajo v krajinske tipe. Ti se skozi čas vseskozi spreminjajo, vendar prav ugotavljanje spremenljivosti prostora določa tudi spremenljivost identitete.

Doživljanje

Doživljanje prostora je subjektivna značilnost identitete. Za človekovo doživljanje prostora ni objektivnega merila. Z analizo vizualne privlačnosti in analizo vizualnega zaznavanja krajinskih tipov je bilo v nalogi preverjeno doživljanje prostora skozi lastne terenske ogleda prostora. Na podlagi analiz je mogoče vrednotiti vidne sestavine prostora. Z anketo se ugotavlja, kako anketirana skupina, ki se aktivno ukvarja z Gorjanci in o tem območju tudi odloča, zaznava prostor.

Narativnost

Narativnost je proces, ki nas sili k ponavljajočemu se iskanju zgodbe; kaj se je zgodilo v preteklosti, kaj se dogaja in kaj se bo s prostorom zgodilo v prihodnje. Ko prostor beremo, se razkrivajo tudi zgodbe, ki predstavljajo človekov odnos do prostora. Gre za raziskovanje tradicije, običajev, navad prebivalcev; kaj se je dogajalo v preteklosti, kakšno je trenutno stanje prostora in koliko je povezano z neko tradicijo ter v koliki meri izhaja iz lokalnih značilnosti prostora. Na podlagi ugotovljenih zgodb prostora se glede na lokacijo zgodb oblikujejo točke in predlogi ureditev.

V nalogi se na podlagi načel razbiranja identitete določijo območja, kjer se vrednoti prepoznavnost razbrane identitete. Identiteta je proces, ki se nikoli ne zaključi. Zato je pomembno ozaveščanje o identiteti in njeno prezentiranje, saj je potrebno že vnaprej predvideti spremembe, ki bi lahko razvrednotile identiteto. Identiteta Gorjancev predstavlja vrednoto, ki jo je potrebno skozi razvoj prostora čimdlje obvarovati.

3 SPREMENLJIVOST PROSTORA

Naloga na podlagi analiziranja prostorskih značilnosti prepoznava ključne značilnosti, ki so se skozi spreminjanje prostora najdlje ohranile. Značilnosti, ki so najbolj tipične in imajo najdaljšo kontinuiteto, najbolj opredeljujejo prostorsko identiteto Gorjancev.

3.1 IZHODIŠČA ZA IZDELAVO ANALIZ

Prostorske analize, ki sledijo, so bile narejene na podlagi izbranih metod razloženih v poglavju Metoda dela (glej 1.4). Prostorske analize so narejene shematsko za posamezno prostorsko prvino (relief, površinski pokrov in raba ter poselitev) in še za druge značilnosti Gorjancev, kot so: zgodovina, izjemne krajine, naravovarstveni oris in kulturnodediščinski oris območja. Prostorske analize se zaključijo z inventarizacijsko karto, kjer so prikazane osnovne značilnosti Gorjancev. Inventarizacijska karta je podlaga za karto krajinskih tipov, identitetno karto in usmeritveno karto.

Analize v nalogi so proces odkrivanja, identificiranja, definiranja in formiranja krajinskih strukturnih elementov. Ti se nato združujejo v krajinske vzorce, ki se razvrščajo v krajinske tipe. Strukturni elementi so določeni z metodo piktogramov (z grafičnimi znaki); ti prikazujejo krajinske motive, ki se na Gorjancih največkrat pojavijo. Z ločevanjem prostorskih značilnosti po strukturnih elementih in nato združevanjem po krajinskih vzorcih in razvrščanjem v krajinske tipe je mogoče določiti tipične značilnosti, ki opredeljujejo identiteto.

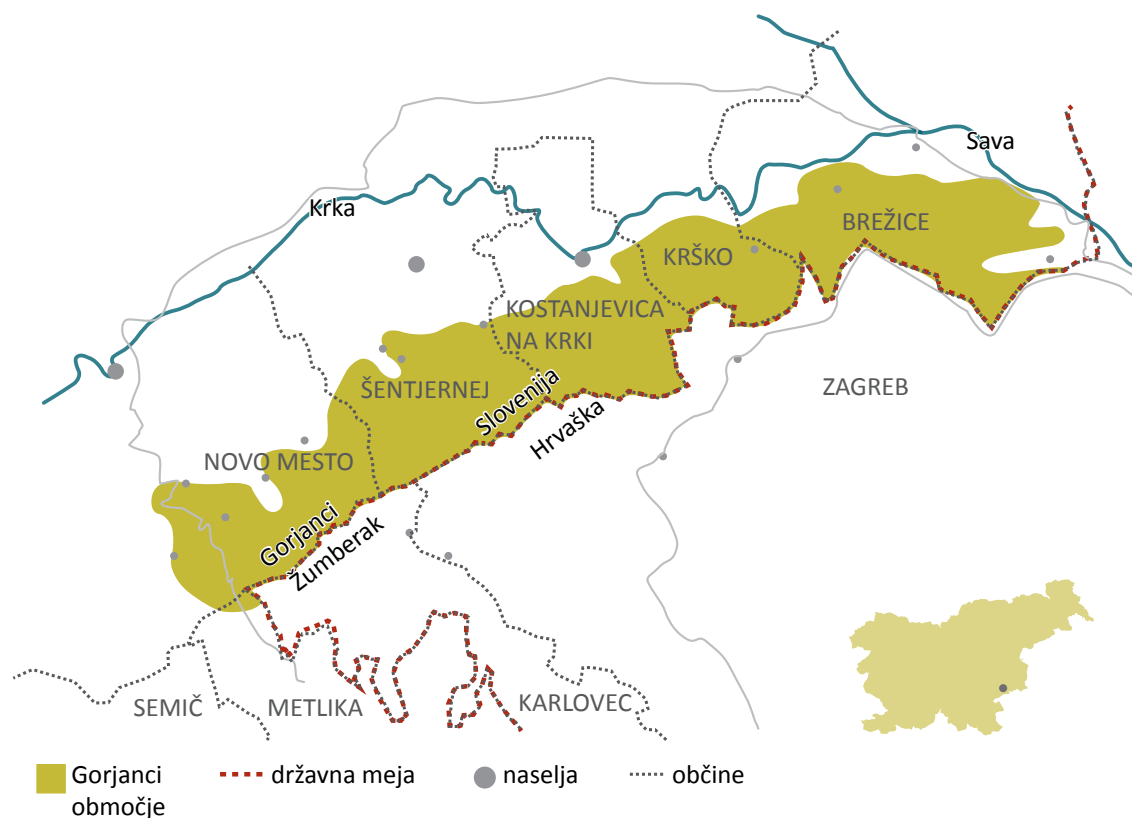
Pri vsaki posamezni prostorski prvini se določijo strukturni elementi s kratico SE (prostorska prvina) in številko elementa. Ti se nato združujejo v krajinske vzorce s kratico KV (številka vzorca), ki opredeljujejo krajinske tipe. Strukturni elementi so piktogrami, ki so nato združeni v krajinske vzorce. Prikazujejo jih izbrane fotografije. Krajinski vzorci opredeljujejo krajinske tipe z oznako Tip in oznako za vrsto krajinskega tipa, od črke A do F. Krajinski tipi so prikazani na karti krajinskih tipov kot območja.

Z analizo poselitvene strukture je glede na zgodovinsko obdobje in pomembne zgodovinske dogodke mogoče določiti potek menjavanja poselitve po nadmorskih višinah. Na podlagi monografije avtorja Brateja in sod. (1997) je bila izbrana grafična podlaga, ki prikazuje prečni prerez čez Gorjance (Slovenija) in Žumberak (Hrvaška). Struktura poselitve po nadmorski višini na slovenski strani Gorjancev se primerja s strukturo poselitve na hrvaški strani (Žumberak).

V nalogi so inventarizirane izjemne krajine. Značilnosti, ki tvorijo izjemne krajine, predstavljajo želeno stanje vseh drugih značilnosti, ki so prepoznane skozi krajinske tipe. Naloga prav tako inventarizira območja, ki imajo izrazito naravovarstveni značaj, saj imajo botanične in živalske posebnosti. Naravovarstvena območja so pomembna za izobraževalno in raziskovalno dejavnost na Gorjancih. Zavarovana kulturna dediščina predstavlja okvir, na osnovi katerega je mogoče razbrati, kateri objekti in območja, so posebnosti Gorjancev.

3.2 SPLOŠNA OPREDELITEV GORJANCEV

Območje obdelave so Gorjanci z vplivnim območjem ob vznožju Gorjancev. Območje obdelave v magistrski nalogi je bilo določeno po geografski meji Gorjancev ter po predlogu za krajinski park Gorjancev (glej 1.4). Marušič (1998b) opredeli obravnavano območje kot enota Gorjanci z Radoho. Pobočje gorskega masiva Gorjancev, ki ga tvorijo srednje-zgodnji triasni apnenci in dolomiti, prehaja z značilno dinarsko smerjo, čez gričevje Podgorje in nato v ravnino Bele krajine in Krško-Brežiškega polja. Po najvišjem slemenu, ki je hkrati razvodnica med rekama Krka in Kolpo, poteka državna meja med Slovenijo in Hrvaško. Regionalna meja na vzhodu poteka po slemenu Gorjancev na hrvaško stran Žumberak, na jugu meji na Radoho, ki se nadaljuje v Kočevski Rog, na zahodu se zaključuje v porečju reke Krke (Regionalna zasnova ..., 2003). V vznožju se gričevje Gorjancev prepleta z naselji Gabrje, Orehovica, Gorenje Vrhoplje, Kostanjevica na Krki in Podbočje. V višjih predelih prevladujejo gozdovi, v nižjih pa se pojavlja členjen in razgiban vzorec kmetijske krajine. Iz Gorjancev se odpirajo izredni razgledi po Krško-Brežiškem polju, vse do Alp.

Slika 1: Prikaz obravnavanega območja po občinah (Atlas okolja, 2015).

Slika 2: Pogled na obravnavano območje z najvišjim hribom-Trdinov vrh (telekomunikacijski stolp) (Panoramio, 2015).

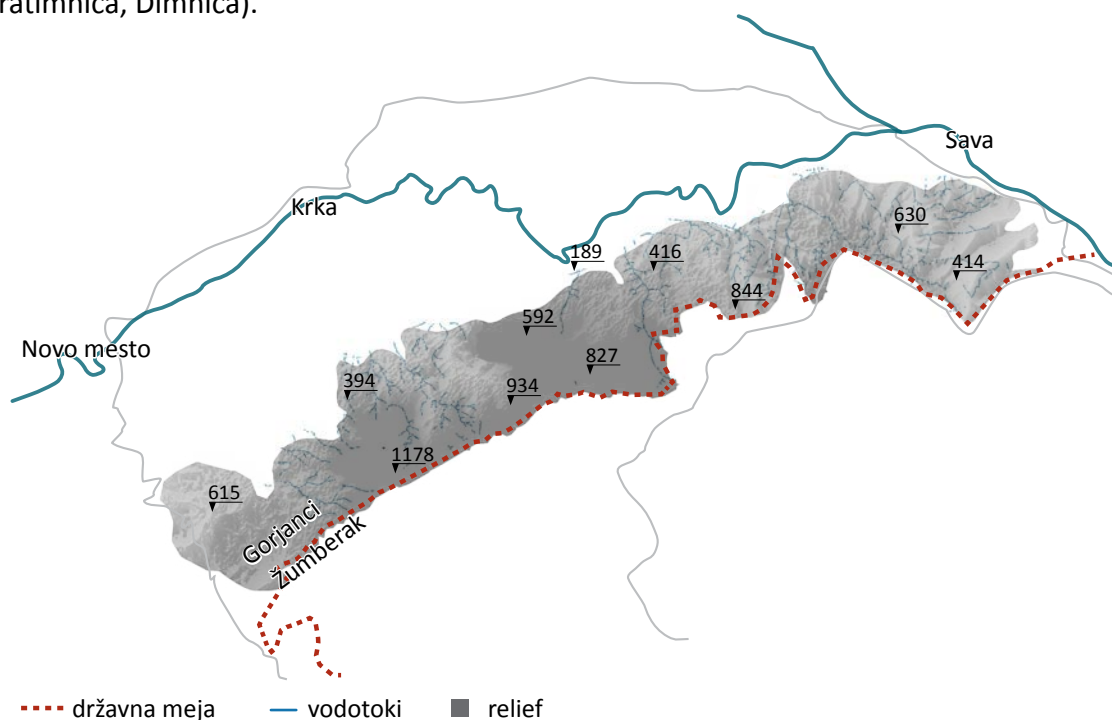
3.2.1 Relief

Kot ugotavlja Natek v knjigi *Gorjanci* avtorja Brateja in sod. (1997) je omenjeno območje tektonski gorski čok. Vznožje Gorjancev pa tvorijo globoko ugreznjene Krška kotlina na severozahodu, Karlovška kotlina na jugozahodu in savski tektonski jarek na severovzhodu. Prelomi, ki so nastali v hribovju zaradi ugrezjanja kotlin, so nastali v smereh JZ- SV. Značilne oblike, ki se pojavljajo in prepletajo, so tektonske oblike (številne rebri, tektonski čoki, kolenast potek rečnih dolin), fluvialne (globoko zajedne, ozke doline, grape), kraške (netipične kraške kotanje, majhne ponikalnice, kraški izviri) denudacijski/erozijski procesi (površinsko odtekanje vode, vodotoki). Na severu se Gorjanci strmo spuščajo proti podgorjanskim vinogradniškim goricam vse do Krške kotline. Na zahodu z dolgimi slemeni prehajajo v Novomeško pokrajino, na jugu pa se stopničasto spuščajo proti Beli krajini in Karlovški kotlini. Vzhodni del hribovja tvorijo mali gorski čoki, zahodni del med Ravno goro in Suhorjem poteka enotno in se nadaljuje v široko sleme, iz katerega se dviga Trdinov vrh (1178 m).

Poseben del hribovja, Opatova gora, ki je uravnava in izrazito vrtačasta. V ostalih delih hribovja prevladujejo nizke ter bolj ali manj samostojne vzpetine. Splošen vtis hribovja predstavljajo stopničasta slemena med ozkimi zajedenimi dolinami in izrazita meja med hribovjem in ravnino. Na jugovzhodu je hribovje izredno raznoliko, nerazčlenjeno, in obdano z vinogradi in zidanicami. Lepo sta vidni strukturni stopnji¹ med Semičem in Jugorjem, ki se strmo spuščata proti Beli Krajini, na severozahodu pa se strukturne stopnje spuščajo proti Novemu mestu.

¹ Strukturne stopnje, pobočja med dvema bolj ali manj uravnanimi deloma površja, nastale zaradi različnih stopenj preperevanja obeh (ali celo več) kamnin in nadaljnje denudacije (Natek, 2003).

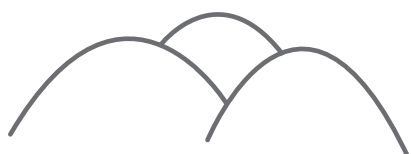
Vodotoki in izviri so naravno bogastvo Gorjancev in tvorijo globoke, zajedne doline severnega pobočja ter si sledijo: Kobilja, Pendirjevka, Klampfer, Sušica, Težka voda, itd., izviri so: Minutnik, Gospodična, Jordanov studenec, itd. Vsi vodotoki se stekajo v reko Krko. V Podgorju imajo vodotoki manjši strmec in tečejo čez vlažne naplavne ravnice ter so večinoma podzemni. Ob vznožju Gorjancev je veliko toplih izvirov. Kraški izviri se začnejo z razvejanimi grapami v osrčju hribovja in tečejo po večinoma neposeljenih dolinah s strmimi pobočji (Blate, Boljara, Ponikva). Plitve kraške kotanje se nahajajo na Opatovi gori (Ponikva, Vratimnica, Dimnica).

Slika 3: Prikaz reliefa (DMV) in vodotokov na Gorjancih (Zemljiški kataster, 2014).

Reliefni strukturni elementi s kratico SE (R)

Prepoznane tipične reliefne značilnosti za Gorjance so z metodo piktogramov spodaj prikazane kot strukturni elementi reliefa s kratico SE (R) in številko strukturnega elementa.

SE (R) 1: Hribovje.

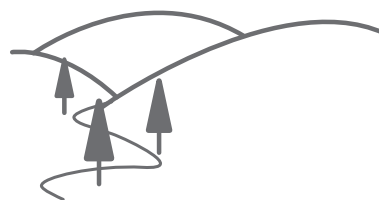

SE (R) 2: Gričevje.

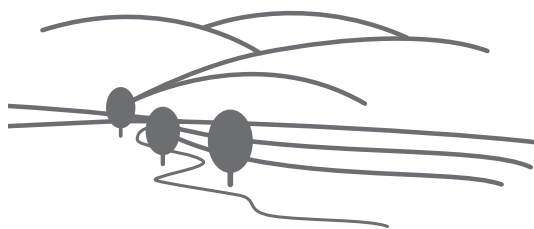
Slika 4 se nadaljuje ...

SE (R) 3: Nižina.

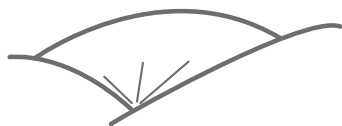
SE (R) 4: Kolenast potek rečne doline med hribovji.

SE (R) 5: Nižinski vodotok z obrežno vegetacijo.

SE (R) 6: Pobočje s terasami.

SE (R) 7: Reliefni prelomi.

SE (R) 8: Vrtača.

Slika 4: Strukturni elementi reliefa SE (R).

3.2.2 Raba tal in površinski pokrov

Kot ugotavlja Rus v knjigi Gorjanci (Brate in sod., 1997) je struktura rabe zemljišč razdeljena na: gozd 56 %, obdelovalne površine 40,7 %, od tega: njive 17 %, travniki 16,7 %, vinogradi 3 %, pašniki 4 %. Njive so se v letu 1990 zmanjšale iz 23, 3 % na 17 %. Naravne razmere so ugodne za pridelavo žit, krompirja in vinske trte. Kulturne rastline, ki pričajo o poseljenosti območja od pradavnine, so: ajda, rž, oreh, kostanj, trta in pašnja travinja.

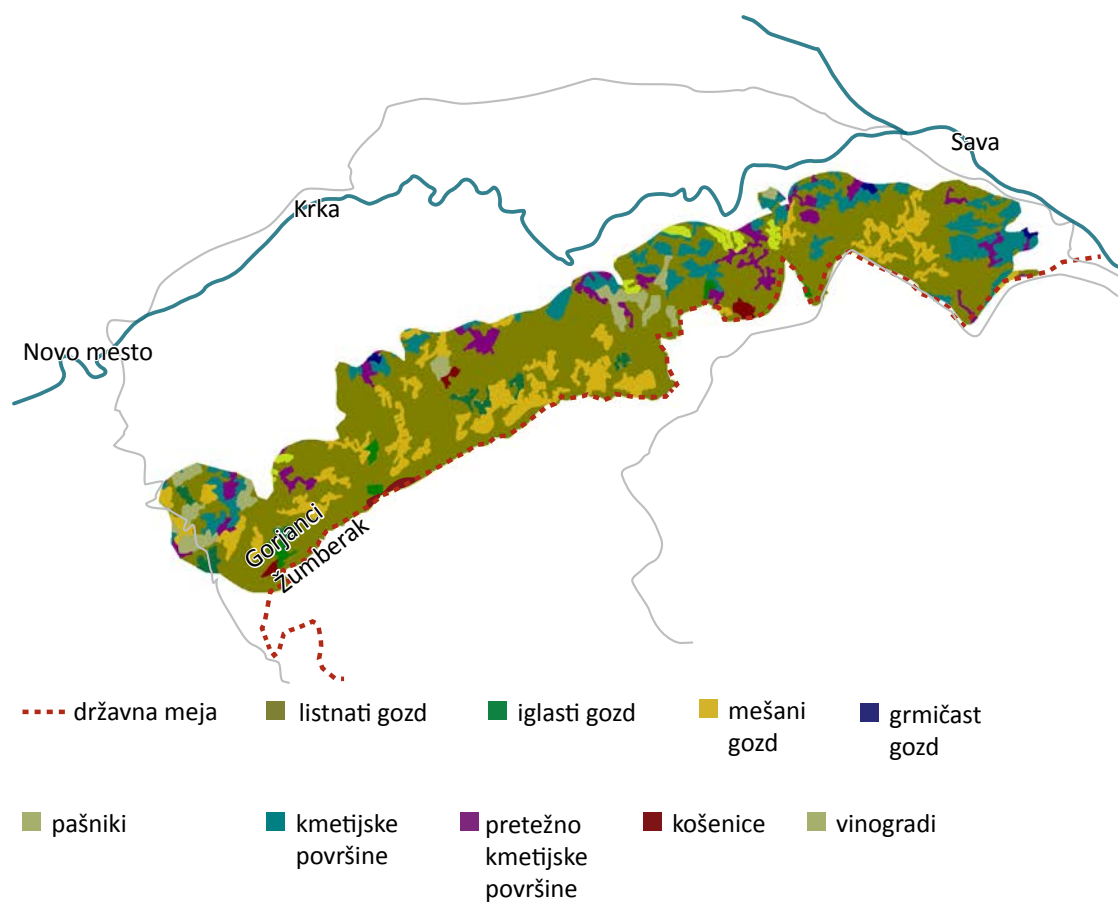
Travniške površine so urejene na nagnjenem terenu po plastnicah in so večinoma razporejene po trakastih terasah. Prevladuje drobna parcelna struktura. Vinogradniška območja se nahajajo na prisojnih pobočjih (Gadova Peč, Veliki in Mali Ban, Brezovica v Podbočju, Semiška gora, Stankovo, Kalce) in na osamelih gričevjih (Tolsti vrh).

Vinogradi na prisojnih območjih se strmo spuščajo v dolino. Vinogradniška območja so v večini razgledna in vidno izpostavljena. Značilni sta drobna struktura in obdelovanje v vrstah, oblikovanih po padnicah. Kmetijska panoga na obravnavanem območju slabi, kar ima velik vpliv na kulturno krajino. Travniki, ki niso primerni za strojno obdelavo, prehajajo v pašnike, kamniti pašniki pa se zaraščajo z gozdom.

Čampa v knjigi Gorjanci (Brate in sod., 1997) navaja gozdne sestoje Gorjancev. Visoka slemenena v višini 800 m prekrivajo gozdovi, pašniki in košenice. Razmeroma nepregledno in težko prehodno hribovje poraščajo prostrani bukovi gozdovi, fitocenološke združbe *Fagetum montanum* in *Abieti Fagetum*. V Podgorju pa prehajajo v gozdove hrasta in belega gabra. Strmine Kobile poraščajo varovalni gozdovi. Na Trdinovem vrhu in Ravni gori sta ohranjena, zavarovana pragozdna ostanka. Gozd pokriva tretjino obravnavanega območja in zarašča območje že od pradavnine. Z naselitvijo ljudi se je gozd pričel krčiti, odvisno od trenutne rabe površja. V preteklih obdobjih vojne (turški vpadi, II. svetovna vojna) so gozdovi nudili zavetje za prebivalstvo. Sedaj se stihijsko zaraščajo, zaradi odseljevanja ljudi v dolino in opuščanja kmetijstva. Razvoj gozdov na Gorjancih je izrednega pomena, saj predstavlja potencialno gospodarsko rabo za prebivalce. Infrastruktura, ki je ostala od velikega gospodarjenja z gozdovi (tudi golosekov) je gozdna železnica, ki pelje od Radohe do Gosposdične ter gozdne žage.

Za krajinsko in ekološko podobo na Gorjancih so pomembne košenice z redkimi, skoraj endemičnimi rastlinskimi vrstami, vendar se le-te zaradi neredne košnje hitro zaraščajo. Košenice, ki so poseben pojav tega območja, so pašniki, nastali pred II. svetovno vojno, ki se niso gnojili, so se pa enkrat letno kosili, vmes je bilo pašniško obdobje. Na njih se sedaj dovoljuje neprimerna raba, kot stalna postavitve avtodomov in prikolic. Z opuščanjem paše na trajnih travnikih in košenicah se ti stihijsko zaraščajo z gozdom (Učna pot Trdinov vrh, 2009).

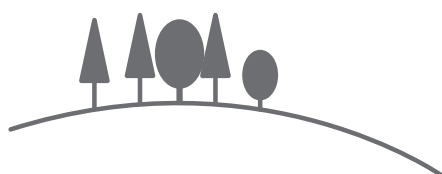
Kulturna krajina Gorjancev se zmanjšuje po obsegu na okolico naselij. Zaradi mehanizacije kmetij in porastom nekmečkega prebivalstva na območju se manjša parcelna zemljišča združujejo v večja. Zaokrožene kmetijske posesti se spreminjajo v tip kulturne krajine z manjšimi površinami vinogradov in sadovnjakov. V krajini se le še redki primeri ekstenzivnih sadovnjakov v okolici naselij.

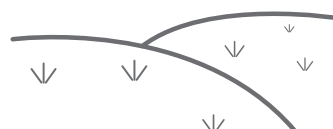
Slika 5: Shema površinskega pokrova in rabe tal (Zemljiški kataster, 2014).

Strukturni elementi rabe tal in površinskega pokrova s kratico SE (PP)

Prepoznane tipične značilnosti površinskega pokrova in rabe na Gorjancih so z metodo piktogramov spodaj prikazane kot strukturni elementi površinskega pokrova s kratico SE (PP) in številko strukturnega elementa.

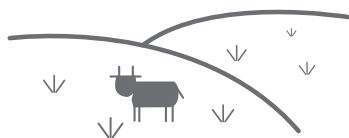

SE (PP) 1: Gozd.

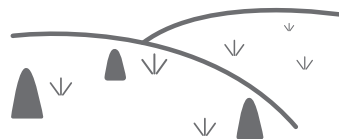

SE (PP) 2: Travnik.

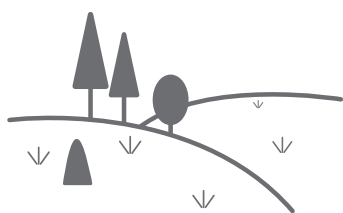
Slika 6 se nadaljuje ...

SE (PP) 3: Pašnik.

SE (PP) 4: Košenica.

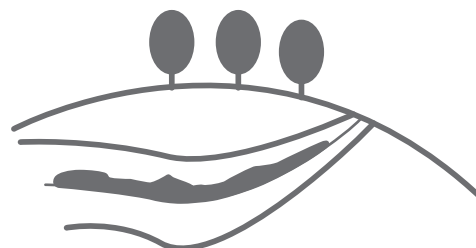
SE (PP) 5: Zaraščujoče se košenice.

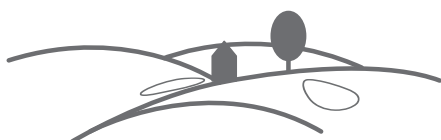
SE (PP) 6: Vinograd.

SE (PP) 7: Gričevnata kmetijska krajina, mešanega tipa.

SE (PP) 8: Terasasto pobočje z obmejki.

SE (PP) 9: Gričevnata kmetijska krajina, njivskega tipa.

SE (PP) 10: Ravninska kmetijska krajina.

3.2.3 Poselitev

Marušič (1998b) navaja, da so visoka slemena Gorjancev na višini 800 m skoraj neposeljena. Poselitve višje od 400 m skoraj ni, razen v Podgorju, kjer pa je precej razpršena. Najvišje ležeče naselje na Gorjancih je Planina pri Podbočju (684 m). Nad 500 m ležeča naselja so še Javorovica, Gradec, Brezje v Podbočju. Za Gorjance so značilna strnjena naselja, umeščena med oziroma na obrobje obdelovalnih površin, ki skupaj z njivami, travniki, vinogradi, travniškimi sadovnjaki in z zaplatami gozdov na gričevju Gorjancev mozaično členijo krajino. Vasi imajo osnovana vaška središča, vendar sedaj nimajo tako pomembne vloge. V strnjenih vaseh se pojavljajo tradicionalno arhitekturno oblikovani objekti, z novimi objekti na obrobju teh naselij. V nižjih predelih proti dolini Krke se pojavljajo gručaste vasi. Na gričevnatem Podgorju so nastala naselja na nizkih terasah ter vinske gorice, ovršno razporejene po pobočjih.

Kot ugotavlja Angela Rus v knjigi *Gorjanci* (Brate in sod., 1997) so naselja med seboj prometno neugodno povezana, vzdrževane cestne povezave so večinoma v dolini. Glavna cestna povezava do višin slemena poteka od Novega mesta čez Gabrje do koč na Gospodični. Glavni prometni povezavi s Hrvaško sta čez mejni prehod Bregana na severovzhodu Gorjancev ter na jugozahodu Gorjancev čez Novo mesto in Metliko. Višje ležeče vasi med seboj niso povezane s cestami, kar je še dodaten razlog za ogroženo demografijo prostora.

Iz terenskega opazovanja je bilo mogoče opaziti veliko vinskih cest, ki povezujejo razpršene zidanice. Največkrat so to ozke, slabo vzdrževane, lokalno narejene, ceste. V višjih predelih je zaslediti veliko gozdnih cest zaradi preteklega izkoriščanja gozdov, vendar so sedaj namenjene bolj turistični in športno rekreativni rabi.

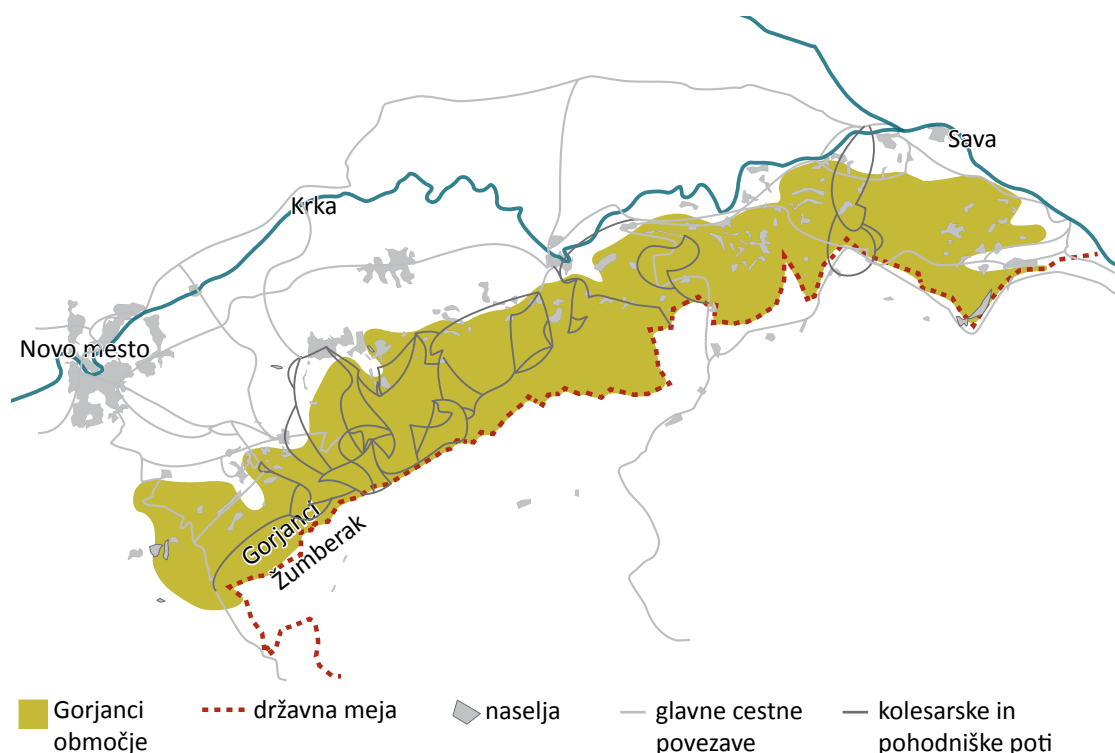
Medtem Ravbar v knjigi *Gorjanci* (Brate in sod., 1997) navaja, da se ljudje odseljujejo v dolino, kjer lažje najdejo zaposlitev. Državna meja s Hrvaško je prepreka v socialno-ekonomskem in razvojnem smislu. S procesi suburbanizacije se v kmečkem okolju kreirajo urbane oblike življenja. Vasi na gričevju Gorjancev se razvijajo preveč stihijsko. Naselja so brez reda, po naključju razmeščena v krajino. Poselitveni vzorec, ki je prav tako oblikotvoren element krajine, je vse bolj razvrednoten. Naselja postajajo vse bolj suburbanega značaja. Agrarni objekti propadajo, saj se je v letih od 1931 do 1991 iz 2/3 prebivalstvo zmanjšalo na 1/5 prebivalstva, ki je še kmečko.

Iz pregleda prostorskih aktov občin, ki obsegajo Gorjance (Brežice, Krško, Kostanjevica na Krki, Šentjernej, Novo mesto) ter na podlagi terenskega ogleda je mogoče ugotoviti, da se na Gorjancih čedalje bolj pojavljajo netipični poselitveni vzorci. Poselitveni vzorci, ki se pojavljajo pri razpršeni gradnji, so prepoznani kot lokalno značilni poselitveni vzorci. To so posamezne kmetije ter njeni elementi (kozolci, čebelnjaki) v odprtem prostoru. Tradicionalne kmetije so bile nekoč v nižinskem delu Gorjancev, medtem ko se sedaj v veliki meri pojavljajo v bolj gričevnatem svetu, vendar so kljub temu v nižinskem delu še prisotne, a marsikje razvrednotene. Posamezne večje ali manjše gruče zidanic in vinskih kleti, posamezni objekti stanovanjske gradnje, ki so se razvili predvsem iz zidanic in vinskih kleti in so zaradi dolge prisotnosti v prostoru postali tipični vzorci poselitve.

Pri razpršeni poselitvi se pojavljajo tudi ostali arhitekturni objekti (lovske, gozdarske koče, planinski domovi, lovske opazovalnice, gostinski objekti, turistični, športni objekti, cerkve, gradovi, kapelice, znamenja).

Večina naselij na podeželju je izgubila značilno lokalno podobo in s tem prostorsko identiteto, saj so objekti zelo neenakomerno razvrščeni ter neprilagojeni naravnim razmeram. Novograjene strukture ne upoštevajo lege, dominantne smeri, imajo drugačno orientiranost, ne sledijo tipologiji, ureditev prometnih poti je nesmiselna, nepozidane površine so neizkoriščene. Prav tako ne upoštevajo več razpoznanе tipologije kmečkih hiš, zidanic in hramov, kar zmanjšuje krajinsko vrednost.

Kulturna krajina je razvrednotena zaradi zaraščanja zemljišč in opuščanja kmetijstva. Številna naselja so demografsko ogrožena ter tako stagnirajo, nastajajo pa hitra naselja ob prometnicah. Središča naselij se praznijo, socialni stik med vaščani ni več tako pomemben, zato vaška središča izgubljajo na pomenu. Zmanjšuje se obseg odprtih kmetijskih zemljišč. Naselja pod negativnimi vplivi urbanizacije si sledijo od JZ proti SV Gorjancev: Pristava, Podgrad, Dolž, Gabrje, Jugorje, Dolenje Vrhopolje, Male Vodenice, Ržišče, Orehovec, Oštrc, Jablance, Bušča vas, Velike Malence, Čatež, Ribnica, Slovenska vas.

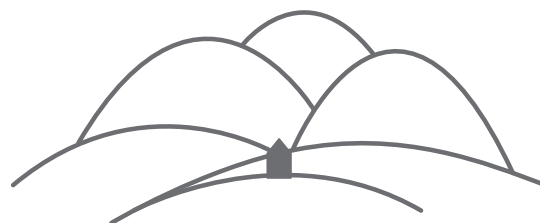
Slika 7: Shema poselitve in prometnih povezav (Zemljiški kataster, 2014).

Strukturni elementi poselitve s kratico SE (P)

Prepoznane tipične značilnosti poselitvene strukture na Gorjancih so z metodo piktogramov spodaj prikazane kot strukturni elementi poselitve s kratico SE (P) in številko strukturnega elementa.

SE (P) 1: Strnjena poselitev v hribovju na zavarovanih naravnih legah.

SE (P) 2: Strnjena poselitev na prehodu hribovja v gričevje.

SE (P) 3: Razpršena poselitev s kmetijami na gričevju.

SE (P) 4: Poselitev na izpostavljenih območjih gričevja.

SE (P) 5: Poselitev na gričevju s kozolci in sadnim drevjem.

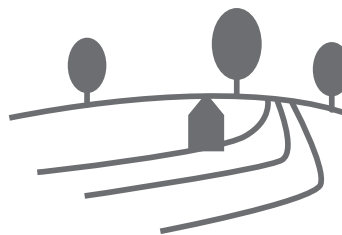

SE (P) 6 Poselitev in skupina sadnega drevja.

Slika 8 se nadaljuje ...

SE (P) 7: Vinogradniška poselitev z zidanicami, sadnim drevjem ter vinogradom.

SE (P) 8: Poselitev na terasah.

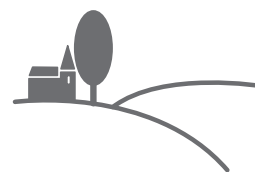
SE (P) 9: Poselitev v nižinah Gorjancev.

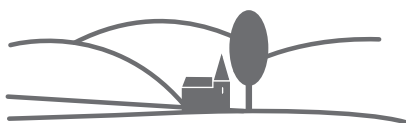
SE (P) 10: Posamezni kozolci v nižinah.

SE (P) 11: Objekti (opazovalnice) na robu gozda.

SE (P) 12: Cerkev z lipo na izpostavljenih območjih.

SE (P) 13: Cerkev z lipo na neizpostavljenih območjih.

SE (P) 14: Koče, planinski domovi, itd. na gozdnih jasah.

SE (P) 15: Gradovi in dvorci v vznožju Gorjancev.

3.2.4 Zgodovinski razvoj poselitve

Sledi pregled zgodovinskih dogodkov in procesov, ki so ključni za razvoj poselitve. Osredotoča se na stopnje razvoja od začetka krajinske formacije, kjer sta bila glavna gradnika klima in morfologija, do oblikovanja kulturne krajine. S tem je mogoče določiti, katere strukture so se ohranile skozi daljše časovno obdobje in katere so se izgubile. Gorjanci so bili poseljeni že v pradavnini. Njihova geomorfološka izoblikovanost je omogočala poselitev na naravno zavarovanih legah. Zaradi ugodnega podnebja in prsti je nastala kulturna krajina z različnimi agrarnimi kulturami. Historičen razvoj Gorjancev je tesno povezan z razvojem Žumberaka na hrvaški strani, saj so naravni pogoji zelo podobni. Raziskovanje je osnovano na primerjanju kartografskega in foto materiala iz različnih časovnih period (Register ... , 2015) opisov arheoloških najdb, ki jih je podala Rotar (2002), ter opisov obdobj pred in po drugi svetovni vojni po Kokole (1987).

Zgodovinski razvoj poselitve od pradavnine do turških vpadov

Rotar (2000) in Register kulturne dediščine (2015) sta vira, po katerih so povzete značilnosti zgodovinskega razvoja poselitve od pradavnine do turških vpadov.

V paleolitiku in neolitiku so najdeni predmeti iz naselij Stari grad nad Podbočjem, Levakova jama, Gradec nad Vratnim, ki so tako najstarejša naselja Gorjancev. Najdbe tako pričajo o poseljenosti v vznožju Gorjancev in v naravno zavarovanih legah, kar je omogočal kraški teren.

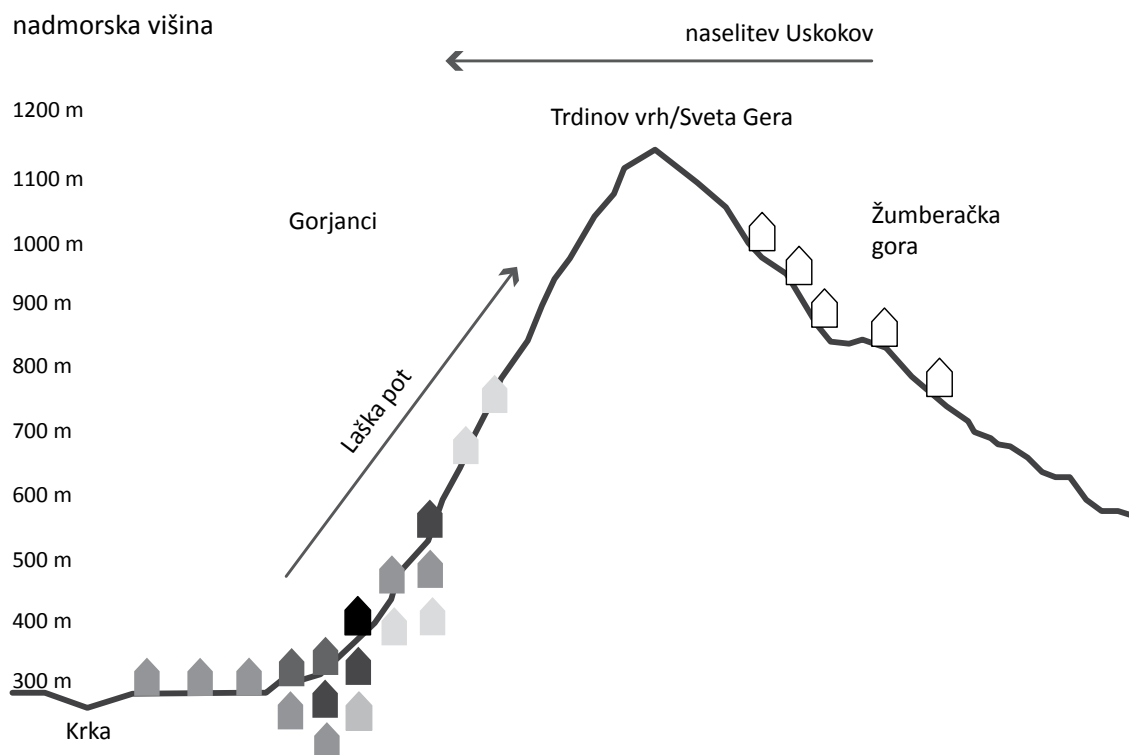
Bronasta doba je čas večjega naseljevanja ljudstev na Mihovo in severne obronke Gorjancev, ki so bili poseljeni že v prvem tisočletju pred Kristusom. Poselitev se je v tej dobi skoncentrirala na osrednji del Gorjancev ob Laški poti, poseljena je bila tudi Gospodična, na kateri je sedaj le planinski dom. Naselja so se nahajala na terasah, naravno zavarovanih legah, višjih točkah in so še dodatno utrjena s kamnitimi obzidji in lesenimi palisadami.

V železni dobi je zaradi nove gospodarske panoge nastala nova poselitvena struktura. Železo so topili na vzpetini Glavica (naravni kucelj, na vrhu utrjen s suhim zidom). Halštatska naselja so s kamnitimi obzidji in zemeljskimi nasipi utrjena gradišča na naravno zavarovanih predelih: Velike Malence, Stari Grad nad Podbočjem, Hribec (oblika kope z njivami, sadovnjaki), Trnišče (greben, omejen z grapama).

Naselja so v rimskem obdobju nastajala na strateških točkah in ob cestah, v nevarnosti pred Goti se je ljudstvo selilo v višje predele Gorjancev. Ohranjen je tudi daritveni prostor Grobišče nad Mihovim. Na območju je tudi izredna razgledna lega na Šentjernejsko polje, kar je omogočalo dober pregled. Iz tega časa je znana tudi Laška pot (tovorniška pot), ki je bila najkrajša povezava med dolino Krke ter Žumberakom. Pot je ohranjena do danes, speljana je po grebenih čez naselja, ob njej so nanizana grobišča. Rimljani so bili na tem območju prvi, ki so zasadili trte na pobočjih okoli Leskovca pri Krškem in Šentjerneja (TIC Krško, 2015). "Na ozkem grebenu Zidani gaber so ostanki stare poselitve, ki bi lahko ob primerni arheološki prezentaciji postala slovenska različica znamenitega južnoameriškega arheološkega spomenika Machu Picchu," pravi Klenovšek Dušan (2015).

V obdobju turških vpadov na habsburško ozemlje v letih od 1463 do 1579 je bilo ozemlje Gorjancev in Žumberaka enotno območje, ne samo glede naravnih značilnosti, temveč tudi družbeno in socialno. Tu je namreč potekala meja med Habsburškim in Osmanskim cesarstvom. Zaradi turških plenilskih napadov se je na območju, iz strani Habsburžanov, osnovala Vojna krajina, kamor so se priseljevali begunci iz JZ, Uskoki, ki so skupaj s plemiško in črno vojsko branili Habsburško deželo. Na Gorjance so se ljudje iz nižin zatekli v manj dostopna območja, na gozdne vrhove. V tem času, se je na območje preselilo veliko pravoslavnih ljudi, vojakov, ki so se po vojni tu stalno naselili.

Območje je po razpadu Vojne krajine opustelo, saj je veliko kmetij ostalo zapuščenih (pustote). Žumberak po koncu turških vpadov ni pripadal več Habsburžanom in je bil v 19. stoletju priključen Hrvaški (Simoniti, 1990). Socialna struktura je bila po koncu turških vpadov veliko bolj pestra, priseljenci so svoje priimke poslovenili. Priseljence na območje Vojne krajine so imenovali Uskoki, tudi Vlahi, in so bili lastniki današnjih laških hramov in zidanic na območju vinskih goric Gadova peč, Brezovica in Črneča vas. Zadolženi so bili za obrambo pred Turki, v zameno pa so dobili zemljo in prebivališča. V času Habsburške monarhije so dobili dovoljenja, da so si lahko v svojih hramih in zidanicah zgradili krušne peči. Hrami in zidanice so tako dobili stanovanjsko dimenzijo, kajti služili so kot začasno prebivališče, v katerem so bivali v času obdelovanja vinogradov. Od tod ime objektov vlaški hrami (Dev, 2012). Območje naseljevanja Uskokov je postal mešanica narodov, ki so razvili svoje običaje in dialekt čačar območja, ki se imenuje Čačarija. Potomci živijo v Črnečji vasi, in Oštrcu (Smiljanić I. in sod., 2009).

Slika 9 se nadaljuje ...

Poselitvena struktura po obdobjih

Paleolitik

prva naselja kot je Gradec nad Vratnim.

Bronasta doba

Prva utrjena lesena naselja narejena na terasah, ježah, na naravno zavarovanih legah.

Železna doba

Naselja in oglarske kope so zgrajene na naravnih kucljih.

Rimsko obdobje

Višje nastala naselja zaradi vpadov, uporaba litotamnjskega apnenca za gradnjo objektov, trte sadijo v bližini naselij, v vznožju hribovja.

Turško obdobje

Pojav vlaških hramov, zidanic, vinogradov, nastajajo košenice, ljudje se zatekajo v višje in težje dosegljive predele.

Slika 9: Historični razvoj poselitve območja od pradavnine do turških vpadov po nadmorski višini (podlaga shematskega prikaza Gorjanci, prečni prerez; Brate in sod., 1997).

Razgibanost nadmorske višine je pogojevala poselitev. Ob nevarnosti napadov se je poselitev premaknila v višje nadmorske višine okoli 600 m; Mihovo, Javorovica, Podbočje. Po koncu nevarnosti pa se je spet premaknila nižje, kjer so nastala naselja ob vznožju Gorjancev; Gabrje. Obravnavano območje je bilo vedno priča vpadov in drugih nevarnosti, zato je mogoče opaziti menjavo poselitve, krčenje gozdov in zaraščanja. Glavna komunikacija čez Gorjance na Žumberak, v teh obdobjih, je bila Laška pot. Povezanost med Gorjanci in Žumberkom je bila močnejša v socialnem, ekonomskem smislu.

Strukturnim elementom, ki so naštetih spodaj, je mogoče določiti časovno kontinuiteto na osnovi današnjega stanja. Strukturni elementi v tem primeru niso prikazani kot piktogram, ker ni bilo mogoče pridobiti slikovnega materiala za posamezni element. Označba strukturnega elementa tvori SE + (zgodovinski element). Kratica za strukturni element je SE (Z) + številka elementa.

SE (Z) 1: Izginula naselja; naselja ki so že izginila, vendar so zgodovinsko pomembna naselja.

- Naselja nad naseljem Mihovo (Hribec, Celine, Na ulici, Trnišče),
- ob Laški poti (Gradec nad Mihovim, Vratolom),
- grobišča ob Laški poti (Grobišče, Zidani gaber),
- Camberk nad Cerovim Logom, Levakova jama,
- višje ležeča naselja in na naravno bolj zavarovanih legah (še niso natančno raziskana).

SE (Z) 2: Neohranjeni naravni elementi.

- Nepogozdene tektonske oblike,
- naravni kuclji.

SE (Z) 3: Ohranjeni krajinski elementi.

- Ozke obdelovalne terase,
- pašniki z vmesnimi zaplatami gozda,
- kopaste reliefne oblike,
- vinogradi na terasah in po padnicah,
- laški hrami nanizani ob poteh, Gadova Peč in Brezovica v Podbočju.

SE (Z) 4: Popolnoma ali deloma izgubljeni krajinski elementi.

- Gomilna grobišča (Apnenik, Dolž, Mihovica),
- lesene palisade ob naseljih,
- obdelovalne terase,
- strnjena naselja v grapah,
- kuclji; utrjeni s suhim zidom,
- Laška pot, kot povezava med naselji v dolini Pendirjevke in Kobile
- poselitev na grebenu.

Razvoj območja od 18. do 20. stoletja

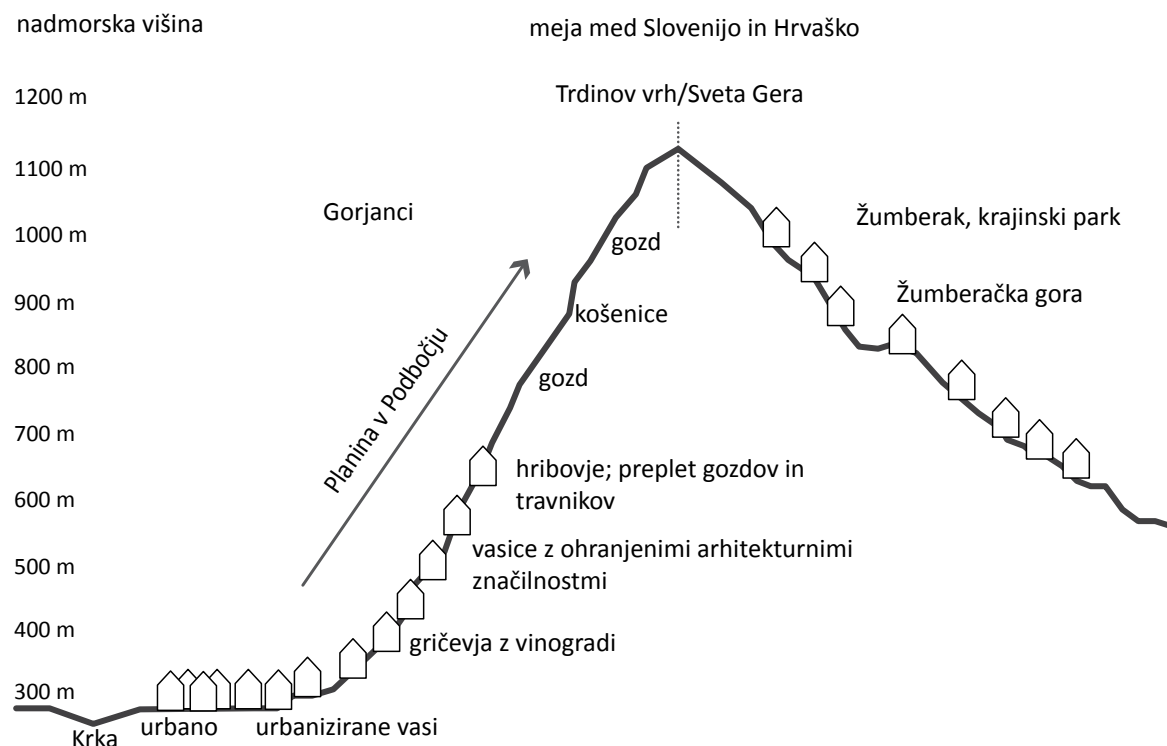
Rožman (2007), Kokole (1987) in Register kulturne dediščine (2015) so viri, po katerih so povzete značilnosti zgodovinskega razvoja poselitve od 18. do 20. stoletja.

Po turških vpadih je prebivalstvo na območju Gorjancev naraslo. V letih od 1700–1940 se je povečalo število kmetij, prišlo je do razslojevanja na srednje in male kmete ter bajtarje. Zaradi agrarne prenaseljenosti in nazadovanja domače industrije se je pričelo odseljevanje prebivalcev drugod po Sloveniji ali v tujino. Kmetije so se razlikovale po velikosti in legi. V Podgorju so prevladovala majhna in srednja posestva, ki so bila bolj razdrobljena v višje ležečih vaseh. Nedostopnost višjih predelov zaradi morfologije terena je razlog za neposeljenost. Hiše so bile zidane, ampak so bile med Polanci (prebivalci vznožja Gorjancev) prostornejše kot med Hribovci (prebivalci višjih leg na Gorjancev). V osnovi so bili Gorjanci kmetje, Žumberačani pa trgovci. Zato so tudi ljudje iz Gorjancev prihajali v Žumberak, k Lahom, na sezonska dela, ljudje iz Žumberka pa so na sejnih trgovali z Gorjanci.

Picelj (1987) opisuje predvojne razmere (v začetku 20. stoletja) na območju med Gorjanci in Krko kot dokaj težavne. Gospodarstvo in proizvodnja sta bila do okupacije na zelo nizki ravni. V nižjih predelih Gorjancev je prevladovala enostavna kmečka proizvodnja, sekali in izkoriščali so obširne bukove gozdove, večinoma za drva in široko porabo, nekaj tudi za prodajo in industrijske namene. Gorjanci so bili že od nekdaj znani po pridelavi dolenjskega cvička, ki je bil pomemben zaradi trgovanja. Vinogradniška območja so bila pregosto naseljena.

Območje Gorjancev je bilo med II. svetovno vojno ukleščeno med okupatorjevi in domači vojski ter je zaradi vojaškega letališča Cerklje ob Krki utrpelo toliko večjo škodo. Podgorjanske vasi so izgubile veliko ljudi, veliko kulturne dediščine se je uničilo, gradovi so bili požgani.

Po vojni se je pričela industrializacija in urbanizacija, ki je urbanizirala in povečala mesta Novo mesto, Šentjernej, Kostanjevica na Krki, Brežice, Krško. Kmetijska panoga se je zmanjševala in posodabljala, zato se je zelo spremenila kulturna krajina. Na območju se je še naprej zmanjševalo število ljudi, ki so se selili v mesta. Po osamosvojitvi Slovenije se je zmanjšala interakcija s hrvaškim Žumberakom in tudi z zaposlitvenim središčem, Zagrebom.

Poselitvena struktura in posledično spreminjanje krajine

Procesi, ki so po turških vpadih do 20. st. spremenili krajino Gorjancev si sledijo: agrarna prenaseljenost, II. svetovna vojna, urbanizacija, suburbanizacija.

Slika 10: Razvoj poselitve na območju od 18. do 20. stoletja (podlaga shematskega prikaza Gorjanci, prečni prerez; Brate in sod., 1997).

Naselja glede na nadmorsko višino so se ohranila večinoma iz obdobja pred turškimi napadi, z izjemo naselij ob Laški poti. Silhueta podgorskih naselij se je z urbanizacijo zelo spremenila. Naseljem se je spremenila identiteta, saj so objekti zelo neenakomerno razvrščeni ter neprilagojeni naravnim razmeram. Na vinogradniških območjih je prisotna prenaseljenost objektov, ki za območje nimajo prilagojenih gabaritov. Zaraščanje spreminja krajinske strukture v drugo rabo zemljišč ali pa jih vrača nazaj v naravo. Glavna prometna povezava na Žumberak je postala Planina v Podbočju.

Strukturnim elementom, ki so spodaj naštet, je mogoče določiti časovno kontinuiteto glede na današnje stanje. Strukturni elementi v tem primeru niso prikazani kot piktogram, ker ni bilo mogoče pridobiti slikovnega materiala za posamezni element razen za SE (Z) 7: Popolnoma ali deloma izgubljeni krajinski elementi; oglarska kopa in apnenica. Označba strukturnega elementa tvori kratica SE (zgodovinski element). Kratica za strukturni element je SE (Z) + številka elementa.

SE (Z) 5: Spremenjeni krajinski elementi.

- Polja v travnike,
- travniki v pašnike,
- pašniki v gozd,
- košenice v gozd,
- polja na terasah v vinograde in sadovnjake.

SE (Z) 6: Ohranjeni krajinski elementi.

- Vinogradi na terasah,
- laški hrami,
- pašniki z vmesnimi zaplatami gozda,
- košenice,
- skupina kozolcev na robu naselja.

SE (Z) 7: Popolnoma ali deloma izgubljeni krajinski elementi.

- Strnjena agrarna naselja,
- drobna parcelna struktura,
- obdelovalne površine na terasah,
- apnenice, oglarske kope,
- tradicionalne kulture; ajda, rž, oreh, itd.,
- skupine sadnega drevja ob robovih naselij,
- obrobna vegetacija med polji
- poti na Žumberak.

SE (Z) 7: Oglarska kopa, zložen kup drv v kopo, v kateri les zогleni. Postavljene so na rob gozda in na vrhu gričev in kucljev (TIC Krško, 2015).

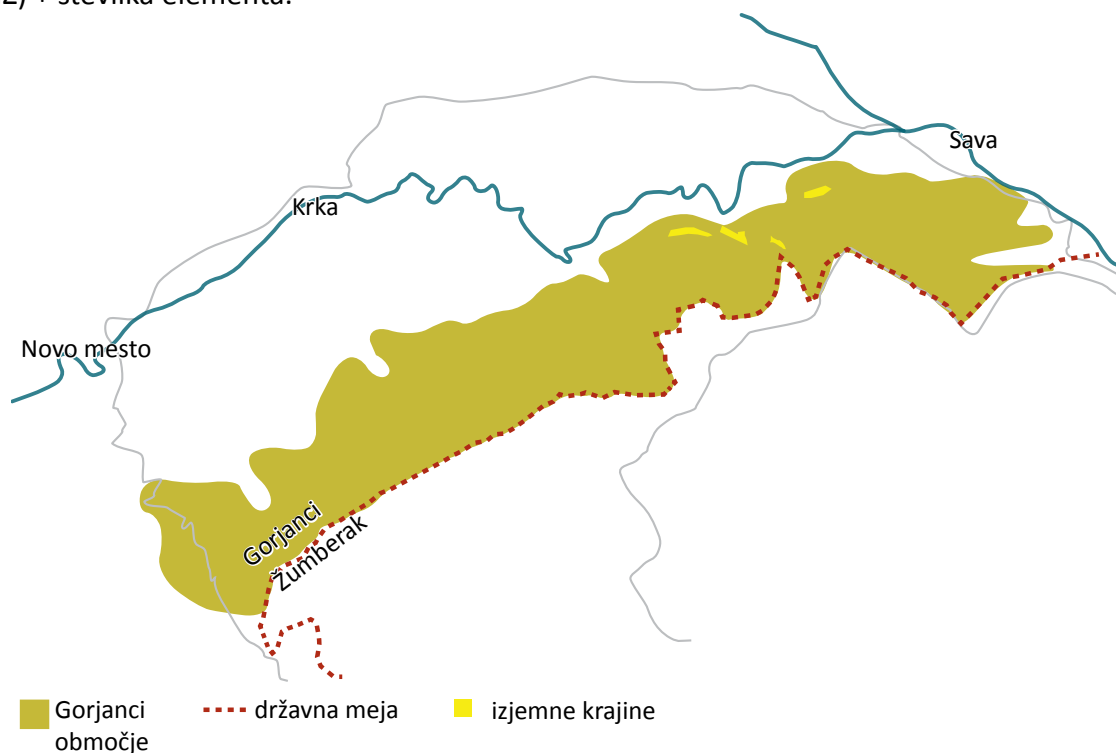

SE (Z) 7: Apnenica je bila jama izkopana ob bregu, kamor so zložili drva in kamne pokrili z zemljo ter zakurili. Tako so pridobivali "živo apno". Vidna pri vasi Orehovec (TIC Krško, 2015).

Slika 11: Zgodovinski strukturni elementi SE (Z).

3.2.5 Izjemne krajine

Med izjemne¹ krajine Gorjancev se uvrščajo Bočje, Šutenska gora, Stankovo in Gadova Peč, vinogradniška območja, ki imajo izjemne krajinske kvalitete. Gre za edinstveno vinogradniško organizacijo prostora na strmih, praviloma prisojnih pobočjih, s potekom vrst po padnici in ovršno razporeditvijo vinskih hramov in zidanic (slemena vzporedna s plastnicami) vzdolž slemenske poti (Odlok o občinskem ... Brežice, 2014) in (Občinski ... Krško, 2015). Označba strukturnega elementa tvori kratica SE (izjemne krajine). Kratica za strukturni element je SE (IZ) + številka elementa.

Slika 12: Shema izjemnih krajin (Zemljiški kataster, 2014).

SE (IZ) 1: Ovršno razporejeni hrami in potek trsov po padnicah.

Slika 13: Strukturni elementi izjemnih krajin SE (IZ).

¹ Izjemna krajina je naravna ali kulturna krajina, ki izkazuje visoko prizoriščno vrednost kot odraz svojevrstne zgradbe glede na edinstvenost, ustreznega deleža naravnih prvin in/ali posebnega naselbinskega vzorca (Bartol in sod., 2004). Oblikovale in ohranile so se s tradicionalnimi oblikami kmetovanja in bivanja.

3.2.6 Naravovarstveni oris območja

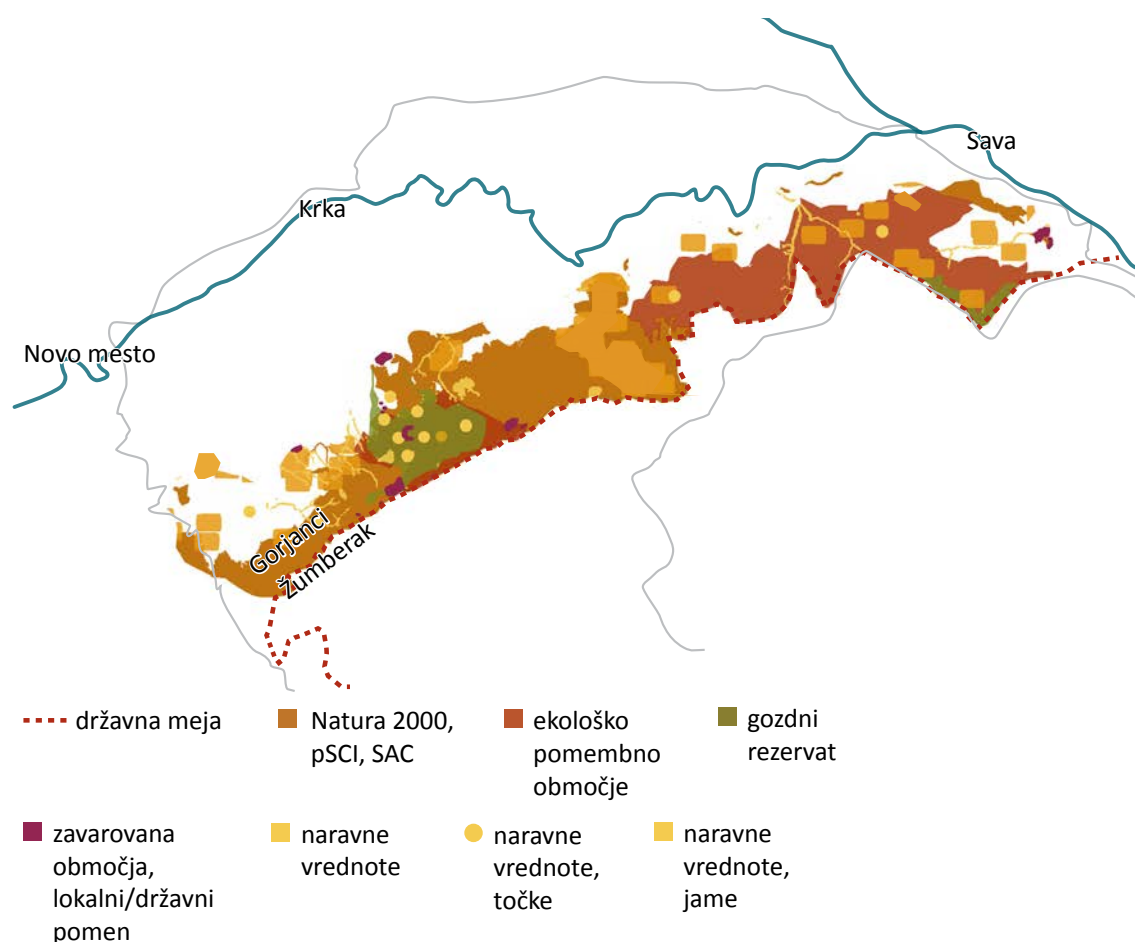
Območja, kjer so evidentirane botanične in živalske posebnosti, so pomembna za izobraževalni in raziskovalni program na Gorjancih. Prav tako označujejo visoko stopnjo naravne ohranjenosti, ki je pogojevala pobudo za ustanovitev krajinskega parka Gorjanci. Prostorske prvine neposredno niso strukturni elementi, ki bi oblikovali krajinske tipe, vendar so pomembni za vrednotenje okoljskega stanja.

Območje gorskega masiva Gorjancev spada pod Naturo 2000. Ekološko pomembno območje se razteza od Trdinovega vrha preko Podgorskega gričevja do Brežic. Naravne vrednote se razvrščajo ob vznožju Trdinovega vrha, od Gospodične, sv. Miklavža, Naravnega rezervata Pendirjevka do doline Kobile in vznožja Gorjancev ob Šentjernejskemu polju. Nekatere že opisane med njimi so gozdovi in gozdni/botanični rezervati Gorjancev, kot velika naravna dediščina območja, pr. botanični rezervat, nahajališče rumenega sleča (*Rhododendrum luteum*) pri Brusnicah in Gabrju. Pragozd Gorjanci na Trdinovem vrhu je ostanek 23 ha bukovega gozda ter ostrolistnega in gorskega javorja. Pragozd Ravna Gora (15 ha) je namenjen izobraževalnim namenom, kjer proučujejo naravne razmere (vetrolom na bukovih sestojih). Gozdni rezervat Kobilica (351 ha), ki je pomemben zaradi lege, saj varuje strmine pred erozijo, ima značilno vegetacijo in je celovit botanično-zoološki gozdni rezervat. V gozdovih domuje tudi belohrbti detel, ki je pomembna sestavina biotske raznovrstnosti. Za gozdni rezervat je bil predviden CPVO glede gospodarjenja z gozdom, ki pa je sporen zaradi želje po razvijanju gozda kot ekocelice (Denac, 2014) in (Odlok o občinskem ... Šentjernej, 2010).

Rastlinske vrste, ki poraščajo košenice in imajo redka ali celo edina rastišča pri nas, so rumenocvetna panonska detelja, kranjski šebenik ter hrvaški klinček. Na obrobju košenic pri Miklavžu je v plitvi kotanji na najnižjem delu planotastega travnika več manjših jezerc, kot je Gorjansko jezero, ki je naravna vrednota. Jezerca imajo značaj mokrišča in so redki habitat na planoti ter življenjski prostor vodnih rastlin in živali. Naravna vrednota je košenica Visoka preža, kjer je postavljena visoka lovska preža in kjer se zadržujejo gozdne živali; srne, zajci, jeleni, občasno tudi medvedi. Med košenicami je naravna vrednota Javorovica, z redkimi rastlinskimi vrstami na nizkih terasah. Naravna vrednota je tudi zaganjalka Minutnik, ki izvira v dolini Pendirjevke, v osrednjem delu Gorjancev. Ker se pretok vode pri izviru v časovnih intervalih ritmično spreminja, se uvršča med zaganjalke. Te so v Sloveniji redke in izjemne (Učna pot Trdinov vrh, 2011).

Naravni spomenik v vznožju Gorjancev, ne daleč od Šentjerneja, je bogato nahajališče različnih fosilnih ostankov, ki se razkriva na prepoznavnih vinorodnih grebenih Vajndola. Edino fosilno znano pereraj nahajališče v Sloveniji, kjer ima največjo pozornost (*Pereiraea gervaisi*) najznamenitejša vrsta polža med miocenskimi mehkužci (Odlok o razglasitvi ... Novo mesto, 1992).

Kostanjeviška jama je naravna vrednota ob vznožju Gorjancev. Dolina Krke z okljuki, ekološko pomembno območje, je habitat z redkimi živalskimi vrstami, kot sta vidra in bober (Brate in sod., 1997).

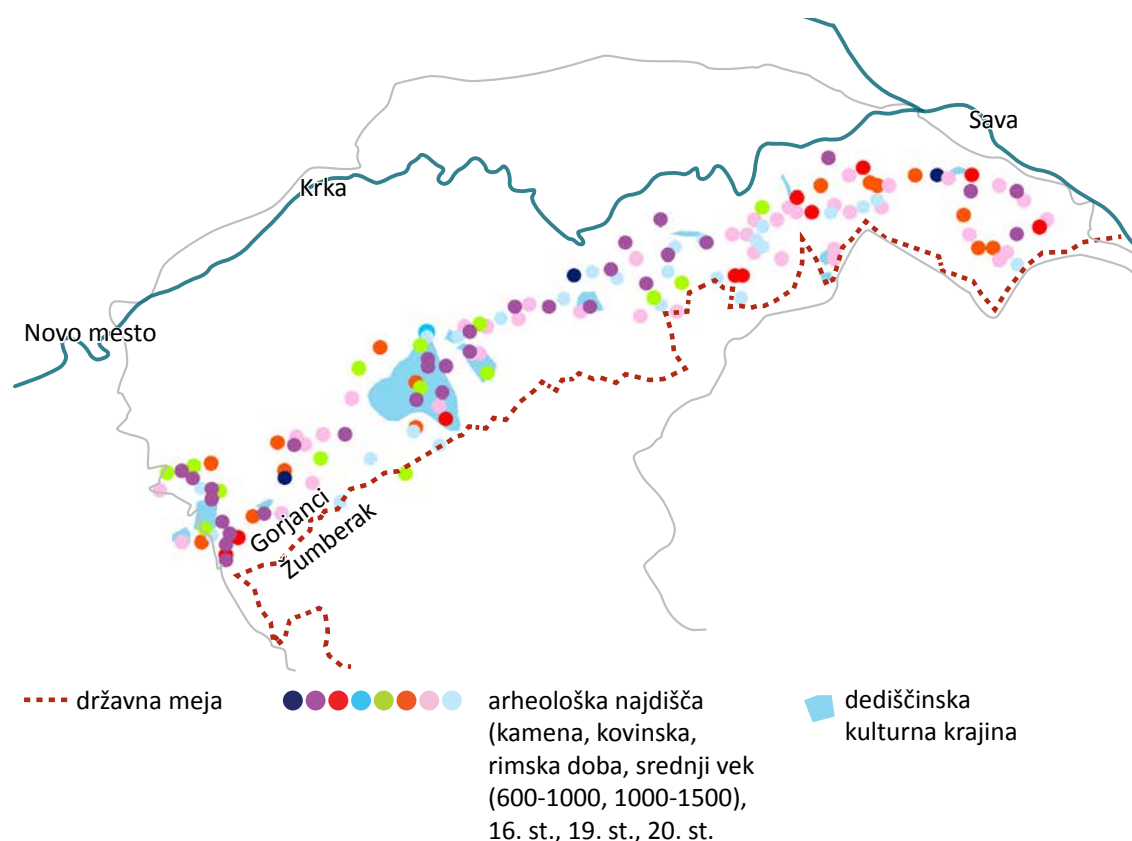
Slika 14: Shema naravovarstvenih območij (Zemljiški kataster, 2014).

3.2.7 Kulturnodediščinski oris območja

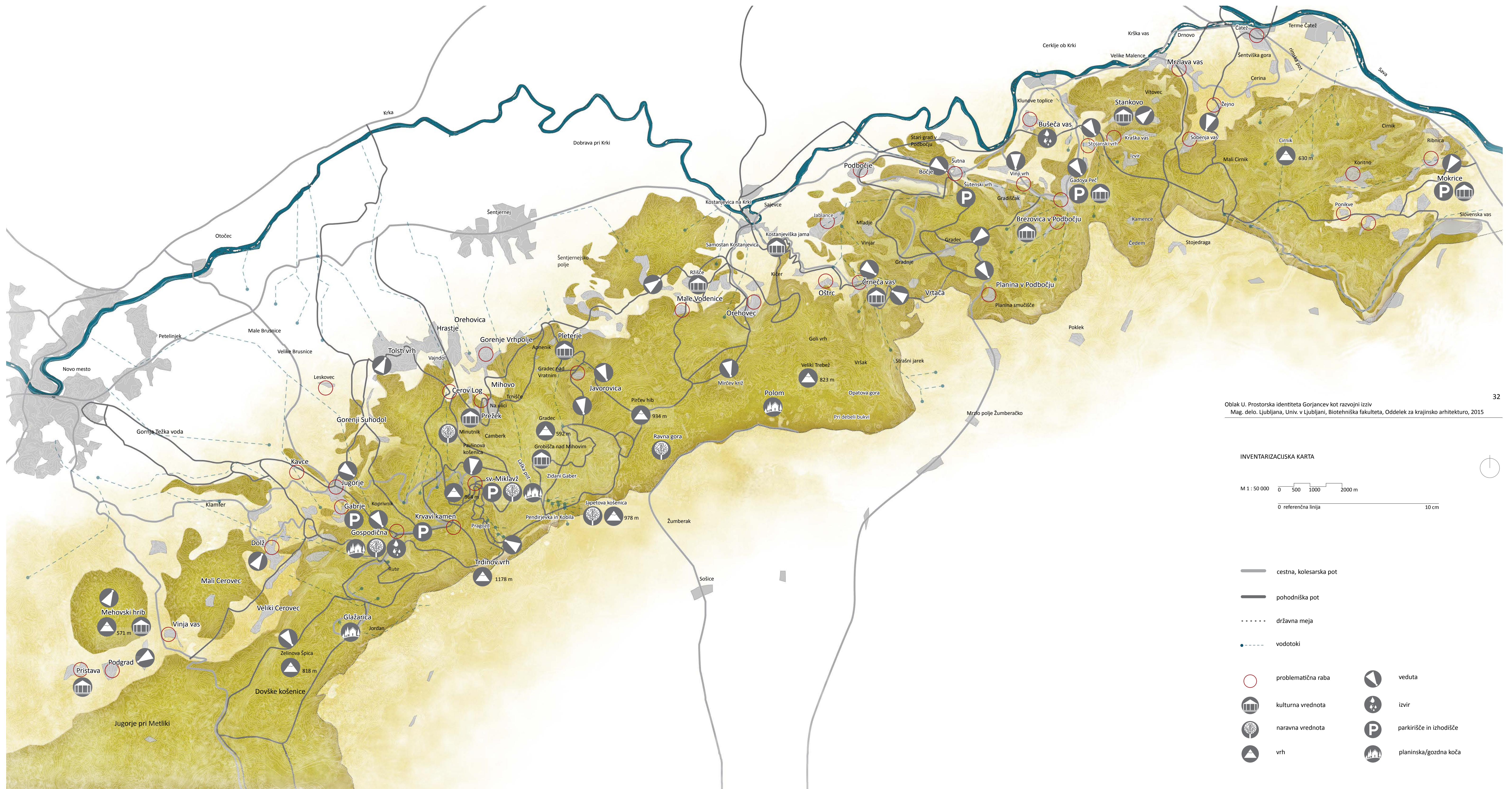
Ko je ugotovljeno iz Registra kulturne dediščine (2015) je na stiku gričevja z ravnino še ohranjen niz gradov, obdanih z gozdovi in kmetijsko krajino, ki dajejo območju posebno kulturno zgodovinsko vrednost. Od severa proti jugu si sledijo: grad Mokrice, grad Gračano, grad Kostanjevica, dvorec Polhovica, Prapreče, Volavče, Vrhovo (Valvasorjeva poroka), Prežek, arheološki ostanki naselja Gutenwerd na okljukih Krke (požgano v napadih Turkov), grad Gracarjev turn z vrtom, grad Mehovo, grad Otočec. Vsi gradovi so bili v II. svetovni vojni zasedeni s strani partizanov ali okupatorja ter požgani ali poškodovani. Nekatere so že obnovili ter namenili kongresnemu in kulturnemu turizmu. Za druge je predvidena rekonstrukcija in programska opredelitev. Posebnost območja je grad Mokrice. Grad obdaja grajski park z igriščem za golf in nasadom viljamovk.

Med kulturno dediščino spada niz arheoloških najdišč od obdobij paleolitika, bronaste dobe, Rimljanov, antike naprej, ki pričajo o poseljenosti območja; ta naselja so nad današnjo vasjo Mihovo, Zidani Gaber, Groblje. Prav tako se pod vrednoto antropogenega delovanja na tem območju med kulturno dediščino uvrščajo gozdna železnica, oglarska kopa in apnenice.

Definicija iz Registra kulturne dediščine (2015) navaja dediščinsko kulturno krajino kot posebno, razločljivo območje zemeljskega površja, ki ga zaznavajo ljudje in katerega značilnosti in prostorske ureditve so plod delovanja in medsebojnega vplivanja naravnih in človeških dejavnikov. Te krajine so: Stankovo, Brezovica v Podbočju, Javorovica ter suha krajina pod Velikim Cerovcem. Med kulturne krajine z naselbinsko dediščino se uvrščajo vinske gorice Gradiščak, Šutenski vrh, Završe, Bočje, Črnečji vrh, območje okoli gradu Kostanjevica na Krki. Med zgodovinsko kulturno krajino se uvršča območje nad naseljem Mihovo.

Slika 15: Shema kulturnodediščinskih območij (Zemljiški kataster, 2014).

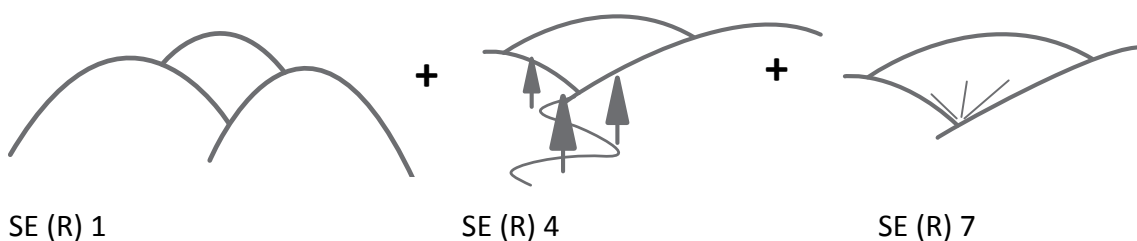
Oblak U. Prostorska identiteta Gorjanec kot razvojni izliv
Mag. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo, 2015

3.2.8 Določitev krajinskih tipov

Krajinske tipe opredeljujejo krajinski vzorci s prepoznanimi strukturnimi elementi. Krajinski tipi se lahko večkrat pojavijo na obravnavanem območju pod različnimi krajinskimi vzorci. Tipi so kvalificirani po metodi klasifikacija krajinskih tipov (Marušič, 1998b). Strukturni elementi krajine so bili prepoznani z inventarizacijo temeljnih prostorskih prvin (relief, površinski pokrov ter poselitve). Strukturni elementi so bili prikazani z metodo piktogramov. Na podlagi zgodovinske analize so bili določeni strukturni elementi, ki so se najdlje ohranili in tisti, ki so se že izgubili ali uničili. V analizi določanja krajinskega tipa so posamezni krajinski vzorci opisani s krajinskimi značilnostmi in najbolj izstopajo na Gorjancih. Krajinski tipi so glavna določila krajinske identitete Gorjancev. Oznaka KV pomeni krajinski vzorec, oznaka SE (prostorska prvina) pomeni ime in številko strukturnega elementa. Krajinski tipi si sledijo z oznakami Tip, od črke A do F.

Tip A: Pogozeno hribovje Gorjancev.

A-KV1: Hribovje Gorjancev z zajedno reliefno morfologijo zaradi številnih vodotokov.

Gorski masiv z vedutami na Krško-Brežiško polje ter Šentjernejsko polje (pogled na Kobiljo).

Značilnosti krajinskega vzorca:

- hribovje, sleme, tektonski čok,
- izraziti reliefni prelomi, stopničasta slemena,
- kolenast potek rečne doline med hribovji.

A-KV2: Pretežno bukovo-smrekovi gozdovi, hribovje z gozdnimi jasami, gozdnimi koridorji.

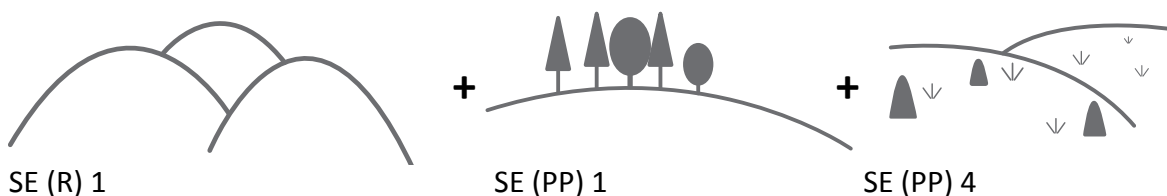
vir: (Panoramio, 2015), Kobila.

Značilnosti krajinskega vzorca:

- hribovje, sleme, tektonski čok,
- gozdovi fitocenološke združbe Fagetum montanum in Abieti Fagetum,
- pragozdovi (Ravna gora, Trdinov vrh),
- gozdne oblike (gozd na strmini, gozdne jase, poseke, gozdni koridorji).

Tip B: Preplet travnikov in gozdov na hribovju

B-KV1: Košenica na hribovju Gorjancev.

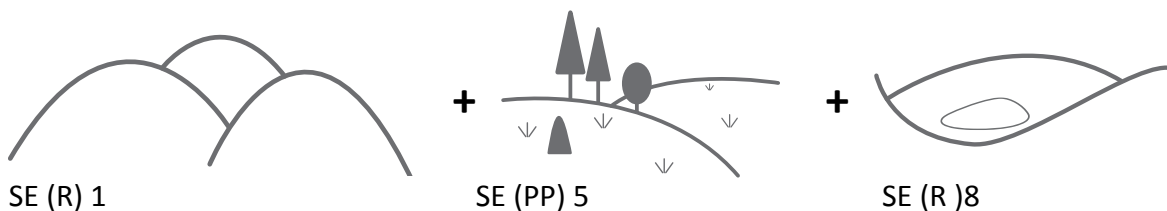
vir: (Panoramio, 2015), Pirčev hrib.

Značilnosti krajinskega vzorca:

- košenice; enkrat letno košeni trajni travniki,
- preplet iglastih gozdov s košenicami in pašniki,
- ohranjene košenice na Gorjancih: Pirčev hrib, Pavlinove košenice, Rute, Visoka Preža, Miklavž, Japetova košenica, Dovžetove košenice, itd.

Slika 17 se nadaljuje ...

B-KV2: Zaraščujoče se košenice na hribovju.

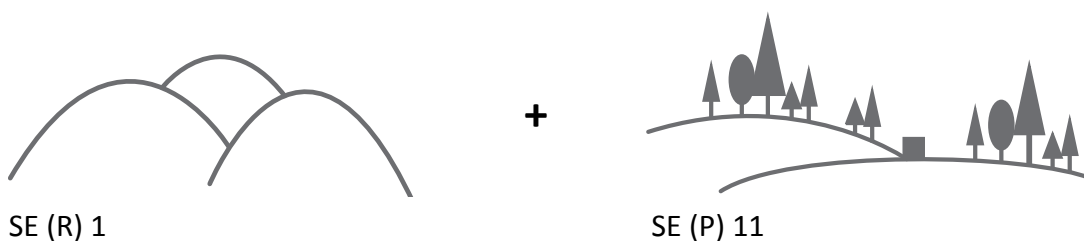

Košenice na Javorovici.

Značilnosti krajinskega vzorca:

- preplet mešanih gozdov s sadnim drevjem in košenicami,
- vrtačast in plitev svet,
- členjen in razgiban preplet naselij s košenicami v zaraščanju.

B-KV3: Lovske opazovalnice na robu gozdov.

vir: (Panoramio, 2015), Kobila.

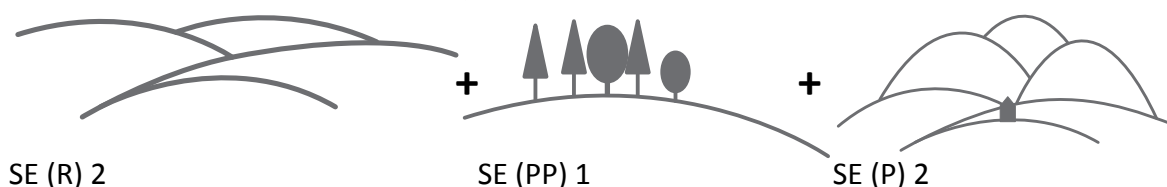
Značilnosti krajinskega vzorca:

- lovske opazovalnice ob robu gozda, na gozdnih jasih, ob pohodniških poteh.

Slika 17 se nadaljuje ...

Tip C: Preplet strnjene poselitve, gozdov in kmetijske krajine na prehodu hribovja v gričevje.

C-KV1: Strnjena vasi na prehodu hribovja v gričevje.

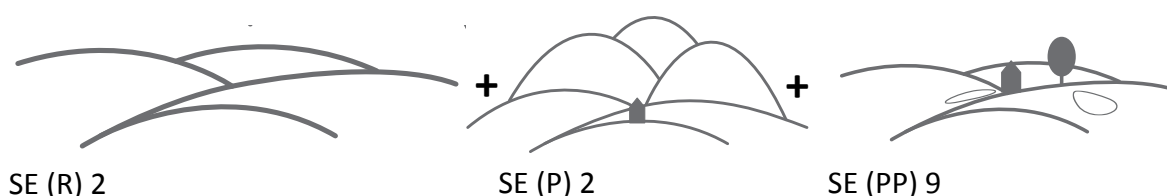

Pogled na Planino v Podbočju.

Značilnosti krajinskega vzorca:

- poselitev na prehodu hribovja v gričevje,
- strnjena vas,
- preplet gozda in obmejkov med travniki.

C-KV2: Strnjena gručasta vas na gričevju.

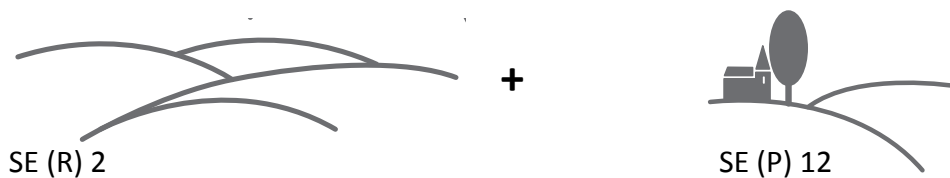
Pogled na Gabrje.

Značilnosti krajinskega vzorca:

- poselitev na prehodu hribovja v gričevje,
- gričevnata kmetijska krajina, njivskega tipa,
- naselje z vaškim jedrom.

Slika 17 se nadaljuje ...

C-KV3: Cerkev na hribu z lipo.

Cerkev v Črneči vasi.

Značilnosti krajinskega vzorca:

- cerkev na gozdnem robu,
- lipa ob cerkvi.

C-KV4: Cerkev v dolini z lipo in njivo.

Cerkev v Oštrcu.

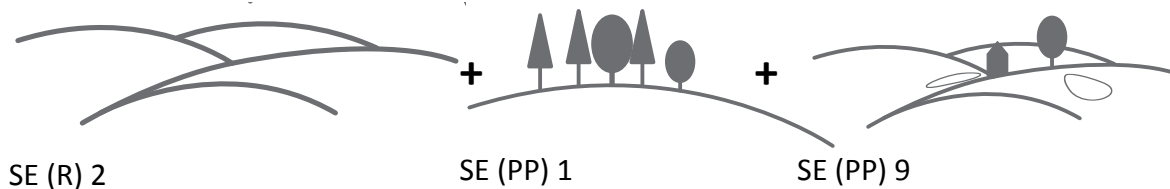
Slika 17 se nadaljuje ...

Značilnosti krajinskega vzorca:

- kraške oblike: vrtače, neprevilne kotanje,
- gričevnata kmetijska krajina, njivskega tipa,
- cerkev z lipo na neizpostavljanem območju.

Tip D: Preplet gozdov in drobno členjene kmetijske krajine na gričevju.

D-KV1: Kmetijska krajina na gričevju v zaraščanju; preplet gozdov z njivami in travniki.

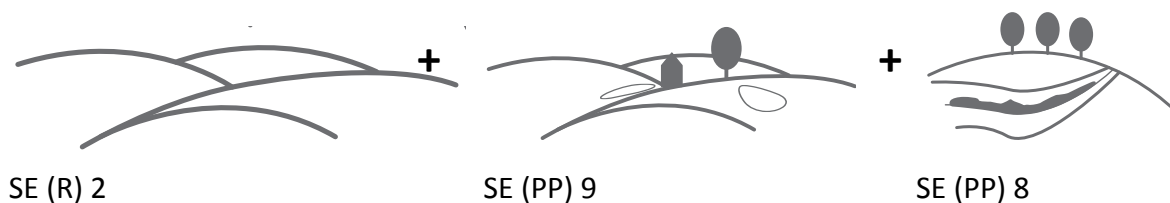

Nad naseljem Gabrje.

Značilnosti krajinskega vzorca:

- kmetijska krajina s strnjeno poselitvijo na gričevju,
- njive so strukturirane po padnicah,
- preplet gozdov z njivami,
- preplet njiv z obmejkami in sadnim drevjem.

D-KV2: Kmetijska krajina na gričevju; obdelovalne terasaste njive in travniki na gričevju.

vir: (TIC Novo mesto, 2010), Jugorje.

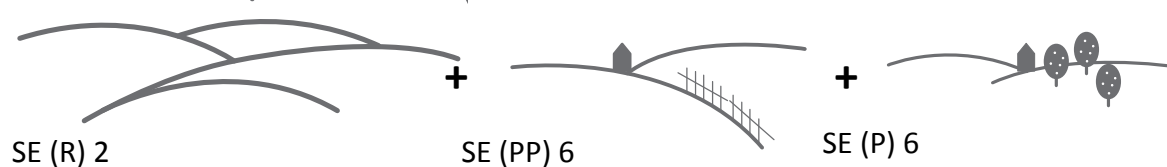
Značilnosti krajinskega vzorca:

- preplet gozdov s kmetijsko krajino na gričevju,
- terasasto pobočje z obmejkami,
- obdelovalne terase ali travniki,
- obmejki oblikovani iz živih mej in sadnega drevja.

Slika 17 se nadaljuje ...

Tip E: Vinogradniške krajine.

E-KV1: Razgibano gričevje Gorjancev, z drobno členjenimi vinogradniškimi površinami.

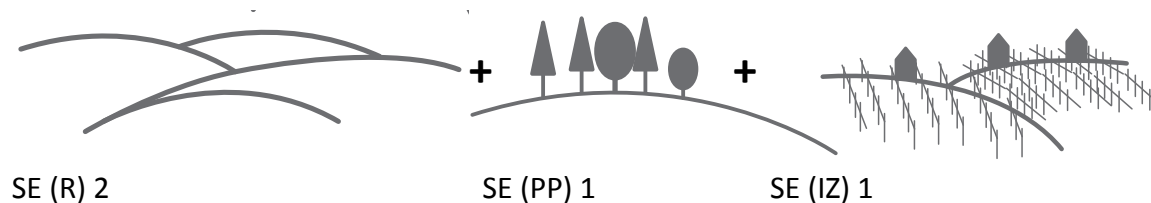

Pogled na Vinji vrh.

Značilnosti krajinskega vzorca:

- reliefno raznoliko gričevje z vinogradniškimi površinami in razpršenimi naselji,
- objekti s skupinami sadnega drevja,
- vinogradi, oblikovani po padnicah ali terasah, praviloma na strmih pobočjih.

E-KV2: Razgibano gričevje Gorjancev, z izjemno vinogradniško organizacijo.

Pogled na Gadovo Peč.

Značilnosti krajinskega vzorca:

- ovršna razporeditev zidanic in hramov, nanizanimi ob poteh z vinogradniškimi površinami po padnicah,
- pobočja nad vinogradi porasla z gozdom.

Slika 17 se nadaljuje ...

E-KV3: Kmetijska krajina z mešano razporeditvijo vinogradov, njiv ter travnikov.

SE (R) 2

SE (PP) 7

SE (P) 3

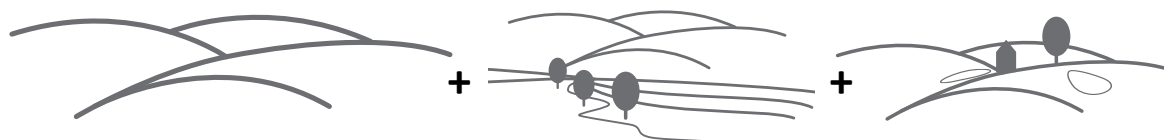
Nad Kostanjevico na Krki.

Značilnosti krajinskega vzorca:

- kmetijske površine urejene po padnicah z vmesnimi skupinami sadnega drevja in naselji ter posameznimi objekti,
- pobočja nad vinogradi porasla z gozdom,
- razpršena poselitev s kmetijami na gričevju.

Tip F: Razgiban prehod iz gričevja v ravnino.

F-KV1: Razgiban prehod iz gričevja v vodnato dolino.

SE (R) 2

SE (R) 5

SE (PP) 9

Pogled iz smeri Novega mesta proti Gorjancem.

Značilnosti krajinskega vzorca:

- prehod iz gričevja v nižino s terasasto členjeno kmetijsko krajino,
- razgiban in počasnejši vodotok z obrežno vegetacijo,
- poselitev na gričevju s skupinami sadnega drevja.

Slika 17 se nadaljuje ...

F-KV2: Gradovi in dvorci ob vznožju Gorjancev.

SE (R) 2

SE (P) 15

Pogled na grad Prežek.

Značilnosti krajinskega vzorca:

- gradovi in dvorci obdani z gozdom na zavarovanih legah,
- neizpostavljen dostop.

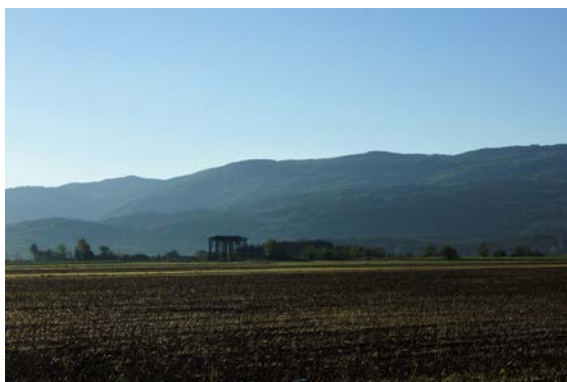
F-KV3: Nižina v stiku z gričevjem Gorjancev.

SE (PP) 10

SE (P) 10

Pogled na Šentjernejsko polje.

Značilnosti krajinskega vzorca:

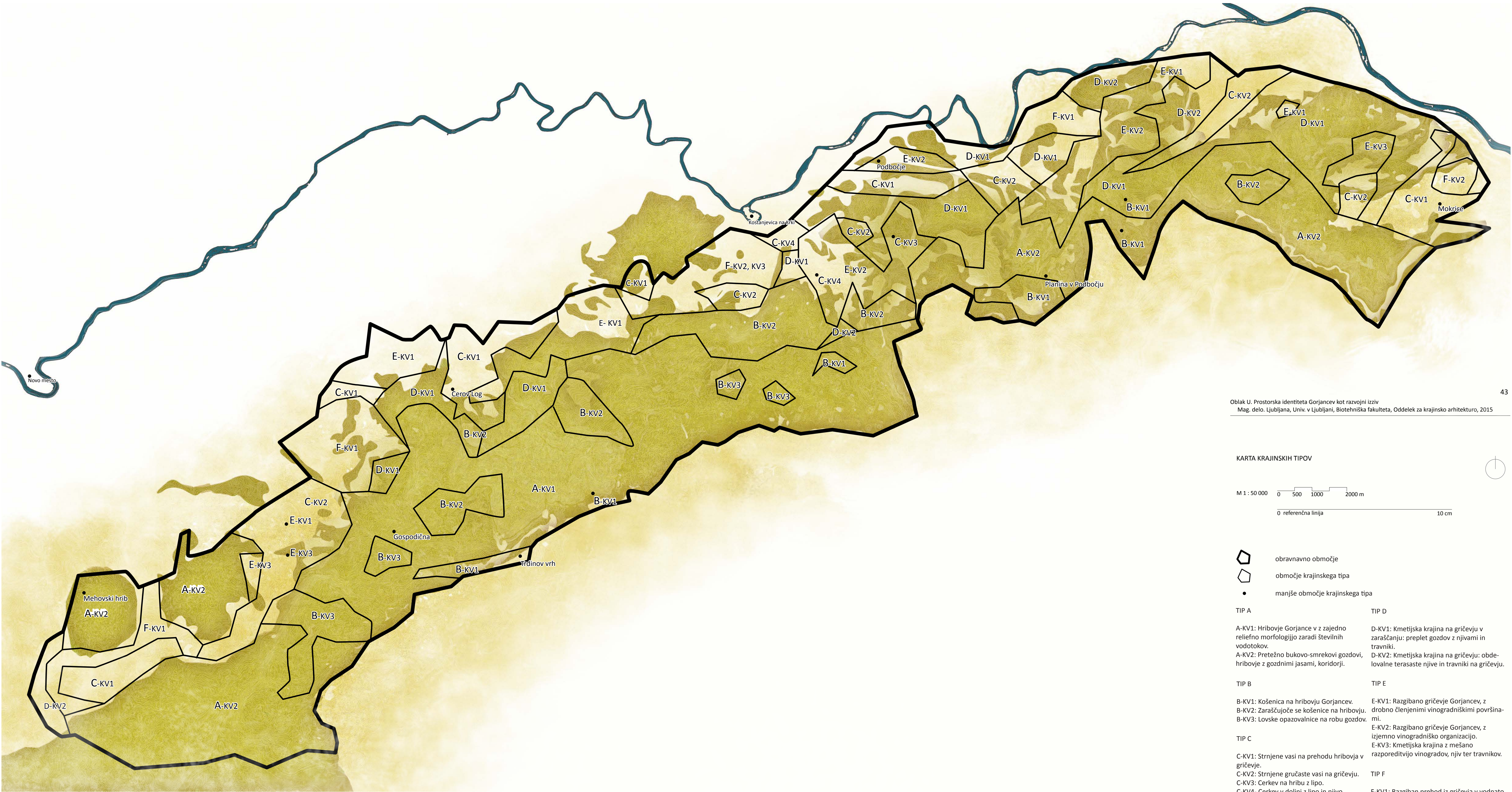
- vznožni predel Gorjancev, prehod iz gričevja v kmetijsko krajino v nižini,
- posamezni kozolci v nižinah,
- vasi s polji v stiku med gričevjem in ravnino.

3.3 KARTA KRAJINSKIH TIPOV

Krajinski tipi opredeljujejo identiteto Gorjancev. Spreminjanje strukturnih elementov in s tem krajinskih vzorcev se dogaja ves čas in v tem je mogoče določiti spremenljivost identitete Gorjancev. Krajinski vzorci, ki so prepoznani kot vzorci zaraščanja, so: KV2: Zaraščujoče se košenice na hribovju pri krajinskem tipu B, KV1: Kmetijska krajina na gričevju v zaraščanju; preplet gozdov z njivami in travniki pri krajinskem tipu D. Krajinski vzorci s strnjeno poselitvijo (C-KV1, C-KV2) se spreminjajo v vzorce razpršene poselitve, kot so v vinogradniških krajinah na gričevju (E-KV1). Strukturni elementi, ki izhajajo iz analize poselitve skozi zgodovino (SE (Z) 7: Apnenica, izkopana jama ob bregu, ter SE (Z) 7: Oglarska kopa, ki jih skoraj ni več mogoče opaziti na Gorjancih. Slednje se ponekod obnavlja kot tradicionalna dejavnost (oglarska kopa na Miklavževih košenicah). Drugi strukturni elementi, ki so prepoznani in imajo najdaljšo časovno kontinuiteto vendar se opuščajo, so: strnjena agrarna naselja, drobna parcelna struktura, obdelovalne površine na terasah, tradicionalne kulture; ajda, rž, oreh, itd., skupine sadnega drevja ob robovih naselij, obrobna vegetacija med polji, poti čez Gorjance na Žumberak, lesene palisade ob naseljih, strnjena naselja v grapah, kuclji (utrjeni s suhim zidom), Laška pot, kot povezava med naselji v dolini Pendirjevke in Kobile, poselitev na grebenu.

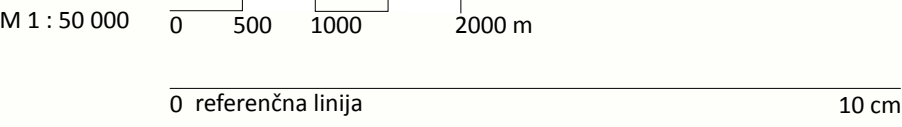
Na podlagi določitve krajinskih tipov je bilo ugotovljeno, da se spreminja krajina in s tem tudi krajinska identiteta. Če se spremeni strukturni element, se spremeni tudi identiteta. Zato so za opredeljevanje identitete toliko bolj pomembni strukturni elementi, krajinski vzorci in krajinski tipi, ki dlje časa ostanejo isti. Krajinski tipi z najdaljšo kontinuiteto opredeljujejo identiteto Gorjancev. Razpoznani krajinski tipi so prikazani na spodnji karti. Prikazani so kot območja z ustreznimi oznakami krajinskega tipa, od črke A do F, ter s krajinskim vzorcem z oznako KV (številka vzorca).

Krajinski tipi, ki so predstavljeni, so: Tip A: Pogozdeno hribovje Gorjancev, Tip B: Preplet travnikov in gozdov na hribovju, Tip C: Preplet strnjene poselitve in gozdov in kmetijske krajine na prehodu hribovja v gričevje, Tip D: Preplet gozdov in drobno členjene kmetijske krajine na gričevju, Tip E: Vinogradniške krajine, Tip F: Razgiban prehod iz gričevja v ravnino. Vsak krajinski tip tvori območje glede na njihove značilnosti in krajinske vzorce, ki se pojavljajo na določenem območju.

Oblak U. Prostorska identiteta Gorjancev kot razvojni izziv
Mag. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo, 2015

KARTA KRAJINSKIH TIPOV

- obravnavno območje
- območje krajinskega tipa
- manjše območje krajinskega tipa

TIP A A-KV1: Hribovje Gorjance v z zajedno reliefno morfologijo zaradi številnih vodotokov. A-KV2: Pretežno bukovo-smrekovi gozdovi, hribovje z gozdnimi jasnami, koridorji.	TIP D D-KV1: Kmetijska krajina na gričevju v zaraščanju: preplet gozdov z njivami in travniki. D-KV2: Kmetijska krajina na gričevju: obdelovalne terasaste njive in travniki na gričevju.
TIP B B-KV1: Košenica na hribovju Gorjancev. B-KV2: Zaraščujoče se košenice na hribovju. B-KV3: Lvske opazovalnice na robu gozdov.	TIP E E-KV1: Razgibano gričevje Gorjancev, z drobno členjenimi vinogradniškimi površinami. E-KV2: Razgibano gričevje Gorjancev, z izjemno vinogradniško organizacijo. E-KV3: Kmetijska krajina z mešano razporeditvijo vinogradov, njiv ter travnikov.
TIP C C-KV1: Strnjene vasi na prehodu hribovja v gričevje. C-KV2: Strnjene gručaste vasi na gričevju. C-KV3: Cerkev na hribu z lipo. C-KV4: Cerkev v dolini z lipo in njivo.	TIP F F-KV1: Razgiban prehod iz gričevja v vodnato dolino. F-KV2: Gradovi in dvorci ob vznožju Gorjancev. F-KV3: Nižina v stiku z gričevjem Gorjancev.

4 DOŽIVLJANJE PROSTORA

Doživljanje prostora se razbira zlasti skozi človekovo vizualno dožemanje prostora v pogledu opazovalca. Izraža se preko opredeljevanja stopnje vizualne privlačnosti prostora in predstavlja pomemben vidik za ugotavljanje, zakaj so nekateri kraji bolj prepoznavni kot drugi. Hough (1990) navaja, da z detajlnim opazovanjem prostora in členitvijo prostora po merilih, ki določajo skladnost prostora, analiziramo vizualno privlačnost prostora.

Sledi analiza vizualne privlačnosti prostora. Stopnja vizualne privlačnosti se določa na izbranih krajinskih prizoriščih. Naslednja analiza v poglavju je vizualna zaznavna analiza osebnega zaznavanja Gorjancev. Temelji na krajinskih tipih, kjer so določena merila, po katerih je krajinski tip prepoznaven in ki niso neposredno prepoznana v fizični zgradbi. V nadaljevanju tega poglavja je izvedena anketa, ki raziskuje lokalno in regionalno prepoznavnost Gorjancev.

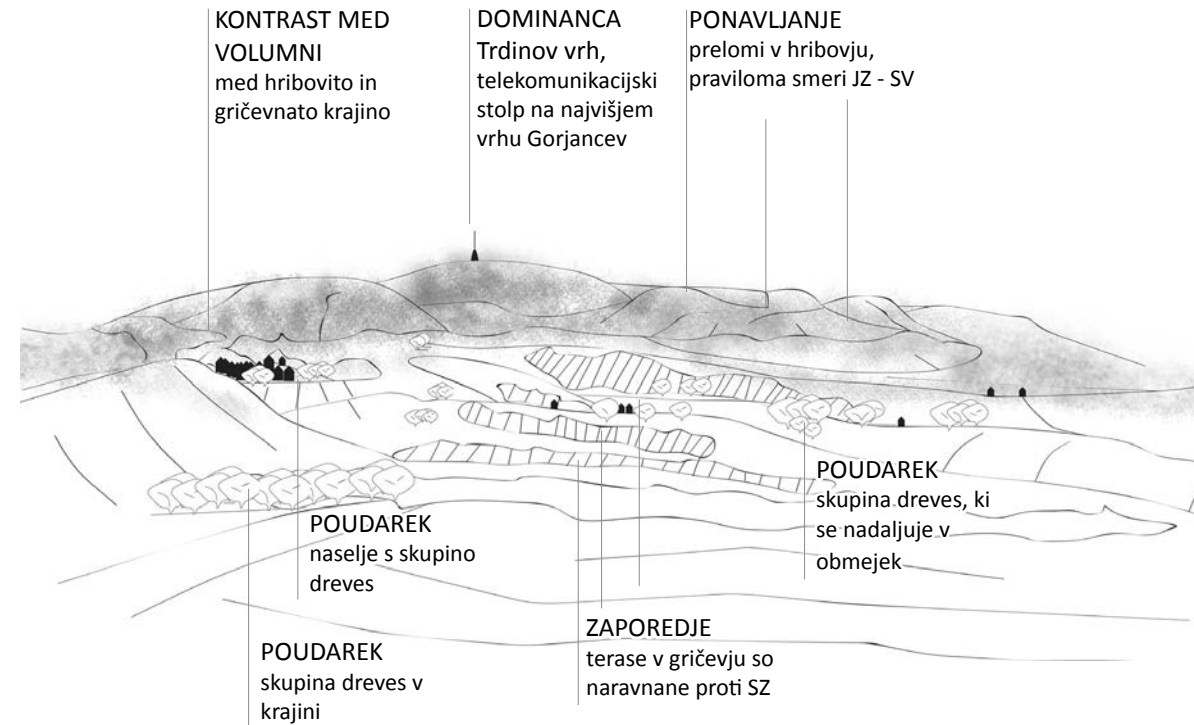
4.1 VIZUALNA PRIVLAČNOST KRAJINSKIH PRIZORIŠČ

Visoka stopnja vizualne privlačnosti krajine je močno prisotna predvsem pri izrazito naravnih krajinah, saj je narava najbolj izrazit pečat vsake krajine (Marušič, 1998a). Ravno zaradi bogatega naravnega potenciala Gorjancev je ocenjevanje vizualne privlačnosti posameznih prizorišč še bolj pomembno. Marušič (1998b) opredeljuje metodo ocenjevanja stopnje vizualne privlačnosti krajinskih tipov. V nalogi je prevzeta ta metoda za ocenjevanje krajinskih prizorišč.

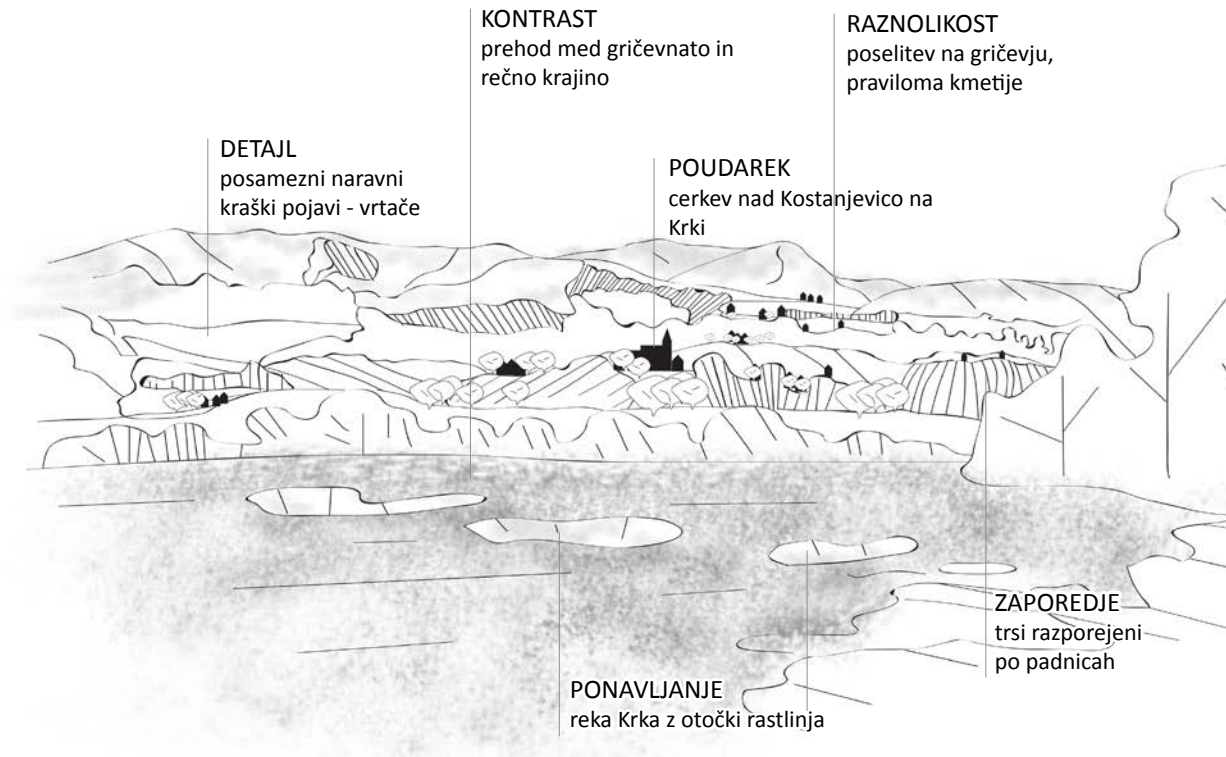
V analizi, ki sledi, se raziskuje skladnost krajine. Najprej se določijo krajinska prizorišča, ki izhajajo iz prepoznanih krajinskih vzorcev v poglavju 3.2.8. Na izbranih krajinskih prizoriščih naloga skuša razčleniti krajinske značilnosti, da bi določila stopnjo vizualne privlačnosti posameznega krajinskega prizorišča. Vizualna privlačnost se določa po merilih, ki na koncu odločajo, ali gre za skladno in enotno krajinsko sliko, saj večja skladnost krajine določa tudi večjo vizualno privlačnost. Merila za ocenjevanje, povzeta po Hough (1990), so: kontrast med reliefnimi oblikami, variacije v bolj 'dramatičnih' krajinah, posamezni naravni pojavi v kontekstu s krajino, raznolikost (krajina z veliko detajli). Za ocenjevanje so izbrana tudi merila, ki določajo prostorski red po Ogrinu (2010): poudarek, dominanca, kontrast, zaporedje, ponavljanje, stopnjevanje. Merila pomagajo razbrati razlike med krajinskimi prizorišči, ki so dostikrat vidne v manjših detajlih. Prav tako je mogoče razbrati razmerje med členi na krajinskem prizorišču, ki se odraža kot prostorski red.

Za vrednotenje vizualne privlačnosti prostora so izbrana posamezna krajinska prizorišča Gorjancev. Za tipična krajinska prizorišča sem izdelala skice. Na skicah so poudarjene oblike strukturnih prvin (relief, površinski pokrov in poselitev), ki najpogosteje nastopajo na celotnem obravnavanem prostoru. Na podlagi razmerij se naštetih členi v zgradbi krajinskih prizorišč razlikujejo po stopnji vizualne privlačnosti krajinskih prizorišč: vizualno zelo privlačno krajinsko prizorišče in vizualno manj privlačno krajinsko prizorišče. S prepoznavanjem prostorskih razmerij ter vrednotenjem vizualne privlačnosti krajine se oblikuje identiteta prostora. Vizualno najbolj privlačna krajinska prizorišča imajo tudi najbolj izoblikovano identiteto prostora. Na vizualno manj privlačnih krajinskih prizoriščih so vidne posledice stihijskega razvoja.

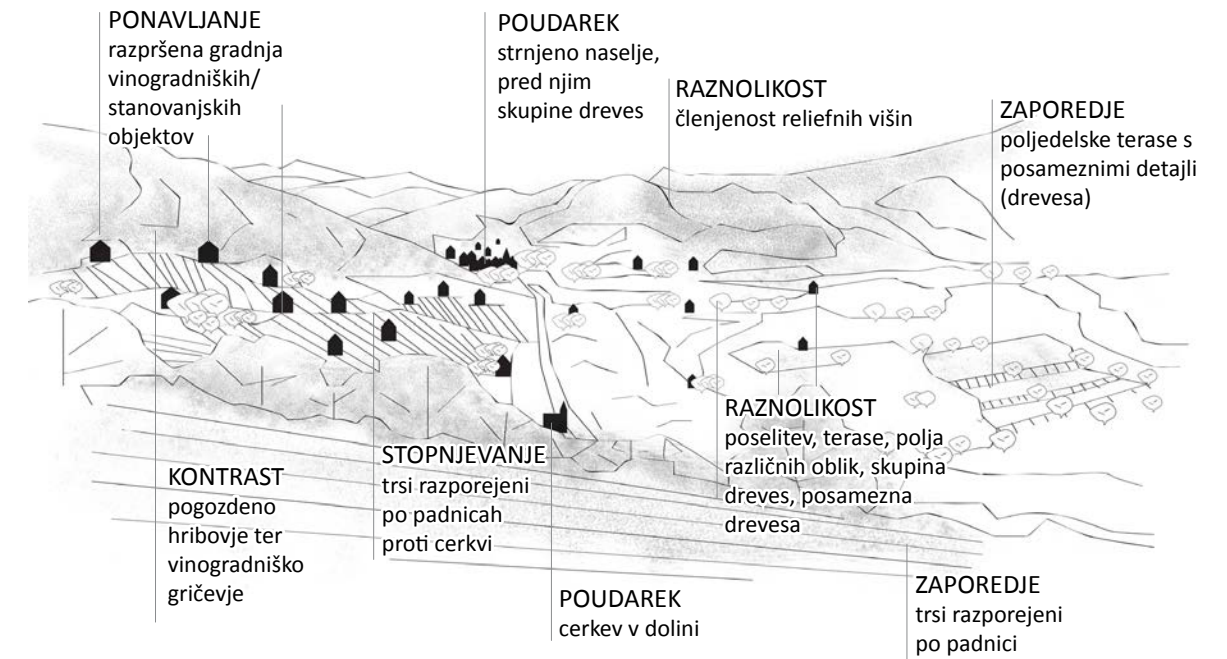
Krajinsko prizorišče 1: Trdinov vrh, ki je izrazito dominanten glede na ostalo hribovje. Pogled iz smeri Novo mesto-Gabrje-Trdinov vrh.

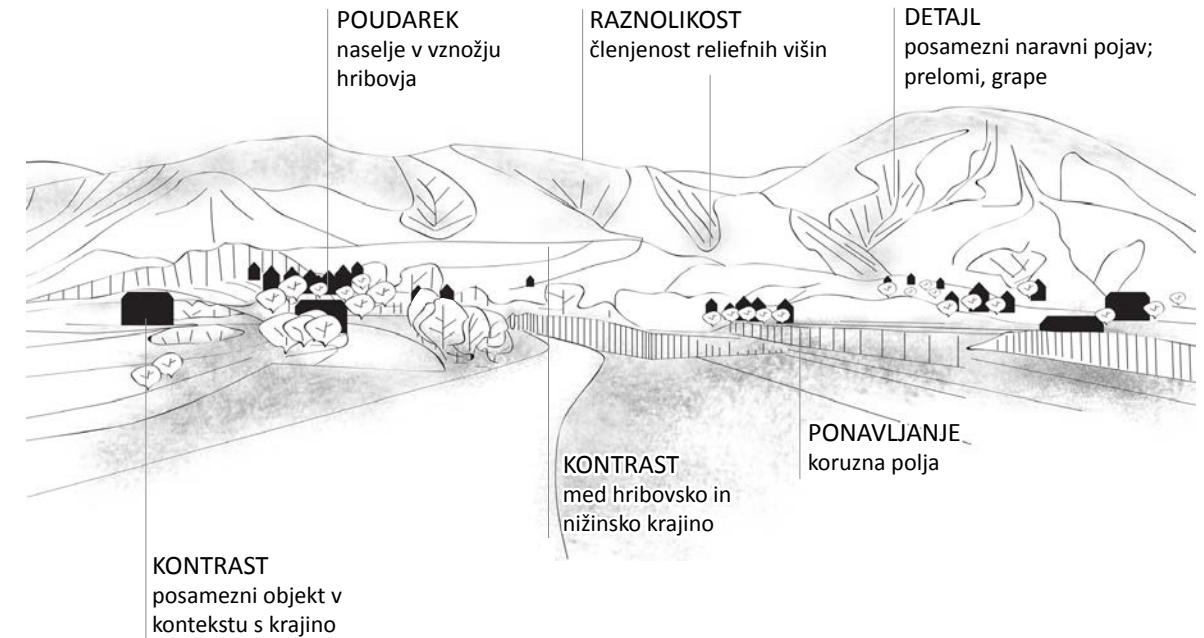
Krajinsko prizorišče 2: izrazito raznolika krajina. Pogled iz smeri Kostanjevica na Krki-Podgorje-Gorjanci.

Krajinsko prizorišče 3: raznolika kmetijska krajina. Pogled iz smeri Kostanjevica na Krki- Črneča vas-Podgorje-Gorjanci.

Krajinsko prizorišče 4: kontrasten prehod iz hribovske v nižinsko krajino. Pogled v smeri Mihovo-Podgorje-Gorjanci.

Slika 19: Analiza vizualne privlačnosti krajinskih prizorišč.

Krajinsko prizorišče 1

Prvo krajinsko prizorišče prikazuje Trdinov vrh, ki je izrazito dominanten glede na ostalo hribovje. Prizorišče tvorijo gozdnata, strma in členjena pobočja s prostorskim poudarkom – telekomunikacijski stolp na Trdinovem vrhu, ki je del vedute šentjernejskih in novomeških Gorjancev. Gorski masiv je v obravnavanem območju vizualno močno prisoten, skoraj dramatičen. Poselitev je tu redkejša, kot v drugih obravnavanih krajinskih prizoriščih. Obdelovalne terase, poraščene z obmejki, ki varujejo pred erozijo, so strukturni elementi, ki členijo gričevnato krajino in nas pripeljejo do vasice na levi strani krajinskega prizorišča. Razgibanost teras daje območju močan vizualen vtis. Prizorišče se zaradi dominantne lege ocenjuje kot vizualno zelo privlačno.

Krajinsko prizorišče 2

Drugo krajinsko prizorišče prikazuje izrazito raznoliko krajino, bolj natančno prehod med nižinskim obrežjem reke Krke in Podgorjem. Reka Krka s počasnim pretokom ustvarja okljuje in meandre s posameznimi otočki. Sama podoba obrežne krajine je zelo privlačna. Podgorsko gričevje s kmetijsko krajino je preplet strnjenih vasic in njivskih vzorcev v vrtačah, ki pa že izgubljajo prostorski red. Krajinsko prizorišče se v predelu porečja reke Krke in samega hribovja Gorjancev vrednoti kot vizualno zelo privlačno. Kot vizualno manj privlačna krajina se izraža gričevnato Podgorje, kjer se poselitev stihijsko razvija.

Krajinsko prizorišče 3

Tretje krajinsko prizorišče prikazuje raznoliko kmetijsko krajino. Na prizorišču se razkriva zelo dramatična krajina z veliko detajli, posameznimi naravnimi pojavi, kar vpliva na močno doživljanje krajine. Gre za ugreznjen kraški svet, kjer prevladuje razpršena gradnja počitniških in stanovanjskih objektov. Zelo veliko objektov posnema tuje vzorce oblikovanja objektov. Tu gre za popolnoma nove vzorce na celotnem obravnavanem območju, njihova izoblikovanost je nastala zaradi prilagoditve gradnje obstoječemu terenu. Vinogradniška območja so pretežno organizirana po padnicah, vendar je veliko vinogradniških površin, ki se zaraščajo. V osojnim delu vrtače krajina prehaja v bolj poljedelske strukture z vmesno zarastjo. Strukturni element (naravna oblika: ugreznjen kraški svet) se vrednoti kot vizualno zelo privlačen del krajinskega prizorišča. Zaradi neprilagojene gradnje, glede na relief, razvrednotenja vzorca zidanic in hramov na vinogradniškem območju ter zaraščanja poljedelskih površin v osojnim predelu se krajinsko prizorišče v tem predelu vrednoti kot vizualno manj privlačno prizorišče.

Krajinsko prizorišče 4

Četrto krajinsko prizorišče prikazuje kontrasten prehod iz hribovske v nižinsko krajino. Gre za strog prehod (kontrast) med gorskim masivom Gorjancev in nižinsko poljedelsko krajino. Naselje s kmetijskimi poslopji je obdano s skupinami dreves, ki nato prehajajo v trakaste strukture ob poljih. Koruzna polja so členjena z visokimi kozolci, ki delujejo kot posamezni poudarki in tvorijo kontrast v kontekstu z nižinsko krajino. Naselja med seboj niso neposredno povezana, saj so ločena z velikimi polji, ki so že del Šentjernejskega polja. Dostopna cesta tako dopolnjuje krajinsko prizorišče, saj se na prefinjen način steka v

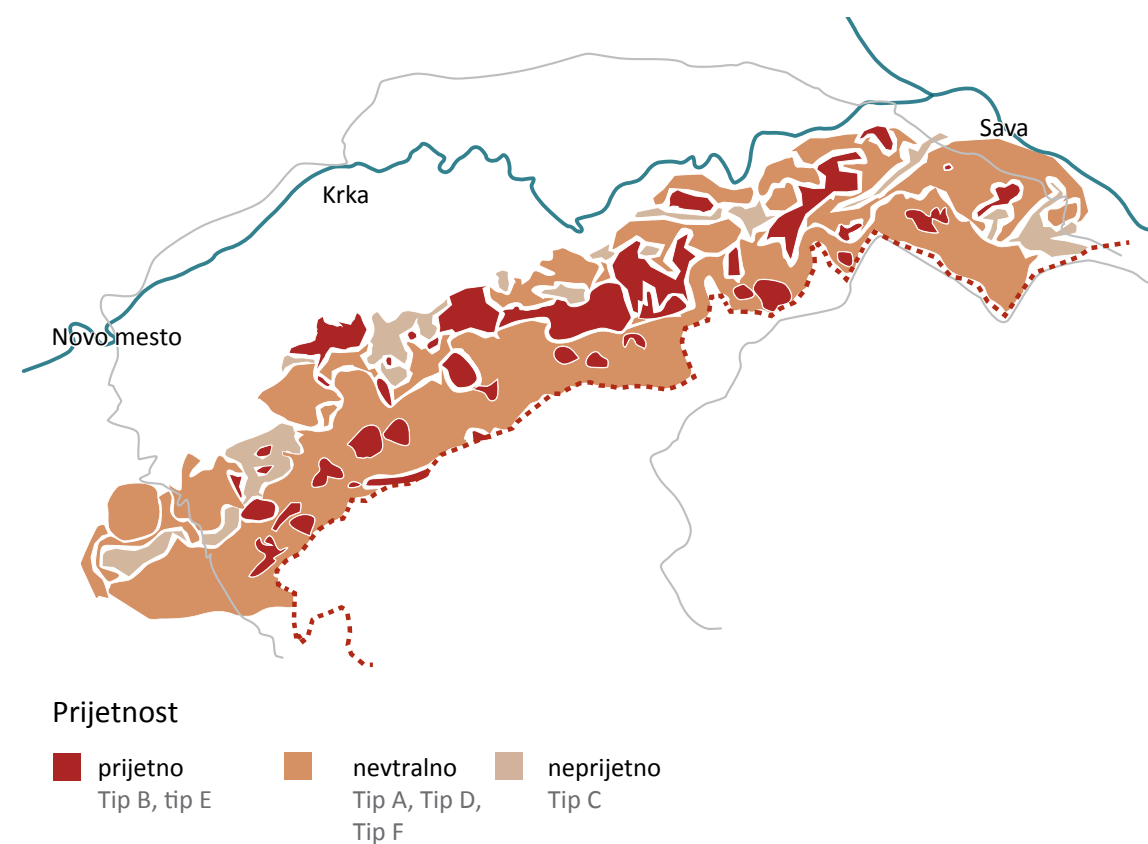
hribovje Gorjancev. Poselitev na naravno zavarovani legi je prepoznan strukturni element skozi zgodovino. Krajinsko prizorišče se vrednoti kot vizualno zelo privlačno, saj nas močno impresionira pogled na gorski masiv, ki kontrastno preide v dolga široka polja ob reki Krki.

4.2 VIZUALNO ZAZNAVNA ANALIZA

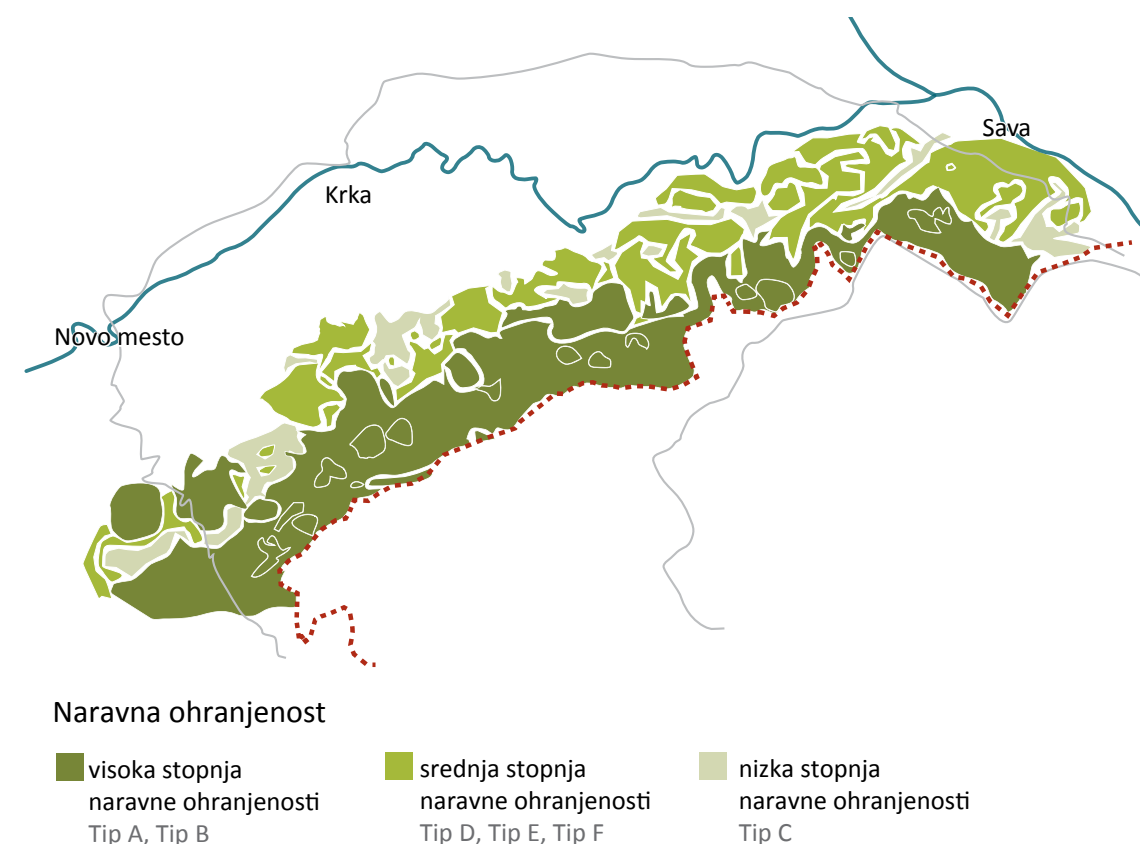
Naslednja analiza preko izbranih meril določa vizualno zaznavo že prepoznanih krajinskih tipov. Poleg določevanja posameznih krajinskih tipov v poglavju 3.2.8 je pomembna tudi emocionalna izkušnja prebivalcev in obiskovalcev prostora. Ker je zaznavanje prostora del opredeljevanja prostorske identitete, sem se odločila, da naredim vizualno zaznavno analizo na krajinskih tipih. Za zaznavanje sem uporabila metodo, ki je opisana v poglavju 1.4, metoda temelji na pripisovanju pomenov določenim krajem, območjem ali strukturam. Pripisovanje pomenov vrednotenim prostorskim enotam izraža vizualno zaznavanje ob neposrednem stiku s krajino.

Merila so izbrana glede na opis obravnavanega območja, skiciranje in kartiranje strukturnih elementov. To so: prijetnost, redkost, naravna ohranjenost, raznolikost, obljudenost, teksture, barve in vidna izpostavljenost. Našteta merila so razčlenjena na podkategorije, preko katerih je mogoče podati vizualno zaznavo Gorjancev. Pri vsaki podkategoriji so podani krajinski tipi, na katerih je mogoče vizualno zaznati podana merila. Krajinski tipi so: Tip A: Pogozdeno hribovje Gorjancev, Tip B: Preplet travnikov in gozdov na hribovju, Tip C: Preplet strnjene poselitve, gozdov in kmetijske krajine na prehodu hribovja v gričevje, Tip D: Preplet gozdov in drobno členjene kmetijske krajine na gričevju, Tip E: Vinogradniške krajine, Tip F: Razgiban prehod iz gričevja v ravnino. Krajinski tipi in njihova območja, so podlaga za izdelavo analize. Za posamezno območje krajinskega tipa se opredeli merilo zaznavanja, ki se grafično prikaže z barvo ali strukturo. Končni rezultat so shematski prikazi, ki prikazujejo območja s podkategorijo izbranih meril.

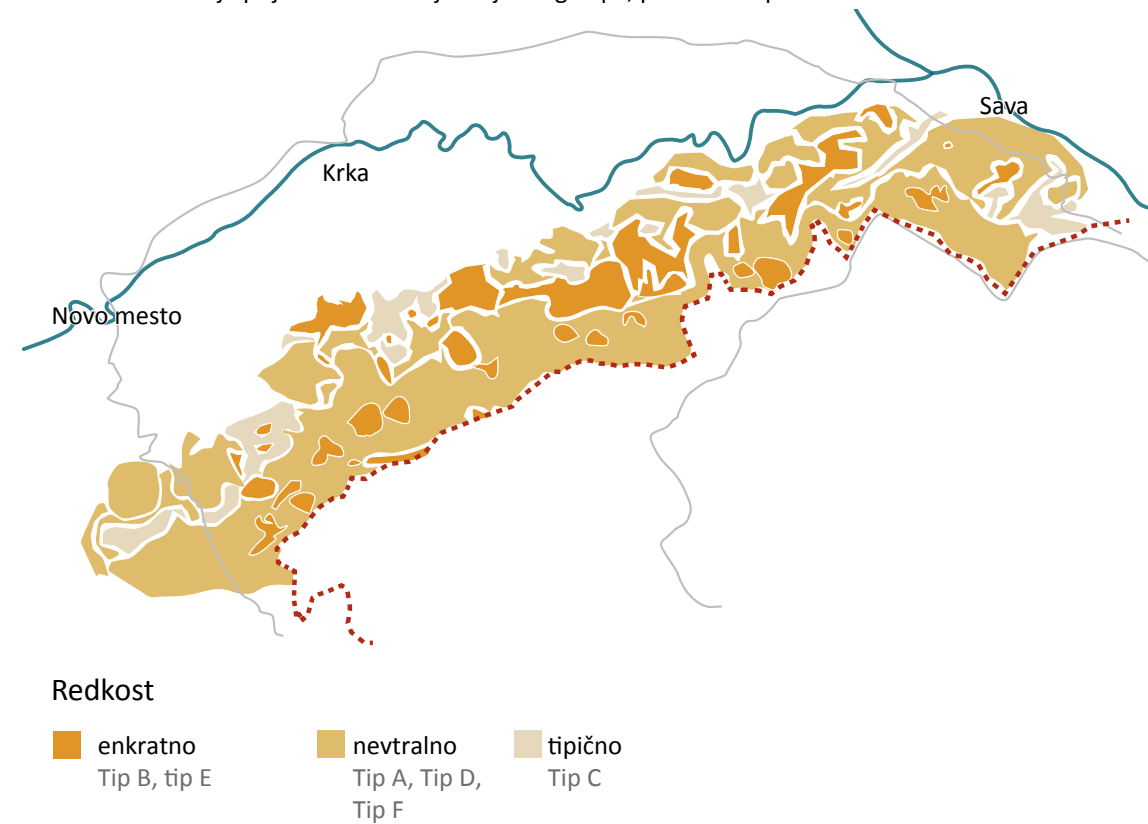
1. Merilo prijetnosti prostora izkazuje prijetno ali negativno občutje, ko smo na prostoru. Podkategorije: prijetno, nevtrarno, neprijetno.
2. Merilo redkosti prostora izraža redkost posameznih krajinskih značilnosti. Podkategorije: enkratno, nevtrarno, tipično.
3. Merilo naravne ohranjenosti zaznava, kateri krajinski tipi so bolj ali manj naravno ohranjeni. Podkategorije: visoka stopnja naravne ohranjenosti, srednja stopnja naravne ohranjenosti, nizka stopnja naravne ohranjenosti.
4. Merilo raznolikosti prostora je merilo strukturiranosti krajinskih tipov. Podkategorije: kompleksno, drugačno in enotno.
5. Merilo obljudenosti prostora je merilo zaznavanja človeške prisotnosti na prostoru. Podkategorije: gosta obljudenost, redka obljudenost, neobljudenost.
6. Merilo teksture na prostoru izraža zaznavanje teksture strukturnih elementov, ki strukturirajo krajinske tipe. Podkategorije: fine, členjene, grobe.
7. Merilo barv na prostoru izraža zaznavanje barve strukturnih elementov, ki strukturirajo krajinske tipe. Podkategorije: tople, nevtralne, hladne.
8. Merilo vidne izpostavljenosti prostora izraža zaznavanje krajinskih tipov, ki so bolj ali manj vidno poudarjeni, glede na terensko opazovanje. Podkategorije: neizpostavljeno, delno izpostavljeno, vidno izpostavljeno.

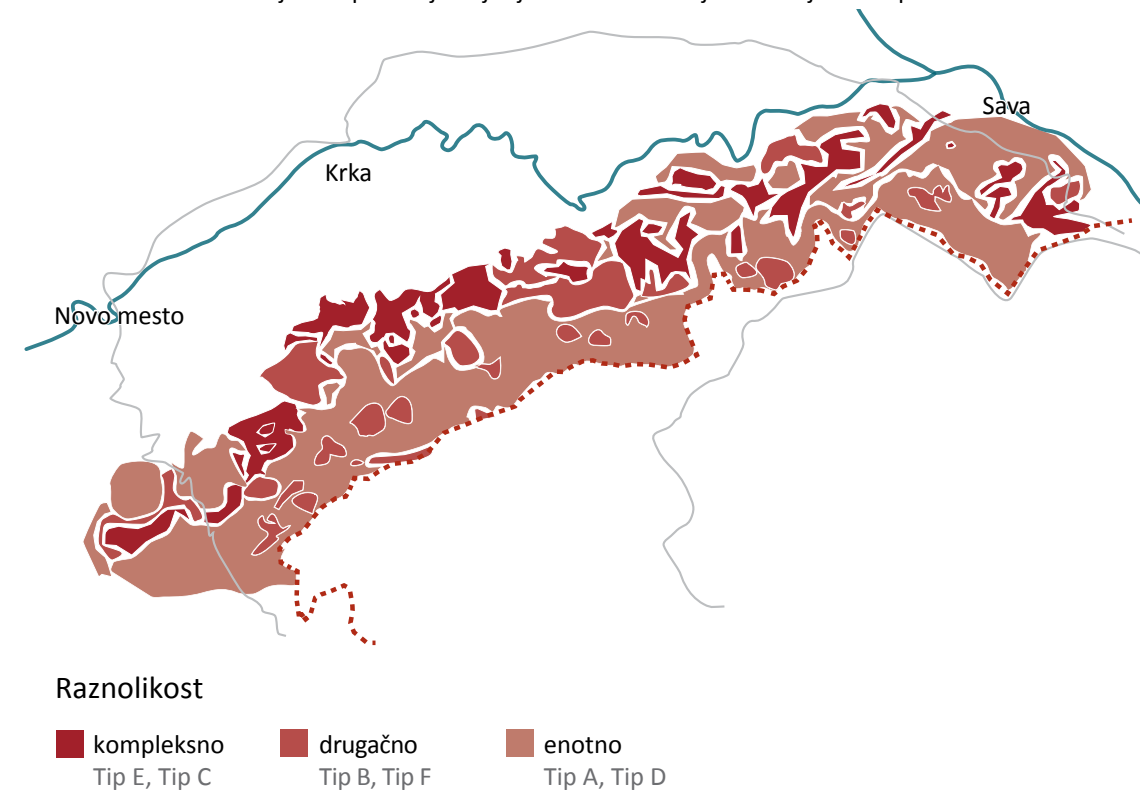
Slika 20: Zaznavanje prijetnosti območja krajinskega tipa, privlačnost prostora.

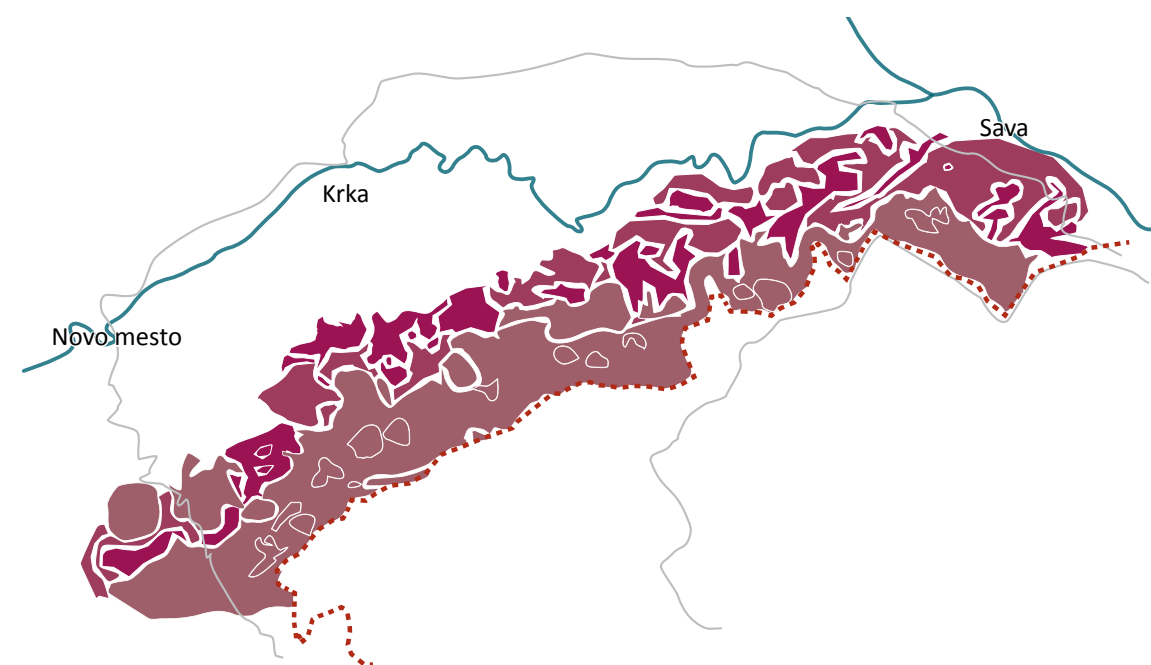
Slika 21: Naravna ohranjenost prikazuje najvišjo naravno ohranjenost krajinskih tipov.

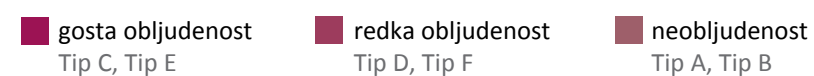
Slika 22: Redkost strukturnih elementov, ki tvorijo krajinske tipe.

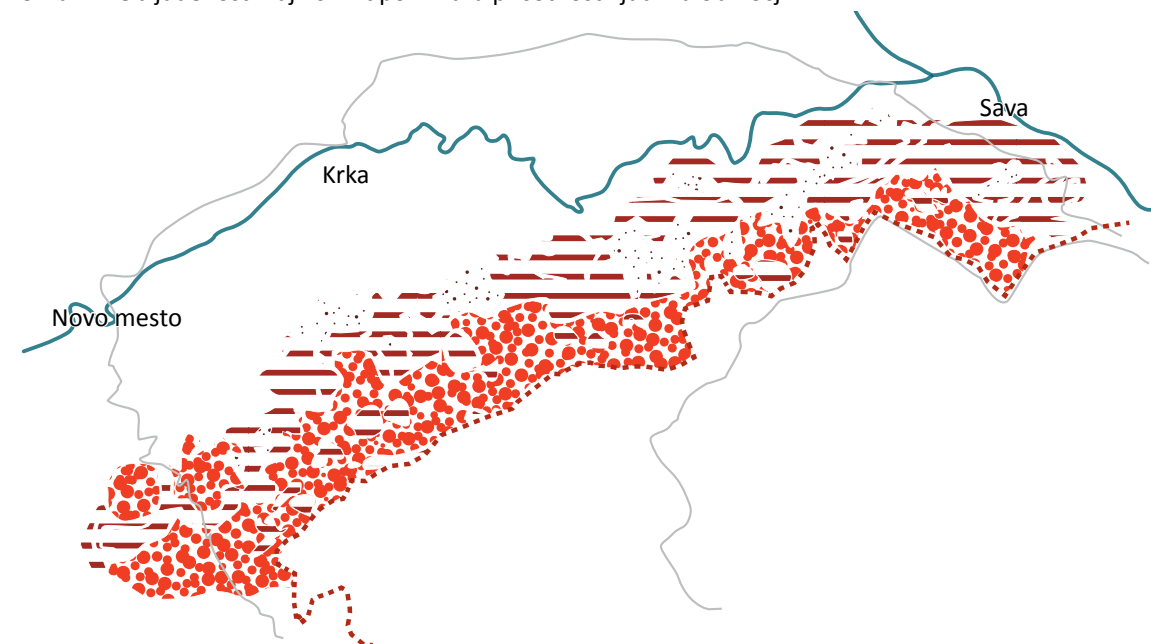
Slika 23: Raznolikost krajinskih tipov odraža njihovo pestrost in unikatnost.

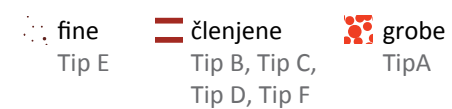
Obljudenost

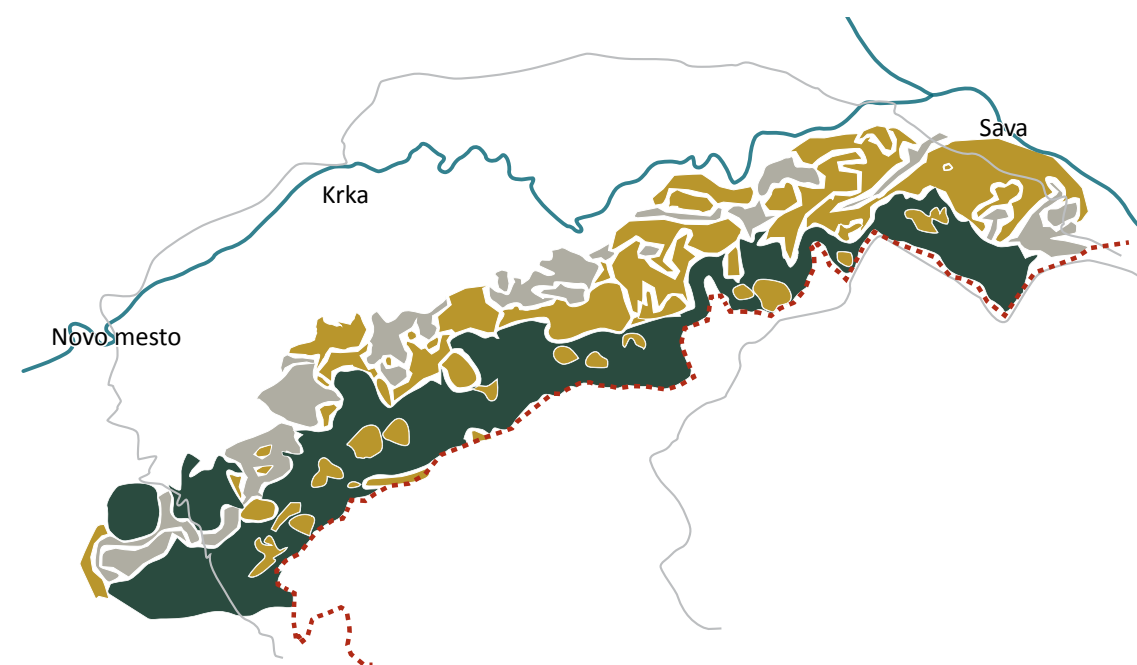
Slika 24: Obljudenost krajinskih tipov izraža prisotnosti ljudi na območjih.

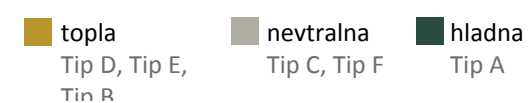
Teksture

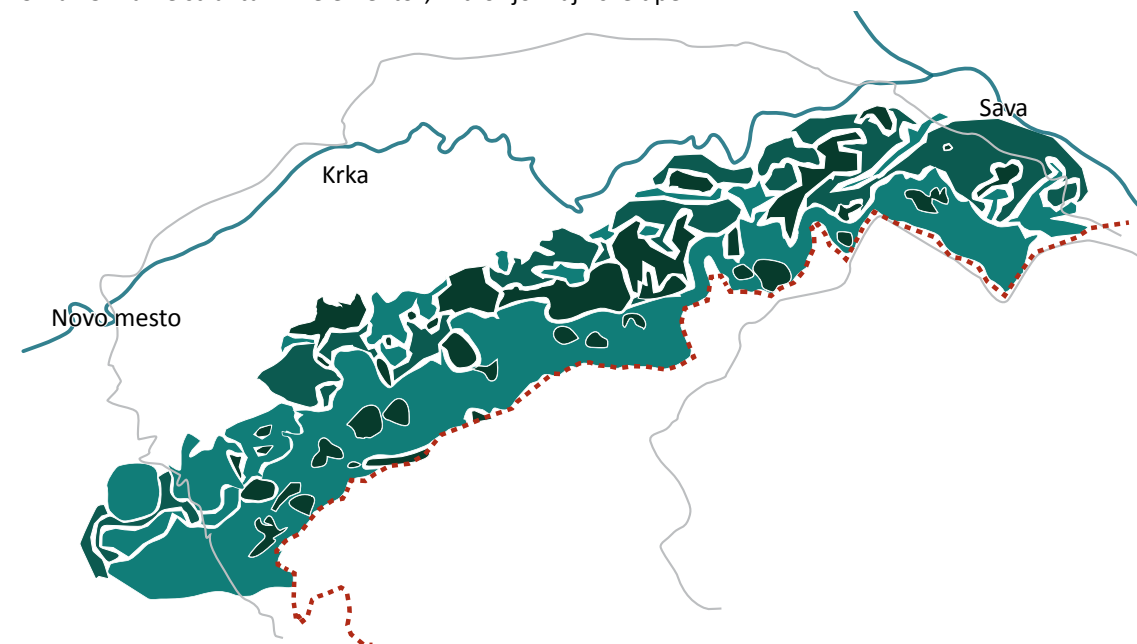
Slika 26: Teksture strukturnih elementov, ki tvorijo krajinske tipe.

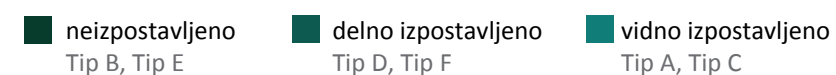
Barva

Slika 25: Barve strukturnih elementov, ki tvorijo krajinske tipe.

Vidna izpostavljenost

Slika 27: Merilo vidne izpostavljenosti prostora izraža zaznavanje krajinskih tipov, ki so bolj ali manj vidno izpostavljeni.

4.3 PREDSTAVITEV ANKETE O ZAZNAVANJU GORJANCEV

V poglavju 1.4, metode dela, je bila pojasnjena izbira metode – anketa, v tekočem poglavju sledi njena predstavitev in interpretacija. Metoda ankete je bila izbrana po pregledu prostorskih aktov občin, ki obsegajo Gorjance, zaradi potrebe po preverjanju mnenja strokovnjakov in ljudi, ki aktivno delujejo na prostoru. Anketni vprašalnik je oblikovan tako, da je bilo z njim mogoče preveriti glavne značilnosti, ki po njihovem mnenju najbolj zaznamujejo Gorjance, smeri razvoja Gorjancev ter zaznavanje mej enote Gorjancev. Anketirani so bili predstavniki občinskih prostorskih načrtovalcev (občin Novo mesto, Šentjernej, Kostanjevica na Krki, Krško in Brežice), predstavniki resorjev, ki urejajo oz. varujejo ta prostor (ZVKDS, OE NM, ZRSVN, OE NM, ZGS Brežice in Novo mesto) ter predstavniki društev na Gorjancih. Anketirana skupina obsega 23 ljudi, vsem so bila zastavljena ista vprašanja, anketa pa ni bila anonimna. Anketa je bila izvedena z anketnim vprašalnikom na internetu ter s pomočjo interaktivnega vektorskega zemljevida. Anketni vprašalnik je razdeljen na dva sklopa. V prvem sklopu je zasnovanih šest vprašanj. V drugem sklopu je anketa od anketirancev zahteva, naj skicirajo območje Gorjancev na pripravljen vektorski zemljevid, tako kot ga osebno zaznavajo. Anketni vprašalnik je priložen v prilogi.

Prvi dve vprašanji sta odprtega tipa in preverjata prepoznavnost Gorjancev. To sta vprašanji:

- Vprašanje 1. Navedite tri značilnosti Gorjancev.
- Vprašanje 2. Navedite tri območja na Gorjancih, kamor bi peljali turista.

Naslednja štiri vprašanja so ocenjevalnega tipa in se nanašajo na motive delovanja na obravnavanem območju ter na pomembnost nekaterih splošnih značilnosti Gorjancev. Anketna vprašanja so ocenjevalnega tipa. Pod vsakim vprašanjem so podani odgovori, ki se jih ocenjuje od 1 do 5. Pri vsakem vprašanju je možnost dodatnega odgovora oz. komentarja. Z vprašalnikom je bilo ugotovljeno, katere dejavnosti so zaželenе, da bi se v prostoru še najprej razvijale, ter kaj je tisti ključni dejavnik, ki bi prostor naredil zanimiv in hkrati privlačen za poselitev in druge aktivnosti na območju. Vprašanja so:

- Vprašanje 3. Kakšni so vaši motivi za delovanje na Gorjancih? (ocenite od 1-5)
- Vprašanje 4. Katere naravne in kulturne značilnosti zaznamujejo Gorjance? (ocenite od 1-5)
- Vprašanje 5. Katera kulturna dediščina zaznamuje Gorjance? (ocenite od 1-5)
- Vprašanje 6. Katere dejavnosti bi lahko bile ključne za razvoj Gorjancev? (ocenite od 1-5)

Že prej ugotovljene značilnosti Gorjancev se na podlagi ankete preverijo. Hkrati se ocenjuje pomembnost značilnosti za obravnavani prostor. S pomočjo ankete so pridobljeni podatki, ki se jih opisno ne da preveriti, vendar so za nadaljnje načrtovanje prostorskega razvoja zelo pomembni.

4.3.1 Prikaz rezultatov ankete

Prvi sklop ankete z vprašanji in rezultati

Vprašanje 1. Navedite tri značilnosti Gorjancev.

Pod to vprašanje so anketiranci sami podali odgovore. Značilnosti, ki najbolj izstopajo na Gorjancih in se v odgovorih na vprašanje pojavijo večkrat so: gozdovi, neokrnjena narava, košenice, izviri in potoki, Trdinov vrh, meja po grebenu, vinogradi, zidanice, jame in brezna. Ostale značilnosti, ki se pojavijo enkrat, so: mističnost, hribovje, vinske kleti, rezervati Kobile, Minutnik, čisti zrak, poti, vrtače, apnenčast svet, samostani, gradovi, kultura, vlaški hrami, Pendirjevka, dominanten hrib, kolesarjenje, ilegalci, Veliki Trn, les, gorjanski škrat, Gorjanci - Žumberak, zelišča, kraški pojavi, planota, tektonska prelomnica.

Vprašanje 2. Navedite tri območja na Gorjancih, kamor bi peljali turista.

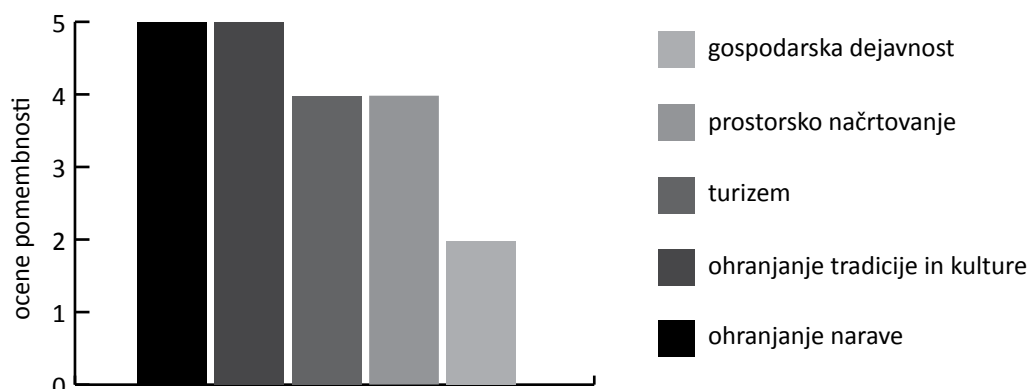
Pod to vprašanje so anketiranci sami podali odgovore. Območja, ki so v odgovorih najpogostejše pojavljena so: Trdinov vrh, Gospodična, Miklavž, Gadova Peč, Pleterje, Mirčev križ, Javorovica, Planina nad Podbočjem, Kostanjeviška jama. Ostala območja, ki se v odgovorih pojavijo le enkrat, so: Kobile, Zidaniški gaber, Planina nad Podbočjem, Minutnik, Polom, Pendirjevka, Mohor, Rdeča koča, Šentviška gora, Poganja jama, Špilerjeva špica, Kičer, Stičnica, Prag, Ravna gora.

Naslednja štiri vprašanja so predstavljena z grafi, ki so pripravljene iz dobljenih podatkov in prikazujejo odgovore na anketna vprašanja v odstotkih glede na ocenjevanje od 1 do 5. Vsak stolpec izraža pomembnost podatka za spraševanega. Vrednosti so izračunane z množenjem ponderjev s številom anketirancev pri posamezni oceni (pomembnosti) ter seštevek vseh vrednosti za posamezno dejavnost/značilnost.

Vprašanje 3: Kakšni so vaši motivi za delovanje na Gorjancih? (ocenite od 1-5)

Odgovori na vprašanje so bili podani v anketnem vprašalniku, anketiranec je označil oceno pomembnosti za posamezno dejavnost, ki se že odvijajo na območju. Tako se na podlagi ocen dejavnosti razvrstijo od najbolj do najmanj pomembne dejavnosti. To so ohranjanje narave, ohranjanje tradicije in kulture na območju z oceno 5, turizem in prostorsko načrtovanje z oceno 4 in gospodarska dejavnost z oceno 2. Odgovori na vprašanja določajo poklicno naravnost vsakega anketiranca, vendar so nekateri anketiranci označili več odgovorov, kar lahko odraža tudi to, da so z Gorjanci povezani tudi izven svojega poklica.

Pomembnost dejavnosti, ki so že odvijajo na območju

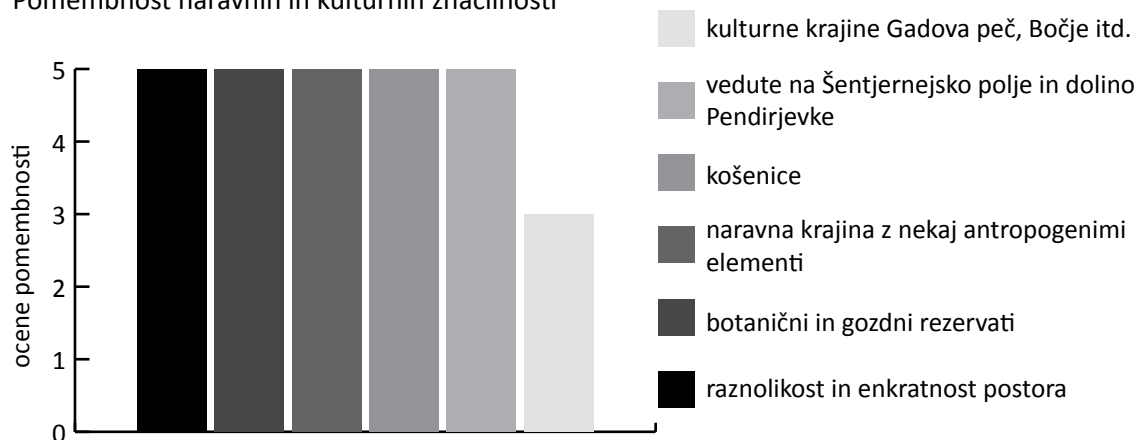

Slika 28: Najpogostejši motivi za delovanje na Gorjancih. Ocenjevalna lestvica si sledi 5 - najbolj pomembno, 4 - bolj pomembno, 3 - pomembno, 2 - manj pomembno, 1 - nepomembno.

Vprašanje 4. Katere naravne in kulturne značilnosti zaznamujejo Gorjance? (ocenite od 1-5)

Odgovori na vprašanje so bili podani v anketnem vprašalniku, anketiranec je označil oceno pomembnosti za posamezno naravno ali kulturno značilnost na Gorjancih. Med najvišje ovrednotene so se uvrstile: raznolikost in enkratnost prostora, botanični in gozdni rezervati, naravna krajina z nekaj antropogenimi elementi, košenice, pogledi na Šentjernejsko polje. Kot manj pomembna značilnost z oceno 3 so se izkazale kulturne krajine. Pri tem sta raznolikost prostora in naravna krajina z nekaj antropogenimi elementi bolj splošni značilnosti, ki izkazujeta posplošeno zaznavo Gorjancev. Ostale značilnosti se nanašajo na konkretne prostorske prvine. Vse skupaj gradijo celostno podobo značilnosti, ki tvorijo identiteto Gorjancev.

Pomembnost naravnih in kulturnih značilnosti

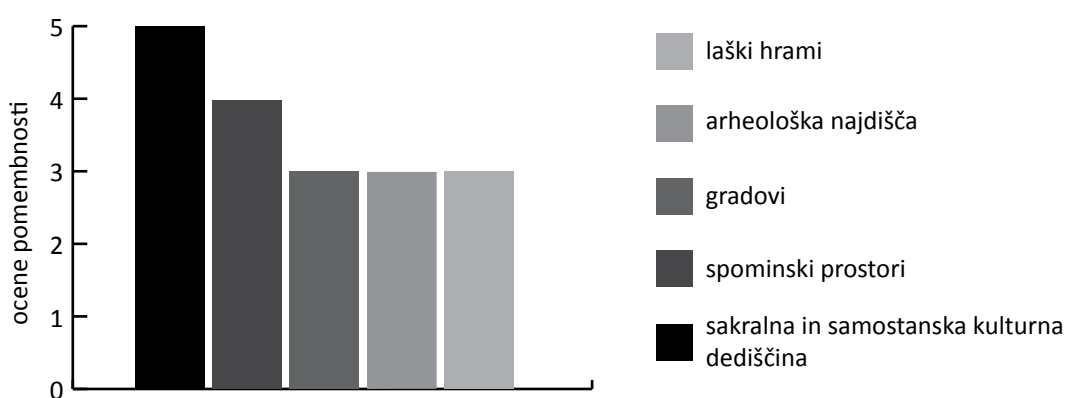

Slika 29: Najpogostejše značilnosti Gorjancev. Ocenjevalna lestvica si sledi 5 - najbolj pomembno, 4 - bolj pomembno, 3 - pomembno, 2 - manj pomembno, 1 - nepomembno.

Vprašanje 5. Katera kulturna dediščina zaznamuje Gorjance? (ocenite od 1-5)

Odgovori na vprašanje so bili podani v anketnem vprašalniku, anketiranec je označil oceno pomembnosti za posamezno prvino kulturne dediščine na Gorjancih. Glede na rezultate vprašanja izstopa sakralna in samostanska kulturna dediščina zaradi velikega vpliva samostana Pleterje in Kostanjevica na obravnavani prostor. Sledijo spominski prostori, ki obeležujejo spomin na dogodke II. svetovne vojne. Nato si z enako oceno sledijo gradovi, arheološka najdišča in laški hrami. Prav laški hrami zaradi svoje arhitekturne vrednosti še niso prepoznani kot bolj pomembni, čeprav so nastali pod vplivom priseljevanja Uskokov na območje Vojne krajine.

Pomembnost kulturne dediščine

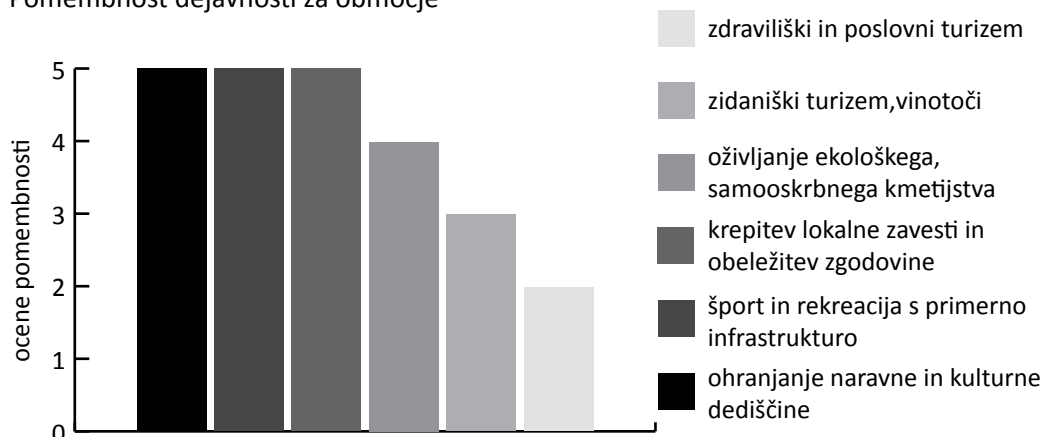

Slika 30: Najpogostejši elementi kulturne dediščine, ki zaznamuje Gorjance. Ocenjevalna lestvica 5 - najbolj pomembno, 4 - bolj pomembno, 3 - pomembno, 2 - manj pomembno, 1 - nepomembno.

Vprašanje 6. Katere dejavnosti bi lahko bile ključne za razvoj Gorjancev? (ocenite od 1-5)

Odgovori na vprašanje so bili podani v anketnem vprašalniku, anketiranec je označil oceno pomembnosti za posamezno razvojno dejavnost na Gorjancih. Najbolj izstopa dejavnost ohranjanja narave in kulturne dediščine, kar potrjuje dejavnost ohranjanja prepoznanega naravnega in kulturnega potenciala Gorjancev. Sledi šport in rekreacija na prostoru, ki sta v zadnjih letih že dobila velik zagon. Krepitev lokalne zavesti in obeleževanje zgodovine prostora zaseda tretje, najbolj pomembno mesto, kar izraža željo po prepoznavnosti obravnavanega območja in zgodovinskih dogodkov na širši ravni. Sledi oživljanje ekološkega kmetijstva in samooskrbnih kmetij, ki je ključna dejavnost za ohranitev krajinskih vzorcev Gorjancev. Manj pomembna dejavnost je zidaniški turizem, kar spet kaže na pretrganost vinogradniške dejavnosti s preostalim hribovitim predelom Gorjancev.

Pomembnost dejavnosti za območje

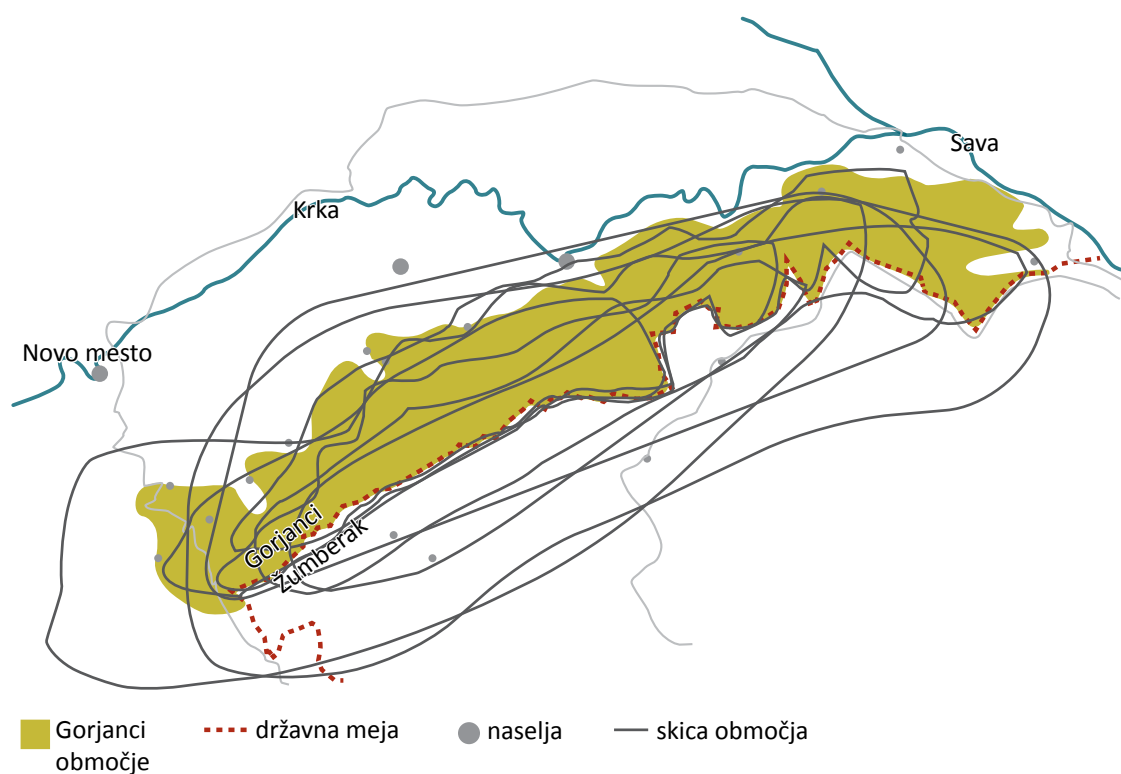
Slika 31: Najpogostejše dejavnosti, ki bi lahko bile ključne za razvoj Gorjancev. Ocenjevalna lestvica si sledi 5 - najbolj pomembno, 4 - bolj pomembno, 3 - pomembno, 2 - manj pomembno, 1 - nepomembno.

Drugi sklop ankete; zaznavanje območja Gorjancev

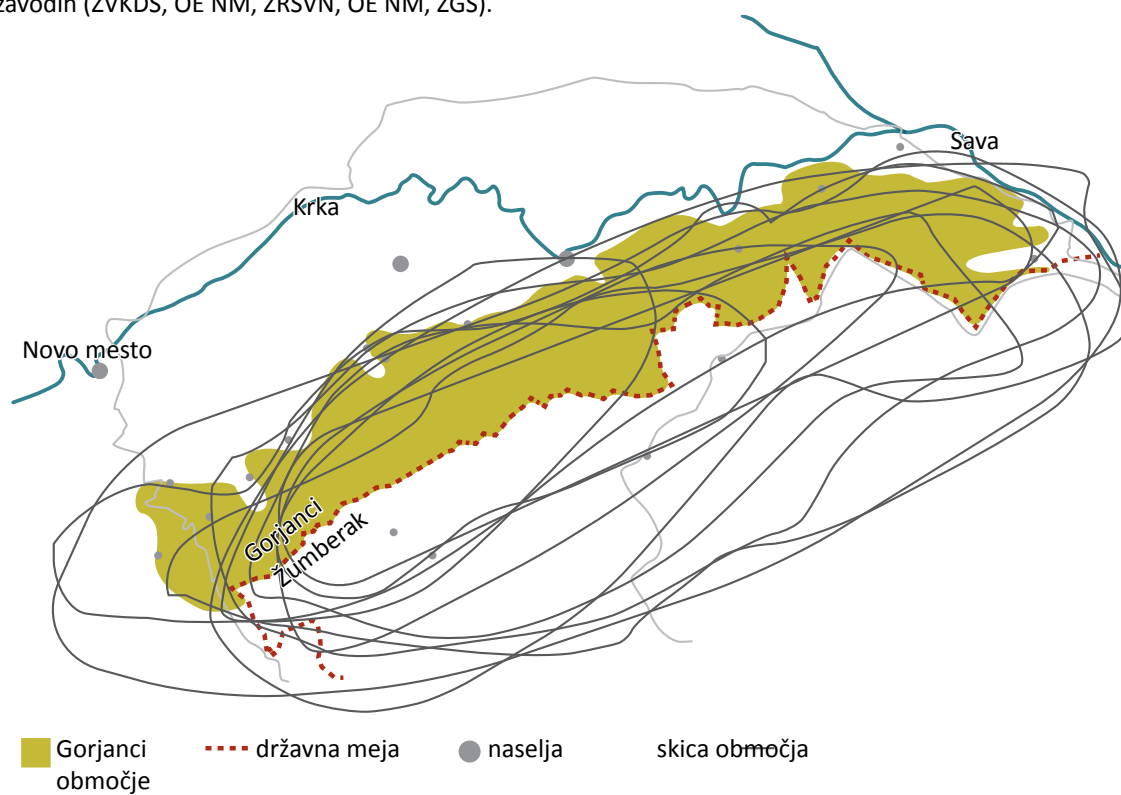
Sledi predstavitev drugega sklopa ankete, v katerem so anketiranci na pripravljen vektorski zemljevid skicirali območje Gorjancev, kot ga osebno zaznavajo. Prikazi skiciranih območij Gorjancev so narejeni shematsko, saj so območja anketirancev prekrita čez pripravljen zemljevid. Rezultati prikazujejo odnos med prepoznavanjem območja Gorjancev ter krajem, iz katerega prihaja anketiranec. Skice območij Gorjancev so ločene v dve shemi. Pri tem sem razdelila anketirano skupino na skupino anketirancev, ki na Gorjancih deluje v okviru določenih administrativnih meja; občine, regija in država, ter na skupino, kjer anketiranci delujejo znotraj ene ali več občin ter se s tem praviloma ukvarjajo v prostem času. Skice območja Gorjancev so označene s črko A) – prva skupina anketirancev ter B) – druga skupina anketirancev.

A) Izrisi območja Gorjancev na zemljevidu (na naslednji strani) prikazujejo izrazito sektorsko naravnost do obravnavanega prostora (izrisi območja do državne meje). Ostali izrisi so narisani preko državne meje, ti anketiranci prepoznavajo Žumberak enakovredno z Gorjanci. Vsi izrisi obsegajo območje novomeških in šentjernejskih Gorjancev, le anketiranci iz Brežic in Krškega so označili območje bolj severovzhodno proti Brežicam.

B) Izrisi območja Gorjancev na zemljevidu (prikazani na naslednji strani) so pretežno v enakem odnosu glede na občine, iz katerih anketiranci prihajajo. Tu so si vsi anketiranci enotni v tem, da so Gorjance po naravnih in kulturnih značilnostih opredelili kot enakovredne Žumberaškemu hribovju na hrvaški strani. Tudi zahodna meja območja se giblje zelo različno. Nekateri anketiranci so naskicirali zraven še večji del ravninskega sveta Šentjernejskega polja in Kostanjevice, ki geografsko niso več Gorjanci. Ta rezultat izraža večjo navezanost teh krajev na Gorjance, preko pohodniških poti ter izvirov. Nekateri anketiranci so popolnoma izpustili vznožje Gorjancev in so označili mejo v strogem hribovju Gorjancev. Tu velja upoštevati merilo natančnosti skic območij, saj ne gre za popolnoma natančen izris.

Slika 32: Prikaz (A) izrisa območja Gorjancev skupine anketirancev iz prostorskih oddelkov na občinah ter zavodih (ZVKDS, OE NM, ZRSVN, OE NM, ZGS).

Slika 33: Prikaz (B) izrisa območja Gorjancev skupine anketirancev turističnih, kulturnih in športnih društev.

4.3.2 Interpretacija ankete

Na podlagi rezultatov ankete je bilo ugotovljeno, kako Gorjance zaznavajo prostorski načrtovalci (interesna skupina, ki se tako ali drugače ukvarja z načrtovanjem in urejanjem prostora v občinah Novo mesto, Šentjernej, Kostanjevica na Krki, Krško in Brežice), predstavniki resorjev, ki urejajo oz. varujejo ta prostor (ZVKDS, OE NM, ZRSVN, OE NM, ZGS Brežice in Novo mesto) ter predstavniki društev na Gorjancih. Anketa je bila izvedena z namenom, da bi preverili potrebo po razvoju Gorjancev. Iz odgovorov v anketi je bilo ugotovljeno, da anketiranci ta prostor dobro poznajo in vedo, kateri kraji in značilnosti so ključne za Gorjance. Prav tako je bilo ugotovljeno, da se na območju pojavlja težnja po razvoju in večji prepoznavnosti Gorjancev.

Iz prvega vprašanja prvega sklopa ankete je bilo ugotovljeno, da so najpogostejše značilnosti na Gorjancih: gozdovi, neokrnjena narava, košenice, izviri in potoki, Trdinov vrh, naravna meja po grebenu. Iz drugega vprašanja je bilo ugotovljeno, da izstopajo tri najbolj reprezentativna območja: Trdinov vrh, Gospodična in Miklavž. Odgovori na to vprašanje obsegajo tudi druga območja na Gorjancih, nekatera v času še nisem raziskala. Rezultati prvega vprašanja kažejo na dobro poznavanje narave, kulture, tradicije ter območij znotraj Gorjancev. Rezultat drugega vprašanja kaže na predvidljivo podobo pomembnosti območij, kjer so tudi sedaj skoncentrirane vse dejavnosti na Gorjancih (Trdinov vrh, Gospodična in Miklavž). Rezultati tretjega vprašanja (Slika 29) prikazujejo graf, kjer med najbolj pomembno dejavnost spada ohranjanje narave ter ohranjanje kulturne dediščine in tradicije na območju. To kaže na izrazito naraven in kulturni potencial območja. Rezultati četrtega vprašanja (Slika 30) kažejo na najbolj prepoznavne značilnosti prostora: enkratnost in raznolikost prostora, pomembne vedute na Gorjance in iz njih na Dolenjskem, botanični in gozdni rezervati, košenice in naravna krajina z nekaj antropogenimi elementi. Kulturne krajine Gadova peč, Bočje, itd. še niso prepoznane kot pomemben del prepoznavnosti Gorjancev. Rezultati petega vprašanja (Slika 31) kažejo na pomembnost značilnosti kulturne dediščine na Gorjancih, kjer najbolj izstopata sakralna in samostanska kulturna dediščina. Sledijo spominski prostori, gradovi, arheološka najdišča in laški hrami. Iz odgovorov je bilo ugotovljeno, da laški hrami še niso dovolj prepoznavni za Gorjance, čeprav so element dediščine, ki je izrazito lokalno značilen za to območje. Rezultati šestega vprašanja (Slika 32) kažejo na pomembnost dejavnosti za razvoj. Največje vrednosti kažejo dejavnosti ohranjanja naravne in kulturne dediščine prostora, razvoj športne oziroma rekreacijske infrastrukture ter krepitev lokalne zavesti o pomenu Gorjancev. Srednje pomembna dejavnost je še zidaniški turizem, manj pomembne dejavnosti so zdraviliški in poslovni turizem. Iz rezultatov je razvidna manjša zastopanost vinogradništva in turizma kot gospodarske dejavnosti na območju, čeprav so vinogradi prepoznani kot pomembna značilnost prostora.

Iz rezultatov prvega sklopa ankete je razvidno, da anketiranci ugotavljajo značilnosti in z njimi povezane dejavnosti ter območja, ki so orientirane izrazito na šentjernejski in novomeški del Gorjancev. Zelo malo je značilnosti in dejavnosti iz brežiških, kostanjeviških in krških delov Gorjancev je ocenjenih kot najbolj pomembnih za Gorjance. Takšni rezultati so dobljeni najverjetneje zato, ker ostale značilnosti in območja niso dovolj prepoznavna za ljudi iz ostalih občin.

Rezultati drugega sklopa ankete, izrisi A) in B), kažejo na to, da večina anketirancev pozna vsaj grobi oris Gorjancev. Nekaj anketirancev izrisa A) je strogo orientiranih na državno mejo ter na mejo sektorskega urejanja Gorjancev. Nekaj anketirancev izrisa B) je označilo za Gorjance še Žumberak, hrvaško stran. Anketiranci izrisa B) bolj svobodno opredeljujejo mejo Gorjancev tudi čez državno mejo, na Žumberak, dosti več anketirancev opredeljuje tudi brežiško-krški del kot del Gorjancev. Le dva anketiranca sta označila kot del Gorjancev tudi navezavo hribovja na Radoho. S pridobljenimi rezultati je mogoče bolje razumeti sedanje stanje dejavnosti na Gorjancih. Poudarjena je izrazita osredotočenost na novomeški in šentjernejški del hribovja, zanemarjena pa je vloga preostalega dela Gorjancev.

4.4 NARATIVNOST PROSTORA

Austin (2010) navaja, da je narativnost gradnik identitete prostora in se uporablja v ustvarjalni praksi arhitekture, krajinske arhitekture, urbanizma. Predstavlja se kot zgodba oblikovanja prostora in zgodba uporabnika prostora. Maoz in Kenneth (2008) ugotavljata, da je narativnost kot pripoved, ki so ustni ali pisni viri in so lahko neposredno predstavljeni na prostoru. Prostorska zgodba se oblikuje s pripovedjo prebivalcev in nanizanjem podob prostora. Ljudje so del narativnosti prostora in tako glavni gonilniki prepoznavnosti prostora. Značilnost oblikovanja zgodbe prostora je, da dopušča pojavnost različnih variant. Z branjem prostora se razkrivajo zgodbe, ki predstavljajo značilnosti prostora.

V poglavju o narativnosti prostora gre za raziskovanje tradicije, običajev, navad prebivalcev. Narativnost odgovarja na vprašanja: kaj se je dogajalo v preteklosti, kakšno je trenutno stanje prostora, koliko je povezano z neko tradicijo in v kolikšni meri izhaja iz lokalnih značilnosti prostora. Gorjanci imajo izjemen bajeslovni potencial in s tem narativno vsebino. Reliefna asimetrična izoblikovanost Gorjancev lahko pripoveduje zgodbo o geomorfoloških silah, ki so v povestih predstavljene preko magičnih bitij. Vinske gorice Gorjancev lahko pripovedujejo zgodbo o izkoriščanju ugodne prsti in klimatskih dejavnikov za pridelovanje vina. Laški hrami pripovedujejo zgodbo o etnični skupini »Čačarji« – o potomcih Uskokov, ki so bili naseljeni na Vojno krajino. Hribovske vasice pripovedujejo zgodbo o revščini, ki je krojila preprosto življenje ljudi. Preko prostorskih značilnosti se odkrivajo posebnosti Gorjancev, ki so vidne kot kulturne, naravne, socialne, ekonomske, historične značilnosti prostora in krojijo identiteto.

Austin (2010) navaja, da razmišljanje o krajih kot o zgodbah privede do izpostavitve uporabnikove izkušnje prostora. Pripovedovanje zgodbe se razvije od dramatične napetosti, ki se odvija v prostoru in času, razlaga pa se skozi vizualne, slušne, vonjalne, taktilne zaznave. Nekateri kraji so sami po sebi bolj narativni kot drugi.

Gorjanci imajo že tako velik bajeslovni potencial, ki sooblikuje zgodbo prostora. Del oblikovalskega procesa na Gorjancih je predstavitev sekvenc dogodkov preko odprtih ali zaprtih pogledov, uokvirjanje določenih značilnosti in fokusiranje določenih pomembnih točk. Pripoved prostora se lahko sestavi preko zbranih podatkov ali dogodkov za vzpostavitev vizualnega zaznavanja prostora v preteklosti, lahko gre za fizični prostor ali objekte. Kot orodje pripovedovanja zgodbe prostora se uporablja tudi interpretacija naravne in kulturne dediščine. Interpretacija prostora se izvaja zaradi ozaveščanja obiskovalcev.

Izreja se s čustvenim namenom, ki se opira na zaznavanje prostora, ter vedenjskim namenom, ki se nanaša na obnašanje obiskovalcev. Interpretacija naj ne bi bile samo informativne table ob poteh, temveč tudi bolj oprijemljivi elementi, ki so locirani v prostoru (Turizem, 2005).

4.4.1 Tradicija Gorjancev

Tradicija je ključna za oblikovanje zgodbe prostora, odraža se tako v krajinskih vzorcih v kulturni krajini kot tudi v uporabi lokalno značilnih materialov pri gradnji objektov. Tradicija Gorjancev je mešanica belokranjskih, dolenskih, posavskih in hrvaških vplivov. Izdelovanje izdelkov iz naravnih materialov ter izraba naravnih virov so pomembni za ohranjanje tradicionalne gradnje na območju in s tem ohranjanje neke tipologije. Materiali, ki se uporabljajo in so znani že skozi zgodovino (les – bukev, hrast; železo, kamen, voda), so bili glavni naravni viri in so predstavljali gospodarstvo Gorjancev. Uporaba lokalno značilnih materialov je pomembna in najbolj vidna pri objektih, kjer sedaj ni mogoče zaslediti uporabe lokalno značilnih materialov. Primer uporabe lesa kot ustvarjalnega produkta je zunanja razstava Forma viva v Kostanjevici na Krki, kjer kiparji ustvarjajo iz razpoložljivega materiala; hrastovega lesa. Tudi kozolci so del lesne obrti, ki jo je potrebno nadgraditi ter vključiti v nadaljnji razvoj prostora. Ohranjeni kozolci se raztezajo na terasah severno in zahodno od vasi Pristava pod Mehovim. To je skupina dvajsetih topolarjev na dva ali tri pare oken in podov na obdelovalnih terasah, nastalih od druge polovice 19. stoletja dalje (Register ... , 2015).

Les in kamen sta bila osnovna gradnika pri gradnji zidanic in vlaških hramov. Vino »cviček«, je vsekakor prepoznavna znamka celotne Dolenjske. Kartuzija Pleterje ima najbolj prepoznavno znamko svojih izdelkov, ki so hkrati prepoznavni produkti Gorjancev. Poleg vin je prepoznavna pleterska hruška. Kartuzija ohranja zbirko genskega materiala starega sadnega drevja ter medenih izdelkov. Vodni potencial je bil izrabljen v mlinih okoli Šentjerneja, kjer jih je bilo 18, sedaj deluje le še mlin Rangus, ki se je specializiral v pridelavo ajde. Kulturne rastline ajda, rž, oreh, kostanj, trta bi lahko bile del značilnih produktov kulturne krajine Gorjancev. Med tradicijo Gorjancev se štejeta tudi pohodništvo in kolesarstvo, zato je na tem območju postavljenih veliko gorskih koč in domov, ki so ob vikendih aktualni tudi kot restavracije za prebivalce z doline. Najbolj pomembni koči sta Gospodična in koča na sv. Miklavžu.

4.4.2 Bajeslovje Gorjancev

Gorjanci so velikokrat opisani v poetični obliki, ki razkriva navezanost ljudi na lokalni prostor. Mitične zgodbe prostora, ki so prepoznane kot Bajke in povesti o Gorjancih, razkrivajo bajeslovni potencial Gorjancev. Nastale so pripovedke, ki opisujejo najbolj nenavadne kraje in dogodke, vendar za preproste ljudi na Gorjancih skrivnostni in strašljivi. Trdina je prebival v Gracarjevem turnu, grad v vznožju Gorjancev. V bajkah beremo o bajeslovnih krajih Gorjancev, ki so opredeljeni z značilnimi strukturnimi elementi in mitološko vsebino. Pojavljajo se opisi krajev, ki so se ljudem najbolj vtisnili v spomin, včasih so to območja ožjega merila: soteske, doline, pečine, ki jih ni mogoče natančno locirati, lahko pa predvidimo njihovo lego. Izbrane bajke skušajo razkriti dejansko območje, ki ga bajka opisuje.

1. Bajka Cvetnik izpostavlja veliko črno pečevje s cvetnikom (vrtom polnih cvetlic) ter bogastvo zdravilnih zeli in korenin, ki so značilni za Gorjance. Iz povesti lahko prepoznamo Krvavi kamen.
2. V povesti Velikani Trdina opisuje pridelovanje vin (cviček, vivodinec, star Šentjernejčan) ter glasno bobnenje na Gorjancih, ki se ga sliši zaradi udarjanja vetra v pečine. Tradicija pridelovanja vin je na tem območju zelo močna. Prepoznano območje iz povesti je vinogradniški predel (šentjernejski) Gorjancev.
3. V povesti Gospodična sta orisana Mehovski mogočni grad in bolna gospodična, ki se je zatekla na Gorjance in pila iz studenca Gospodična ter ozdravila svojo neplodnost. Studenec Gospodična je danes ena najbolj obiskanih točk na Gorjancih ter slovi po svoji zdravilnosti. Prepoznano območje iz povesti je izvir na Gospodični.
4. Naslednja povest govori o Ukletem gradu, ki je poln dragocenih rud in najverjetneje opisuje eno izmed številnih podzemnih jam ter opisuje objekte iz lesa in železa, ki sta bila glavna materiala Gorjancev. Prepoznano območje iz povesti so jame in brezna, ki se v velikem številu pojavljajo na Opatovi gori.
5. V Rajski ptici je opisan grofov lov na medveda in njegovo poslušanja ptice, ki ga je tako prevzelo, da jo je poslušal 30 let. Ptica je imela zlat kljun in je prebivala v raju z zlatimi jabolkami, cedečim medom iz debel, dišečimi travami in cvetjem. Na ta način so si podgorski kmetje in vinogradniki predstavljali raj na Gorjancih. To kaže na izredno navezanost in opleševanje narave Gorjancev. Prepoznano območje iz povesti so košenice na hribovju Gorjancev.
6. V povesti Ptica Zlatoper je opisana skrita dolina, kjer je stalo drevo, ki je bilo spodaj močno kot bukev, v sredini silen hrast, zgoraj pa visoko in tanko kot breza. Brezo je prekrivala tanka meglica, kjer je gneznila ptica Zlatoper, ki je živela od rumenega grozdja in rose. Okoli debla se je ovijala vinska trta. Pod drevesom so se razlegale senožeti (košeni travniki). Povest opisuje tri najbolj značilna drevesa tega območja ter vinsko trto, ki je glavna kulturna rastlina. Okrogla dolinica bi lahko bila kakšna kraška kotanja ob potoku, npr. vas Vrtača. Prepoznano območje iz povesti so doline med grapami Gorjancev ter ob potokih.
7. Tudi Uskoki se pojavljajo v bajkah, pr. Vila; ki opisuje dekleta, ki pazijo zaklad zlata in biserov in živijo ob bistrem studencu pod košato lipo, le od sadja, grozdja in gorskih zelišč. Uskoki so del zgodovine Gorjancev, studenec s košato lipo pa je slovenska značilnost, ki ni tako tipična za Gorjance. Prepoznani območji iz povesti sta Gorjansko jezero in Jordan.
8. Gluha loza je kraj, kjer straši. Opisuje doživljanje ljudi v naravnem rezervatu Kobila. Gozd opisujejo kot globoko nižino, za njo visok hrib in za njimi še veliko gričev (preplet gričevja in hribovja). Drevesa so črna, veliko je podrasti, ki se spremenijo v strašljiva bitja. Čez prelaz se razlega ozka, okrogla, lepa zelena dolinica, kjer je cvetela cvetoča lipa. Na kraju ni bilo mogoče slišati nobenega drugega zvoka in zrak je bil popolnoma miren, »bilo je mrtvo in tiho kot v grobu«. Tišina na Gorjancih je vsekakor posebnost, glede na precejšnjo živahnost vinogradniških gor. Prepoznano območje iz povesti je dolina Pendirjevke in Kobile ob Laški poti.

9. Gorjanci so bili polni divjih zveri, volkov, volkodlakov ter vampirjev. V povestih velikokrat nastopajo »hostni divji možje«, eden od njih prebiva v gozdu Rasno, med Podgradom in Ljubnim ter dviguje griče in se skriva v podzemnih jamah. Divje zveri in volkovi so na Gorjancih pogosti zaradi strnjenih gozdov. Gričevnat svet je velikokrat oblikovan s posameznimi griči, ki vidno izstopajo. Prepoznano območje iz povesti je visoko in nedostopno hribovje Gorjancev in Žumberak.

10. Trdina označi kraj Toplice kot kraj z zdravo in gorko vodo, gre za tople izvire ob vznožju Gorjancev. To je razlog za razvoj termalnic toplic v okolici Gorjancev. Reka Krka ima rastoče kamenje, to so lehnjakovi pragovi, ki so vidni pri Otočcu. V reki Krki, na Gorjanskem jezeru in v Težki vodi prebivajo povodni možje, ki po opisu sodeč še najbolj spominjajo na bobra ali vidro. Ljudem so bile nepredstavljive kopaste oblike, kot so okrogli griči, vinorodne gorice pri Tolstem vrhu.

V gričih (kot je Kukova gora) se skriva velikansko jezero, ki lahko zalije dolino, kar najverjetneje pojasnjuje Krkine poplave. V povestih se pojavijo tudi griči v obliki gomile, ki jih ljudje povezujejo z grobišči. Na kraškem svetu Gorjancev se je velikokrat udrl jamski strop, zaradi katerega so nastale vrtače. Prebivalcem Gorjancev in okolice je bil podzemni svet še posebno neprijeten in grozljiv. »Hostni divji možje« so se mogoče pojavljali pri vasi Podgrad ter pri najverjetneje izmišljenem gradu Rosno.

Bajke in povesti orišejo veliko magičnih krajev in bitij. Iz njih je mogoče izluščiti jasen opis površja ter izredno navezanost ljudi na Gorjance. Rekreativna na Gorjancih je bila včasih zelo priljubljena navada meščanov. Ljudje iz Novega mesta, prebivalci gradov v dolini so se radi sprehajali po Gorjancih. Podgorjanski kmetje, vinogradniki in Lah, ki so živeli višje v podgorjanskih vaseh, pa so se višjih in gozdnih predelov Gorjancev bali in tja redko zahajali. Ljudske pripovedke razkrivajo identiteto teh ljudi, ki se z njo poistovetijo.

Območja, ki so bila prepoznana skozi bajke, so v naslednjem poglavju (5 – oblikovanje identitete), narisana tudi na identitetni karti. Za ta območja je smiselno razmišljati o predstavitvi bajeslovnih zgodb tudi v fizičnem prostoru. To bi dalo območjem neko dodatno vrednost v okviru predvidenih razvojnih usmeritev. Gorjanci so skozi bajke prepoznani kot gorski raj z dobrinami v velikih razsežnostih: zdravilne zeli, zdravilna čista voda, prostrani gozdovi, vinska trta. Te dobrine so za preprostega človeka predstavljale osnovno preživetje. Ta preprostost je olepšana z magičnimi pojavi in bitji, v želji, da njihov prostor postane nekaj več. Prebivalci so bili v času nastanka bajk o Gorjancih veliko bolj poistoveteni s prostorom, kjer so živeli.

5 IDENTITETA GORJANCEV

Prostorska identiteta Gorjancev, ki je bila prepoznana v nalogi, ima pozitivne in negativne attribute, ki jo opredeljujejo kot vrednoto ali kot razvrednoteno identiteto. Tu lahko odgovorimo na vprašanja, ki so bila postavljena v analitičnem delu naloge: od kod, preko koga in zakaj se identiteta oblikuje. Prostorska identiteta Gorjancev se opredeljuje preko krajinskih tipov ter njihove vizualne zaznave, naravne ohranjenosti, ohranjene kulturne dediščine, bajeslovnih značilnosti, tradicije v prostoru in vizualne privlačnosti krajine. Vzpostavlja se preko prebivalcev, ki živijo v vaseh Gorjancev, in ljudi, ki živijo po obravnavanih občinah in so z Gorjanci povezani preko turizma in športno-rekreativnih dejavnosti. Vzpostavlja se tudi preko prostorske zavesti glavnih akterjev, ki v prostoru načrtujejo in varujejo naravne ali kulturne posebnosti, ter preko društvenih akterjev, ki so pobudniki marsikaterih dejavnosti ali pa skrbijo za ohranjanje tradicije. Prostorsko identiteto prepoznavamo, ker se na območju pojavljajo prostorski problemi. S tem se postavlja vprašanje, ali samo predviditi rešitve za posamezni prostorski problem ali gledati širše in prepoznati vrednost Gorjancev in s tem omogočiti bolj ustrezno rešitev. V poglavju Načela razbiranja identitete (glej 2.3) so bile na podlagi teorije ugotovljene značilnosti prepoznavanja identitete na Gorjancih: spremenljivost prostora, doživljanje prostora in narativnost prostora. Vsak posamezni sklop obravnava prostorske značilnosti iz različnih vidikov kot so: geomorfologija, zgodovina, pripovednost, zaznavanje in problematika prostora. Preko prepoznavanja značilnosti, ki opredeljujejo identiteto so se prepoznala tudi območja, točke na Gorjancih, kjer so te prostorske in druge značilnosti skoncentrirane. Ta območja se nato ovrednoti v poglavju Oblikovanje identitete (glej 5.1).

V analitičnem delu naloge je bila izpostavljena krajina kot določitvena enota, pri kateri je mogoče identificirati izgubljanje identitete zaradi sprememb:

- nelokalne značilnosti naselij in izgubljanje navezanosti na domač kraj,
- nove cestne povezave, novi poselitveni vzorci, zaraščanje krajinskih vzorcev in s tem izgubljanje značilnih struktur, npr. košenic,
- sprememba hierhije historičnih območij, ki so nekoč dominirala v prostoru, v območja, ki sedaj nazadujejo,
- transformacija kulturnih krajin v suburbana območja, kulturnih krajin v naravne krajine in historičnih območij v naravno krajino.

Krajina Gorjancev s kraškimi pojavi in s panonskimi značilnostmi, ki jih ne najdemo nikjer drugje v Sloveniji, je rezultat dolgo trajajočega prepletanja človeka in narave, ki se danes kaže v prepoznavni podobi, preko katere se opredeljuje identiteta.

Spremenljivost prostora

Gre za iskanje tipičnih krajinskih tipov na Gorjancih in razumevanje strukturnih elementov, ki tvorijo krajinske vzorce ter določitev, kateri krajinski vzorci so se najdlje ohranili in predstavljajo najvarnejšo izbiro za določitev identitete. Spreminjanje strukturnih elementov in s tem krajinskih vzorcev se dogaja ves čas in v tem je mogoče določiti spremenljivost identitete Gorjancev.

Krajinski vzorci, ki so prepoznani kot vzorci in se trenutno najbolj spreminjajo, so: KV1: Kmetijska krajina na gričevju v zaraščanju; preplet gozdov z njivami in travniki pri krajinskem tipu D, KV2: Zaraščujoče se košenice na hribovju pri krajinskem tipu B. Ti krajinski vzorci so vzorci zaraščanja. Če se ti strukturni elementi in s tem krajinski vzorci spremenijo do te mere, da jih ni mogoče opredeliti kot identitetno značilne za Gorjance, postane prostorska identiteta razvrednotena. Spreminjanje krajine je tako povsem naraven proces, ki je del identitete Gorjancev. Ta je lahko razvrednotena tudi glede na sedanje stanje krajine, ki ne sledi njenim prvotnim karakternim značilnostim. Ravna se po nekih tujih, vsiljivih, globaliziranih vzorcih. Skupne značilnosti, ki opredeljujejo krajinske vzorce, so:

- gozdna pobočja Gorjancev z značilnimi reliefnimi oblikami (rečne struge in njenih pritokov, obvodne ravnice, kolenast potek rečnih dolin),
- fluvialne oblike (globoko zajedne, ozke doline, grape),
- vodotoki (potoki, izviri, termalni izviri),
- kraške oblike (netipične kraške kotanje, jame, majhne ponikalnice, zaganjalka),
- naravne prvine plitvega krasa (plitva tla, vrtače in ponekod skale na površju),
- ustvarjene reliefne oblike (obdelovalne terase, vdelane vrtače, vinogradi razporejeni po padnicah),
- gozdne oblike (gozd na strmini, gozdne jase, poseke, gozdni koridorji),
- travniške oblike (pašniki, košenice, košenice v zaraščanju, gorski travniki),
- proste skupine dreves (skupine na travniku, obmejki, obvodna vegetacija, sadno drevje ob naseljih, sadovnjaki),
- botanične posebnosti (kranjski šibenik, hrvaški klinček, rumenocvetna panonska detelja),
- favna (gozdni metulji, ptice, divjad, zveri),
- zgradba in simbolni pomeni krajin (Mehovski hrib, Trdinov vrh, dolina Pendirjevke, Gospodična, Javorovica, Pleterje, Kostanjeviška jama, Gadova Peč, Mokrice),
- značilni arhitekturni členi (cerkev v dolini obdana s poljem in pokopališčem, cerkev na pobočju z lipo in obdana z vinogradi, cerkev/kapelice v gozdu, križna znamenja, gradovi na pobočjih, obdani s sadovnjaki ali z gozdom, skupine kozolcev pri naseljih, čebelnjaki, lovske opazovalnice na gozdnem robu, lovske koče in planinske koče na vrhovih),
- grajene strukture (značilni vzorci poselitve na gričevju, strnjene vasi, gručaste vasi, hrami ovršno razporejeni po pobočjih, razpršena vinogradniška poselitve), drobna parcelna struktura (njivske krajine, vinogradniška območja v Podgorju),
- posebne krajine (suha dolina pod Velikim Cerovcem-Iglenik, kulturne krajine na gričevju pri Dolžu, Pristava s kozolci, Javorovica s košenicami, Črnečji vrh (vinske gorice), Bočje, Stankovo, Gadova peč, Cirnik, Ponikve s kmetijsko krajino),
- prepoznani vzorci razpršene poselitve (posamezne večje ali manjše gruče zidanic in vinskih kleti, posamezni objekti stanovanjske gradnje, ki so se razvili predvsem iz zidanic in vinskih kleti).

Krajinski vzorci se med seboj ločijo po strukturnih elementih, ki vplivajo na obliko vzorca glede na relief, površinski pokrov, rabo tal in poselitev. Zato se tudi krajinski tipi, ki jih ti vzorci sestavljajo, ločijo glede na krajine, ki se pojavljajo v hribovju (Tip A: Pogozdeno hribovje Gorjancev, Tip B: Preplet travnikov in gozdov na hribovju), gričevju (Tip C: Preplet strnjene poselitve in gozdov in kmetijske krajine na prehodu hribovja v gričevje,

Tip D: Preplet gozdov in drobno členjene kmetijske krajine na gričevju, Tip E: Vinogradniške krajine) in nižini (Tip F: Razgiban prehod iz gričevja v ravnino). Krajinski tipi so kot območja prikazani na karti krajinskih tipov (glej) poglavje 3.3. karta krajinskih tipov.

Glede na zgodnja zgodovinska obdobja se določijo strukturni elementi, ki so se ohranili in tisti, ki so se deloma ali popolnoma izgubili, naravni elementi, ki so izgubljeni ter naselja, ki se niso ohranila. Sem se štejejo zgodnja naselja na utrjenih legah (arheološka najdišča ob Laški poti, Levakova jama), nepogozdena krajina, zaraščene prometne poti, gomilna grobišča, lesene palisade, strnjena naselja v grapah, utrjenost kucljev s suhimi zidovi. Strukturni elementi, ki so se ohranili (ozke obdelovalne terase, ki členijo kmetijsko krajino, kopaste oblike, pašniki, košenice, laški hrami nanizani ob poteh, zaraščena Laška pot). Ohranila se je izredna vinogradniška organiziranost ter značilni laški hrami, nanizani ob poteh in arhitekturna avtohtona podoba strnjenih naselij. Krajina se je spreminjala na način (polja v travnike, travniki v pašnike, pašniki v gozd, košenice v gozd, terasaste obdelovalne površine v sadovnjake). Negativno so se spremenila naselja, ki izgubljajo identitetno prepoznano arhitekturno tipologijo, poselitev postaja vse manj agrarna. Izgubljajo se tipični arhitekturni členi, terasasto obdelovalne površine, apnenice, tradicionalne kulture: ajda, rž, oreh, sadne vrste ter značilni obmejki na poljih, v naseljih ob vodotokih. Prepoznane ohranjene in neohranjene krajinske in poselitvene oblike zaznamujejo Gorjance ter tvorijo identitetno prepoznavnost. S spreminjanjem prostora se spreminja tudi prostorska identiteta, zato pride do neprepoznavanja ali razvrednotenja identitete. Na ugotovljene značilnosti, ki opredeljujejo identiteto se je mogoče opreti pri nenehnem obnavljanju identitete.

Doživljanje prostora

Prostorske analize, ki sem jih opisala v prejšnjem poglavju, so rezultat osebnega doživljanja Gorjancev. Prav tako je bila narejena tudi anketa o zaznavanju Gorjancev, ki je anketirala občinske načrtovalce, ki prostor urejajo; resorje, ki prostor varujejo ter predstavnike društev. Narejene so bile naslednje analize.

Vizualna analiza privlačnosti Gorjancev za posamezno krajinsko prizorišče, kjer je mogoče določiti stopnjo vizualne privlačnosti glede na skladnost in razporeditev strukturnih elementov na prizorišču. Navedena so krajinska prizorišča:

- Krajinsko prizorišče A, kjer je prikazana izrazita dominanca najvišjega vrha Gorjancev, pogled iz smeri Novo mesto-Gabrje-Trdinov vrh, je vrednoteno kot vizualno zelo privlačno.
- Krajinsko prizorišče B prikazuje izrazito raznoliko krajino. Gre za pogled iz smeri Kostanjevica na Krki-Podgorje-Gorjanci, kjer je rečna krajina vrednotena kot vizualno zelo privlačna, predel kmetijske krajine pa se vrednoti kot manj privlačno krajinsko prizorišče.

- Krajinsko prizorišče C prikazuje raznoliko kmetijsko krajino, pogled iz smeri Kostanjevica na Krki-Črneča vas-Podgorje-Gorjanci, ki je vizualno privlačno zaradi samih reliefnih struktur, vendar se izraža preveč nečitljiva in razdrobljena zgradba ostalih struktur in posledično se vrednoti kot vizualno manj privlačno prizorišče.
- Krajinsko prizorišče D prikazuje kontrasten prehod iz hribovske v nižinsko krajino, pogled v smeri Mihovo-Podgorje-Gorjanci, krajinsko prizorišče se vrednoti kot manj vizualno privlačno.

Vizualno privlačna krajinska prizorišča odražajo skladnost krajinske zgradbe. Krajinska prizorišča, ocenjena kot manj privlačna krajinska prizorišča, imajo nečitljivo in razdrobljeno krajinsko zgradbo. Prizorišča so najbolj tipične vedute na Gorjancih in zato opredeljujejo identiteto. Ocene manjše vizualne privlačnosti negirajo in zmanjšujejo vrednost identitete, hkrati pa predstavljajo potencial, da se območja spremenijo glede na želeno oblikovano identiteto teh prizorišč.

Analiza vizualne zaznave vrednoti prepoznane krajinske tipe iz poglavja 3.3. - karta krajinskih tipov. Analiza je bila narejena na podlagi opazovanj na terenu in z uporabo metode Nitavske (2010), ki je bila razložena v poglavju 1.4. Pri zaznavni analizi so bila uporabljena merila (prijetnost, redkost, naravna ohranjenost, raznolikost, obljudenost, teksture, barve, vidna izpostavljenost), po katerih se ocenjuje krajinske tipe. Krajinskim tipom se pripišejo podkategorije, to so dodatni pomeni teh območij in jih v fizični zgradbi ni mogoče zaznati, saj gre za zaznavanje neposredno v prostoru ali zaznavanje Gorjancev z doline. Analiza je prikazana v poglavju Vizualna zaznavna analiza (glej 4.2).

- Krajinski tip A: prijetnost - nevtralna, redkost - nevtralna, naravna ohranjenost - visoka naravna ohranjenost, raznolikost - enotno, obljudenost - neobljudeno, teksture - grobe teksture, barva - hladna, vidna izpostavljenost - vidno izpostavljeno območje.
- Krajinski tip B: prijetnost - prijetno, redkost - enkratno, naravna ohranjenost - visoka naravna ohranjenost, raznolikost - drugačno, obljudenost - neobljudeno, teksture - členjene, barva - topla, vidna izpostavljenost - neizpostavljeno.
- Krajinski tip C: prijetnost - neprijetno, redkost - nevtralno, naravna ohranjenost - nizka naravna ohranjenost, raznolikost - kompleksno, obljudenost - gosto obljudeno, teksture - členjene, barva - topla, vidna izpostavljenost - vidno izpostavljeno.
- Krajinski tip D: prijetnost - nevtralno, redkost - enkratno, naravna ohranjenost - srednja naravna ohranjenost, raznolikost - enotno, obljudenost - redko obljudeno, teksture - nevtralne, barva - topla, vidna izpostavljenost - delno izpostavljeno.
- Krajinski tip E: prijetnost - prijetno, redkost - tipično, naravna ohranjenost - srednja naravna ohranjenost, raznolikost - kompleksno, obljudenost - gosto obljudeno, teksture - fine, barva - topla, vidna izpostavljenost - neizpostavljeno.

- Krajinski tip F: prijetnost - nevtrarno, redkost - nevtrarno, naravna ohranjenost - srednja naravna ohranjenost, raznolikost - drugačno, obljudenost - redko obljudeno, teksture - členjene, barva - nevtralna, vidna izpostavljenost - delno izpostavljeno.

V poglavju doživljanje prostora je bila narejena anketa, katere rezultati predstavljajo, kako Gorjance zaznavajo prostorski načrtovalci (interesna skupina, ki se tako ali drugače ukvarja z načrtovanjem in urejanjem prostora) občin Novo mesto, Šentjernej, Kostanjevica na Krki, Krško in Brežice, predstavniki resorjev, ki urejajo oz. varujejo ta prostor (ZVKDS, OE NM, ZRSVN, OE NM, ZGS Brežice in Novo mesto) ter predstavniki društev na Gorjancih. Iz odgovorov v anketi je bilo ugotovljeno, da anketiranci ta prostor dobro poznajo in vedo, kateri kraji in značilnosti so ključni za Gorjance. Prav tako je bilo ugotovljeno, da se na območju pojavlja težnja po razvoju ter težnja, da bi Gorjanci postali bolj prepoznavni.

Rezultati ankete nakazujejo splošno poznavanje Gorjancev z redkimi izjemami, ki so prepoznane kot vrednota, ki jo je potrebno ohraniti. Rezultati vprašanj kažejo na predvidljivo podobo pomembnosti območij, kjer so sedaj skoncentrirane vse dejavnosti (Trdinov vrh, Gospodična in Miklavž). Vrednotenje pomembnosti dejavnosti prikazuje, na kakšen način so anketiranci povezani s prostorom in kakšna so njihova pričakovanja glede dejavnosti na prostoru. Gorjanci so tako vizualno privlačni zaradi svoje pojavnosti (zaledno hribovje). Za naselja v dolini ob reki Krki predstavljajo pomembno veduto. Gorjanci imajo velik naravni potencial, ki naj se ga ohranja in na katerem se krepijo šport, rekreacija in turizem. Iz rezultatov je razvidna manjša zastopanost vinogradništva in turizma kot gospodarske dejavnosti na območju, čeprav so vinogradi prepoznani kot pomembna značilnost prostora. Iz rezultatov prvega sklopa ankete je razvidno, da anketiranci ugotavljajo značilnosti in z njimi povezane dejavnosti ter območja, ki so orientirana izrazito na šentjernejski in novomeški del Gorjancev. Zelo malo značilnosti in dejavnosti iz brežiških, kostanjeviških in krških delov Gorjancev je ocenjenih kot najbolj pomembnih za Gorjance. Takšni rezultati so najverjetneje posledica tega, da ostale značilnosti in območja niso dovolj prepoznavni za vse, ki so povezani z Gorjanci. Rezultati drugega sklopa ankete, izrisi A) in B), kažejo na to, da večina anketirancev pozna vsaj grobi oris Gorjancev. Nekaj anketirancev izrisa A) je strogo orientiranih na državno mejo ter na mejo sektorskega urejanja Gorjancev. Nekaj anketirancev izrisa A) je označilo za Gorjance še Žumberak, hrvaško stran. Anketiranci izrisa B) bolj svobodno opredeljujejo mejo Gorjancev tudi čez državno mejo na Žumberak, dosti več anketirancev opredeljuje kot del Gorjancev tudi brežiško-krški del. Le dva anketiranca sta označila kot del Gorjancev tudi navezavo hribovja na Radoho. S pridobljenimi rezultati je mogoče bolje razumeti sedanje stanje dejavnosti na Gorjancih. Poudarjena je izrazita osredotočenost na novomeški in šentjernejski del hribovja, zanemarjena pa je vloga preostalega dela Gorjancev.

Narativnost prostora

Bajeslovje in tradicija sta v poglavju narativnosti tisti značilnosti Gorjancev, preko katerih se prepoznava zgodba prostora. Pri analizi knjige *Bajke in povesti o Gorjancih* je bilo raziskano dožemanje Gorjancev kot fizičnega prostora. Skozi bajke je bilo mogoče razbrati, da bolj kot je bil odnos človeka s prostorom pozitiven, večja je navezanost ljudi na prostor. Ta značilnost je pomembna tudi zaradi prepoznavanja identitete in njene povezanosti s prebivalci.

Gorjanci so skozi bajke prepoznani kot gorski raj z dobrinami v velikih razsežnostih (zdravilne zeli, zdravilna čista voda, prostrani gozdovi, vinska trta). Te dobrine so za preprostega človeka predstavljale osnovno preživetje. Ta preprostost je olepšana z magičnimi pojavi in bitji, v želji, da njihov prostor postane nekaj več. Prebivalci so bili v času nastanka bajk o Gorjancih veliko bolj poistoveteni s prostorom, kjer so živeli.

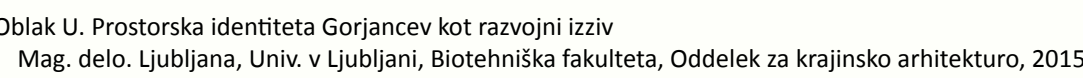
Območja, ki so bila prepoznana skozi bajke, so v naslednjem poglavju narisana tudi na identitetni karti. Za ta območja je smiselno razmišljati o predstavitvi teh bajeslovnih zgodb tudi v fizičnem prostoru. To bi dalo območjem neko dodatno vrednost v okviru predvidenih razvojnih usmeritev.

5.1 OBLIKOVANJE IDENTITETE

Pri prepoznavanju identitete skozi značilnosti Gorjancev so se določila območja, kjer so te značilnosti bolj skoncentrirane. V poglavju se ta območja vrednoti glede na sedanje stanje identitete, saj identitete ni mogoče nikoli v celoti oblikovati. Območja se glede na merilo prepoznavnosti identitete vrednoti kot pomembno vrednoto ali njeno razvrednotenost. Rezultati vrednotenja so bili doseženi z ocenjevanjem, ali ima območje prepoznano merilo identitete ali ne. Seštete vrednosti označujejo izoblikovanost identitete Gorjancev. Območja, kjer je bilo mogoče ocenjevati identitetno prepoznavnost ali neprepoznavnost, so izbrana iz analitičnega dela naloge (območja krajinskih tipov, krajinska prizorišča vizualne privlačnosti, območja krajinskih tipov razdeljena po zaznavnih merilih, območja naravne ohranjenosti in ohranjene kulturne dediščine, prepoznavanje najbolj pomembnih območij iz ankete, območja ki imajo bajeslovno ali tradicionalno zgodbo, območja in kraji prepoznani skozi prostorske načrte občin). Skozi analitični del naloge se razkrivajo ustrezni in negativni gradniki identitete, ki vplivajo na prepoznavnost in vrednost identitete.

Dobljeni rezultati so kartirani na identitetni karti, kjer so prikazana območja z bolj prepoznavno in manj prepoznavno identiteto in območja, kjer je identiteta razvrednotena. Za območja, ki imajo bolj prepoznavno identiteto, je očitno, da dejavnosti ali varovanje v prostoru predstavljajo ugoden učinek za blagostanje okolja, kar pomeni, da je potrebno izvajanje sedanjega razvoja nadaljevati ter nadgrajevati. Območja, ki imajo razvrednoteno identiteto, so območja, kjer ni razvoja ali pa je ta destruktiven. Lahko gre za poselitveno območje, ki je popolnoma izgubilo identitetno prepoznano arhitekturno tipologijo in izgubilo stik s krajino ter prevzelo urbani značaj. Takšna območja vsekakor ne podpirajo zelenega stanja identitete Gorjancev. Na njih je potrebno še bolj definirati njihov razvoj.

Identitetno neprepoznavna območja so tista, ki imajo sicer kakovostna prostorske prvine in razmerja, vendar trenutno niso pomembne za razvoj, zato stagnirajo. Velikokrat so to neka naravna območja, ki se jih (glede na razvoj) ohranja takšna, kot so. Posamezne vasi ob državni meji Gorjancev, ki imajo ohranjene tradicionalne arhitekturne člene, vendar imajo čedalje bolj ogroženo demografijo, bi bilo potrebno oživiti z dejavnostmi, ki bi spodbudile njihov razvoj ter hkrati ohranjale tipično strukturo. Identitetno nevtralno območje je preostalo območje Gorjancev, ki ne izstopa niti kot identitetno prepoznavno za Gorjance niti kot razvrednoteno ali neprepoznavno območje. Območje je pomembno kot povezovalni člen med drugimi, bolj izrazitimi območji.

0 referenčna linija 10 cm

najbolj prepoznavna identiteta

manj prepoznavna identiteta

nevtralna identiteta

neprepoznavna identiteta

razvrednotena identiteta

5.2 OHRANJANJE IDENTITETE GORJANCEV

Identiteta Gorjancev, ki je bila prepoznana v nalogi, je temelj, na katerem se gradi razvoj prostora. Pri tem je potrebno upoštevati nenehno spreminjanje prostora in posledično tudi nevarnost razvrednotenja identitete. Pomembno vlogo pri ohranjanju prepoznavnosti identitete ima znamčenje prostora, ki mora temeljiti na ustvarjalnem strokovnem delu, prepoznavanju in določanju identitete. Razvoj Gorjancev je mogoče usmeriti v trženje prostora, kar zahteva oblikovanje znamke prostora. Na ta način bi Gorjanci postali bolj samostojni tako ekonomsko kot vsebinsko in hkrati nacionalno bolj prepoznavni. Zato je bilo potrebno prepoznati identiteto prostora, da je mogoče določiti značilnosti katere je mogoče znamčiti.

Lenčak (2010) navaja, da znamčenje prostora (place branding) predvideva razvoj, kakšen bo prostor postal, kako se bo spreminjal. Florian (2002) ugotavlja, da se znamčenje konkretno pojavi kot ime, simbol, logotip, izraz, internetna stran ali kot drug grafični znak, ki definira prostor. Koncept znamčenja prostora se je razvil skozi načrtovanje urbanističnega razvoja v mestih, kjer so ponovno skušali odkriti Genius loci (duh kraja). Razvil se je s pojavom globalizacije, ko je vse postalo enako; jezik, umetnost, zabava, mišljenje. V prostoru se izgublja kultura, originalnost, kar privede do brezosebnosti prostora. Tako je vsak prostor prisiljen v izoblikovanje originalnosti, če želi zaživeti kot kraj. Pomembno je, da načrtovalci poleg prostorskega koncepta upoštevajo identiteto lokalnih prebivalcev, ki so jo razvili preko delovanja v domačem okolju. Izguba identitete se lahko vidi v fizični obliki (potenciranje individualne arhitekture, nepomembni vlogi okolja ter sektorsko naravnani razvoj prostora). Upoštevanje prostorske identitete pri načrtovanju razvoja prostora je pomembno, saj se z njo lokalni prebivalci zlahka poistovetijo. S tem se ustvari pomembna vez z lokalnim prostorom, ki je samoumevna. Znamčenje pripomore k reševanju socio-ekonomskih problemov, ekonomskemu razvoju in marketingu prostora. Razvoj prostora je tako bolj premišljen, ker je oblikovan z neko tematsko vsebino, ki bazira na zgodbi prostora ter identiteti in kulturi prostora.

Identiteta prostora vodi k izoblikovanju znamke prostora, ki ni usmerjena samo na prostor kot strukturo, temveč tudi razume uporabnika prostora. Znamčenje je tako proces v teku s časom, ki naredi predmet, objekt zanimiv in izreden. Podoba prostora mora izražati avtentičnost in edinstvenost ter tako tudi stimulirati prihodnost prostora, predvsem pa se vseskozi obnavljati. Znamčenje prostora predstavlja fizične in oprijemljive lastnosti ter individualno izkušnjo posameznika, ki tako prepozna svojo lastno kulturo in identiteto. Predstavlja tako prednosti kot nevarnosti. Največjo nevarnost znamčenja predstavlja prevelika tržna vloga pri razvoju nekega prostora, saj lahko postane zelo objektiven objekt trženja, ostale vloge identitete pa so zanemarjene.

Znamčenje krajine Gorjancev tako postane usmeritev za ohranjanje identitete skozi razvoj prostora. Krajina Gorjancev postaja vse bolj razvrednotena, razvija se brez okvirne vizije, ki bi temeljila na identiteti. Naloga tako poskuša prepoznano identiteto vključiti v razvojno vizijo, vendar ne predstavlja alternative, temveč le temelj, na katerem se gradi prostorski razvoj. Znamčenje Gorjancev tako oblikuje podobo prostora, ki izraža edinstvenost Gorjancev.

Na ta način se kreira podoba, ki vpliva na uporabnika prostora, njegovo spoznanje in razumevanja prostora ter tudi na zunanje uporabnike, kot so investitorji in oblast. Lahko se uporabi kot pokazatelj negativnega razvoja prostora. Usmeritve za koncept znamčenja Gorjancev:

- krajina Gorjancev ima kompleksno naravno zgradbo ter bogato kulturno in ljudsko zgodovino, kar so glavni usmerjevalci znamčenja,
- znamčenje Gorjancev poudarja razlike v določenih krajinah, ki se jih promovira (vinogradniška, kmetijska, gozdna krajina),
- razkrivanje in poudarjanje produktov prostora se oblikuje na način, da se izkušnja uporabnika prostora ne razlikuje od celostne zasnove razvoja,
- načrtovalec prostora je hkrati tudi uporabnik prostora (glej poglavje: anketa), zato je potrebna objektivna zasnova znamčenja,
- različne interpretacije iz strani uporabnika in obiskovalcev prostora se uporabi kot polje možnih alternativ,
- upoštevati je potrebno nevarnost, da se nekatere vrednote prostora tudi v nevarnosti za izgubo identitete, če se selektivno znamči prostor in tako prezre pomembne razlike v prostoru,
- enotna grafična podoba je eden od temeljev dobre znamke prostora.

Z uporabo znamčenja v razvojni strategiji je lažje oblikovati zgodbo prostora. Obiskovalci prostora ne morejo biti ključni akterji pri ohranjanju identitete prostora, to so prebivalci. Gorjanci sami po sebi nimajo dovolj močne tradicije, ki bi krojila zgodbo prostora, ta se ne pojavi kot potencial za razvoj ali kot lokalna, regionalna, nacionalna prepoznavna zgodba prostora. Zgodbo je potrebno oblikovati tako, da povezuje načrtovalce, zavode, sektorje in prebivalce. Načrtovalec jo oblikuje na način, da osvetli specifične, socialne, emocionalne, funkcionalne vrednote prostora, ki čustveno zaznamujejo prebivalce (Hagens, 2010). Zgodba se implementira preko prostorskih rešitev glede na prepoznane zgodovinske značilnosti Gorjancev v analitičnem delu naloge. Glede na ugotovljeno po Maoz in Kenneth (2008) lahko opredelim koncept oblikovanja pripovednih točk na prostoru:

- na prostoru se oblikujejo posamezne točke ali območja, ki so izrazito narativne (naselja ob Laški poti, Trdinov vrh, gozdna železnica, Čačarija, Javorovica, Mehovski hrib, Podgrad, Pleterje, Mokrice),
- narativnost prostora je organizirana po časovnih sekvencah ob tematskih poteh: prazgodovina, bronasta doba, železna doba, Rimljani, turški vpadi, II. svetovna vojna,
- kompleksne prostorske in časovne sekvence na velikih območjih, ključni procesi in dogodki v zgodovini: srednji vek in obdobje gradov Mehovo, Gracnarjev turn, Vrhovo, Volavče, Raso, Mokrice, Vojna krajina in naselitev Uskokov v Čačariji, agrarna kolonizacija - tipične hibovske in polanske vasi Gorjancev),
- oblikovanje točk ob poteh, kjer so interpretirane prepoznane zgodbe Gorjancev.

Zgodba prostora tako osvetli zgodovino prostora in odnos prebivalcev do prostora, opredeljuje njihovo identiteto ter jo interpretira obiskovalcem tega prostora.

6 RAZVOJ NA GORJANCIH NA PODLAGI PREPOZNANE IDENTITETE

Prepoznane identitetne značilnosti Gorjancev predstavljajo okvir, znotraj katerega so zasnovane prostorske in razvojne usmeritve. Načrtovanje razvojnih usmeritev se opre na že prepoznane razvojne in prostorske usmeritve posameznih občin iz pregledanih prostorskih aktov občin, ki so naštet v poglavju 1. 4. V pregledu prostorskih aktov naloga išče možnosti uporabe identitete prostora pri prostorskih in razvojnih usmeritvah. Po prepoznanem načinu uporabe identitete v prostorskih aktih so se zasnovale usmeritve, ki temeljijo na regijskem povezovanju območij, ki so bila določena pri prepoznavanju identitete v nalogi (glej poglavje 5.1). Usmeritve se oblikujejo v konkretne predloge umeščanja dejavnosti in ureditev kot točke, ki povezujejo zveznost prostora. Narejeni so tudi prostorski predlogi za tri tipična območja Gorjancev, kjer se prepoznana identiteta interpretira neposredno na prostoru.

6.1 PREPOZNAVANJE IDENTITETE V PROSTORSKIH AKTIH

Naloga raziskuje, kako je identiteta prostora že prepoznana v prostorskih aktih in kako je izražena v posamičnih usmeritvah za razvoj krajine, poselitev in dejavnosti na Gorjancih. Analiza prostorskih aktov zajema občine Novo mesto, Šentjernej, Kostanjevica na Krki, Krško, Brežice. Akti, ki so bili pregledani so: Občinski ... Krško, 2014, Odlok o občinskem ... Kostanjevica na Krki, 2013, Odlok o občinskem ... Šentjernej, 2010, Odlok o razglasitvi ... Novo mesto, 1992, Odlok o občinskem ... Novo mesto, 2009, Odlok o občinskem ... občine Brežice, 2014.

Gorjanci oblikujejo zaledje omenjenih občin, zato je pomembno izluščiti povezavo med večjimi urbanimi središči in naselji v dolini Krke. Sledeče ugotovitve lahko postanejo usmeritve razvoja ali pa so za razvoj na Gorjancih neprimerne. Nekatere občine podajo zelo jasne cilje; s katerimi usmeritvami želijo doseči, da se bodo v prostoru ohranjale prepoznane krajinske značilnosti ter kakšne dejavnosti se bodo ob tem razvijale. Prepoznane so nekatere značilnosti in območja, ki opredeljujejo identiteto.

Usmeritve deležnih občin sledijo načelom krajinske prepoznavnosti, kot odražanje identitete krajine (Bartol in sod., 2004).

Občinam je skupno prepoznavanje Gorjancev kot nacionalne, regionalne in občinske vrednote, kjer se vzpostavlja nepretrganost in povezanost vzpostavljenih krajinskih struktur, ki so pomembne za ohranjanje biotske raznovrstnosti, ugodno stanje habitatov ter s tem ohranjanje prostorskih razmerij. Raba prostora se izvaja tako, da se ohranja krajinske prvine in naravne procese, varuje se kulturno-zgodovinske prvine, ki jih obeležujejo arheološka najdišča, ter objekte in obeležja zgodovinskih dogodkov. Gorjanci so prepoznavni kot gozdna enota z značilnimi reliefnimi, poselitvenimi, morfološkimi, ustvarjenimi in arhitekturnimi oblikami, ki vsebujejo kakovosti, ki izjemno vplivajo na ugodno stanje okolja. Naravne kakovosti Gorjancev zagotavljajo ugodno stanje prostora in ugodne razmere za ekološko naravnane dejavnosti. Na območju se tako najpogostejše pojavljajo ekološko naravnane dejavnosti: vinogradništvo, kmetijstvo, turizem, pristočasne dejavnosti, turizem ter

gozdarstvo. Avtentičnost Gorjancev se kaže v prizadevanjih za ustanovitev krajinskega parka na tem območju; to sodi med prednostne naloge. Tako se spodbuja prilagojen razvoj glede na zavarovane naravne vrednote območja in prispeva k prepoznavnosti identitete Gorjancev. Občine spodbujajo ohranjanje zadržanega ruralnega razvoja z ohranjanjem strnjenih naselij ter s prepoznavanjem vzorca razpršene poselitve, ki se pojavlja v vseh občinah, razen na območju krške občine. Na vinogradniškem predelu Podgorja se pojavlja poseben tip razpršene poselitve, ki tvori avtohtoni poselitveni vzorec v krajini, z nizko gostoto zidanic in hramov. Na območjih se po pregledanih prostorskih aktih ohranja prepoznana struktura: nizanje hramov na pobočjih, ob vinskih poteh, razporeditev trsov po padnicah z enakomerno rastjo ter gosta razporeditev po pobočju.

Pri razvoju dejavnosti v krajini imajo vinogradniška območja velik pomen pri preprečevanju zaraščanja. Vinogradi so pojavljajo tudi kot alternativa zaraščanju košenic in tako prispevajo k izboljšanju krajinske slike. Košenice so prepoznane kot krajinska struktura, kjer se ohranja biotska raznovrstnost in se preprečuje zaraščanje z sonaravnim kmetijstvom. Spodbuja se ohranjanje in širjenje travniških sadovnjakov, zlasti z vidika ohranjanja tradicionalne kulturne krajine in avtohtonih vrst sadja. Na območjih, ki krepijo prepoznavnost Gorjancev, se krepí raba prostora, ki ohranja te naravne kakovosti in krajinske prvine. Pri načrtovanju prenove naselij se upošteva ohranjanje identitete naselja, okoliške krajine ter tradicionalne grajene strukture. Ohranja se kvalitetna vaška jedra in njihovo značilno podobo silhuet in robov kot del kulturne krajine.

Za izkoriščanje lege v vznožju Gorjancev se spodbuja razvoj vinskih cest po Podgorju in oblikovanje vinotočev, s katerimi se razvija kulturna vrednost vinogradniškega prostora. Spodbujajo se turistične namestitve in poselitev na celotnem področju razen v občini Šentjernej, ki ohranja in revitalizira vinogradniška območja. Možnost razvoja Gorjancev pripisujejo predvsem turističnemu in športno-rekreacijskemu razvoju. Trenutna pomanjkljivost je ta, da turistični razvoj ne podpira ohranjanja kakovosti prostora, temveč le črpa iz njih in izpolnjuje potrebe obiskovalca prostora. Turistični razvoj se najbolj opira na potencial vinogradniškega prostora, pa tudi na celotno hribovje Gorjancev s tematskimi pohodniškimi in kolesarskimi potmi ter oblikovanje predstavitevnihih točk, kjer je izražena bogata zgodovinska sporočilnost ter naravna vrednost prostora. Oblikujejo se tudi izhodiščne točke v vaseh v vznožju Gorjancev, kjer so možne turistične nastanitve.

Prostorski akti vsebujejo prostorske usmeritve in vključujejo identiteto Gorjancev s terminom prepoznavnost prostora. Izpostavljene so nekatere značilnosti prostora, ki določajo identiteto. Vendar Gorjanci v okviru prostorskih usmeritev niso poenoteni in v njih ni mogoče najti celostne podobe identitete Gorjancev, kar privede do razdrobljenosti usmeritev in krepitev posameznih območjih, brez širše vizije razvoja celotnega območja. Vloga Gorjancev je zanemarjena v okviru posamezne občine. Pojavljajo se težnje po vključitvi območja v krajinski park. Na drugi strani se na območju uvajajo in predvidevajo turistična, športna in rekreacijska usmeritev ter poselitev izven okvirov določenih vasi. Zaenkrat še ni bilo podanih prostorskih predlogov, na kakšen način bi lahko bil omogočen razvoj in ohranjanje določenih kakovosti. Zato je v nadaljevanju predvidena vizija območja, s katero bo pridobil tako prostor kot prebivalci.

Prepoznavnost prostora, ki opredeljuje identiteto območja, se razpoznava pri krepitevi izjemnih kakovostnih prvin na posameznih območjih, kot so sklenjeni gozdovi, kulturna krajina ter naravne vrednote, ki so značilne za obravnavno območje pri posameznih občinah. Te določnice naj bi pripomogle k boljšemu turističnemu razvoju občine, vendar se pri tem pozablja na celosten razvoj Gorjancev. V prostorskih aktih so prepoznane razvojne dejavnosti, ki so že skozi anketo opredeljene kot pomembne dejavnosti za razvoj. V nadaljevanju so opredeljena območja glede na dejavnosti iz pregledanih prostorskih aktov. Glede na to razporeditev se je mogoče opredeliti v oblikovanju razvojnih in prostorskih usmeritev.

Turizem

Gabrje-Dolž, Fabrika-Glažarica, Miklavž-Trdinov vrh-Gospdična-Krvavi Kamen, Orehovica-Hrastje-Cerov Log-Prežek, Mihovo-Gradec-Zidani gaber-Žumberak, Kostanjevica-Kostanjeviška jama-Oštrc-Črneča vas, Bušeča vas-Klunove toplice, Velike Malence-Mrzlava vas.

Razvoj ruralnih območij

Podgrad, Kavce-Gabrška gora-Leskovec-Tolsti vrh, Oštrc-Črneča vas, Šutna-Vinji vrh-Gadova Peč, Male Vodenice, Žejno-Kraška vas, Ribnica-Ponikve.

Šport in rekreacija

Jugorje, smučišče pri Malih Brusnicah; jahanje, kolesarjenje – Novo mesto-Šentjernej, Mokrice-Cirnik-Čatež; Planinska gora – smučišče.

Ohranjanje pomembnih območij in vedut

Naravne in kulturne vrednote na obravnavanih območjih: Mehovski hrib-Pristava, suha dolina Veliki in Mali Cerovec, vedute: Pendirjevka, Miklavž, Ržišče, Male Vodenice, Globočice, Slinovci-Črneča vas-Kičer-Planina-Brezovica-Šutenski vrh-Gadova Peč-Mokrice, dolina Obrha-Sušice, dolina Pendirjevke-Kobile, Opatova gora-Polom-Pri debeli bukvi.

Pregled prostorskih aktov kaže na to, da načrtovanje občin stremi h krepitevi določenih območij na Gorjancih, ki jih obravnava posamezna občina. Za celosten razvoj prostora tako manjka povezovalna nit med temi usmeritvami; katera območja se bodo turistično, športno, rekreacijsko razvijala in kje. Katera naselja bodo rastla, katere vasi bodo obnovili in katere ohranili v takšni podobi? Katere so pomembne smeri Gorjancev, kamor bi morali stremeti pri razvoju? Za zasnovo usmeritev se obravnavajo npr. vse vasi naenkrat in ne samo posamezne znotraj ene občine. Iz pregleda prostorskih aktov tudi ni bilo mogoče prevzeti vseh območij, ki so napisana zgoraj, saj je lahko glede na prepoznavanje identitete kakšna druga dejavnost tam bolj primerna. Naloga zato uporabi območja, na katerih se je vrednotila identiteta v poglavju 5.1, zasnovane usmeritve v nalogi so oblikovane na podlagi razvojnih dejavnosti, ki so bile podane v prostorskih aktih: turizem, razvoj ruralnih območij, šport in rekreacija, ohranjanje pomembnih območij in vedut. Prepoznane identitetne značilnosti so določila za ugotovitve, katera območja se bodo razvijala oziroma ohranjala in kakšna bo vsebina.

6.2 USMERITVE ZA RAZVOJ NA GORJANCIH

Na podlagi pregledanih prostorskih aktov in prepoznanih območij z značilnostmi v analitičnem delu naloge, ki opredeljujejo identiteto, se v nalogi oblikujejo usmeritve za razvoj. Za oblikovanje usmeritev se določi vizija in cilj razvoja na Gorjancih, oblikujejo se izhodišča prostorskega razvoja Gorjancev. Končne usmeritve izhajajo iz izhodišč prostorskega razvoja ter se oblikujejo kot točke v prostoru. Te točke so prikazane na usmeritveni karti in so opisane v poglavju 6.2.1 in temeljijo na uravnoteženosti razvoja prvin krajine. Gre za usklajevanje nasprotujočih si interesov razvoja (posegi, ki so del preživitvenih potreb družbe in okolja, vendar vplivajo na podobo krajine) in varstva (ohranjanje prepoznavnih podob naravnih in kulturnih prvin krajine). Iz prostorskih aktov je mogoče razbrati, da sta razvoj in varstvo krajine Gorjancev dva nasprotujoča si interesa, podrobnejši razmislek pa kaže na to, da sta zelo odvisna med seboj. Varstvo krajine pomeni vzdrževanje zelenega ravnovesja, uravnotežen razvoj pa pomeni urejanje, ki temelji na nosilni zmogljivosti krajine. Razvoj mora tako upoštevati krajino kot vrednoto in kot omejeno dobrino. S tem se upošteva varstvo krajine kot neločljivi del razvoja. Umeščanje novih ali posodabljanje obstoječih dejavnosti, (glej 6.2.1) temelji na nadgrajevanju utečenih naravnih in kulturnih značilnosti v krajini. Razvoj Gorjancev tako predstavlja preurejanje, obnavljanje in ohranjanje prostorskih razmerij v krajini, ki temeljijo na prepoznani identiteti. Izhodišča, osnovana na prepoznani identiteti se kasneje oblikujejo kot usmeritve za razvoj. Ta najbolj zadevajo krajino in lego Gorjancev. Sledeča izhodišča tako presežejo ovire za celostno obravnavo zaključenosti, v smislu nasprotujočih si interesov med lokalno oblastjo, društvu ter resorji, v korist prepoznavnosti in krepitvi identitete Gorjancev, katerih razvoj in varstvo potekata sorazmerno.

Vizija

Uravnotežen prostorski razvoj Gorjancev kot širše prepoznavne in vitalne krajine z identificiranimi krajinskimi tipi ter značilnimi merili, ki te krajinske tipe naredijo prepoznavne in doživljajsko posebne. Spodbujanje dejavnosti, ki ugodno vplivajo na okolje ter razvoj ekološkega in samooskrbnega kmetovanja, za ohranjanje značilnih struktur kulturne krajine. Upoštevanje izjemnih naravnih in kulturnih prvin pri razvitju turističnega in športno-rekreacijskega razvoja. Nadgrajevanje zgodbe prostora preko interpretacije neposredno na prostoru.

Strateški cilji

Razvoj naj zagotavlja krepitev prepoznanih identitetnih značilnosti Gorjancev, ki so prepoznane lokalno, regionalno in nacionalno.

Izhodišča za načrtovanje prostorskega razvoja na Gorjancih

- Preplet kraških in panonskih (gozdnih, vinogradniških, reliefnih, kulturnih) prvin prostora tvorijo edinstveno identiteto prostora v slovenskem merilu, zato se krepí njena prepoznavnost in širi strokovno raziskovanje pojavov in posebnosti teh prvin.

- Spodbuja se zavedanje prebivalcev in obiskovalcev o pomenu Gorjancev ter aktivnosti, ki so ključnega pomena za uravnotežen in sonaraven razvoj Gorjancev.
- Geografsko so Gorjanci in Žumberak enotni, zato je povezovanje ključno za vzpostavljanje celostnega uravnoteženega razvoja, katerega učinki segajo čez administrativne meje in tako prispevajo k širši prepoznavnosti. Pomembno je določiti povezovanje Gorjancev preko Radohe na Kočevski Rog ter preko Brežic na Regijski park Kozjansko ter Krajinski park Kolpa. Te povezave se krepijo s programsko podobnimi usmeritvami, to so varstvo naravnih značilnosti in kulturne raznolikosti ter turistični razvoj, ki temelji na lokalnih značilnostih. Tako se krepi obmejno zaledje, ki na ravni Slovenije zaradi zapostavljenosti in neprepoznavnosti nazaduje v razvoju ter zaradi odseljevanja izgublja identitetno pomembne prvine, ki določajo posamezni krajinski tip.
- Krajino in pripadajoča naselja se ureja kot omejeno dobro s smiselnim upoštevanjem tradicionalne rabe prostora, prilagojene naravnim in podnebnim danosti prostora.
- Pri urejanju se upošteva visoka biotska raznovrstnost in ohranjanje narave, prepleteno z antropogenimi rabami, ter ranljivost območja, ki se izraža pri posegih v geosfero, hidrosfero, biosfero in v kulturne kakovosti prostora. Opredeli se območja za ohranjanje narave in območja, ki so primerna za razvoj turističnih in športno-rekreacijskih dejavnosti.
- Zagotovi se izvajanje ustreznih oblik dejavnosti, ki ustvarjajo ali ohranjajo kvalitetna razmerja v krajini ter predstavljajo prostorsko in časovno kontinuiteto, pospešuje se dejavnosti, ki pripomorejo k ohranitvi vrednot kulturnega in zgodovinskega okolja z dediščino, ter omejuje ali preprečuje tiste, ki jih načenjajo.
- Grajene strukture v kulturnih krajinah se oblikuje po načelih zmernosti, oblikah, ki temeljijo na tradicionalni gradnji, ter prostorskem redu, ki določa identiteto.
- Zaraščanje krajine negativno vpliva na krajinsko sliko, predvsem na območju košenic, drobno členjene kmetijske strukture in vinogradniškega prostora. Proces tako zmanjšuje kakovostne prvine, ki tvorijo identiteto prostora, zato se ga ne dopušča (razen na območjih, kjer bi bilo zaraščanje boljše za vzpostavitev naravnega stanja). Ne dopušča se pretirana vinogradniška dejavnost na posameznih območjih in s tem krčenje gozdov, kar pospešuje erozijo pobočij. Ohranitev košenic in s tem preprečevanje zaraščanja gozda je dovoljeno v primeru sonaravne kmetijske dejavnosti. Košenice se prepusti zaraščanju tam, kjer je nastal razmah prostočasnih in nočitvenih zmogljivosti, ki za območje niso predvidene in negativno vplivajo na naravno okolje.
- Ogrožena demografija se izboljšuje z namenom ohranjanja identitetno razpoznavnih strukturnih elementov poselitve. Opredelijo se vasi, ki stagnirajo v hribovskem predelu Grojancev, in jih je smiselno razvijati. V vaseh se spodbuja agrarna poselitev z namenom ohranjanja prepoznane tipične strukture kmetijske krajine ter v izogib prenašanju suburbanih arhitekturnih struktur, ki likovno siromašijo vasi.

- Razdrobljenost krajine, zaradi nastajanja novih naselij in prometnic v prostoru, se omejuje s spodbujanjem prenove objektov in vaških jeder v starih naseljih na geografsko bolj ugodnih legah.
- Krajinska privlačnost se ohranja in nadgrajuje na opredeljenih krajinskih prizoriščih, kjer so najpomembnejše vedute na Gorjance: iz doline Krško-brežiškega in Šentjernejskega polja. To so: pogled iz smeri Novo mesto- Gabrje-Trdinov vrh, pogled iz smeri Kostanjevica na Krki- Črneča vas-Podgorje-Gorjanci, pogled iz smeri Kostanjevica na Krki- Črneča vas-Podgorje-Gorjanci, pogled v smeri Mihovo-Podgorje-Gorjanci.
- Ohranja se vedute z Gorjancev na Šentjernejsko in Krško-brežiško polje, na Pendirjevko in Kobilo ter veduto na Gorjance pri urejanju gričevnatih in obrečnih naselij od Brežic do Novega mesta. Pri tem se upošteva panoramska območja, poti in razgledišča.
- Ohranja se kulturna dediščina ter zgodovinska pričevalnost prostora, kot nosilka identitete Gorjancev, in prepozna njen potencial za oblikovanje zgodbe prostora, ki se predstavlja neposredno na prostoru.
- Ohranja se morfološko prepoznane krajinske vzorce, še posebej drobno kmetijsko strukturo, terasasto obdelovalne površine, košenice ter kakovostno vinogradniško razpršeno poselitveno strukturo z laškimi hrami in zidanicami, ki so ovršno razporejeni po pobočju.
- Z ukrepi se stremi k urejanju prostora kot krajinskega parka, zaradi lažjega oblikovanja znamke območja in posledično identitetne prepoznavnosti. Spodbuja se projekte, ki poudarjajo in prezentirajo ohranjanje krajine ter spodbujajo in ozaveščajo lokalno prebivalstvo k samoiniciativni pri urejanju lokalnega prostora, ki upošteva vse naštetje identitetne značilnosti prostora.

Usmeritvena karta, ki sledi na naslednji strani, prikazuje usmeritve kot točke, ki so hiearhično dodeljene območjem iz identitetne karte. Poglavje 5.1.: *predvidene manjše ureditve* (npr.: urejanje panoramskih, razglednih točk, počivališča, info točk; načrtovanje sistema krožne poti), *obsežnejše ureditve* (npr.: prezentacija arheoloških najdišč; naselij in grobišč ter obnova Laške poti) preurejajo določena območja, ki so bila prepoznana ali pa so oblikovana kot predstavitevne točke (predstavitev identitete) v prostoru. *Turistična in športna infrastruktura* je zasnovana v želji po ekonomski samostojnosti območja, ki črpa iz naravnega in kulturnega potenciala. *Razvoj ruralnih območij* se odziva na identitetno razvrednotena območja (urejanje vinogradniških naselij: Tolsti vrh, Črneča vas, Vratno), ki izgubljajo določene prvine ter tako vzpostavljajo poenoteno podobo naselij.

6.2.1 Umeščanje novih dejavnosti in preurejanje območij

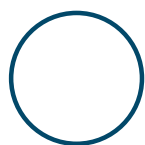
Sklopi umeščanja dejavnosti in preurejanja območij so opredeljeni na Gorjancih glede na prepoznane razvojne in varovalne težnje na območju. Območja prepoznavnosti oziroma razvrednotenja identitete vplivajo na to, kateri sklop umeščanja novih dejavnosti se pri njih pojavlja. Pri identitetno neprepoznavnih območjih gre največkrat za načrtovanje predstavitev točk, ki bolje predstavijo prepoznane identitetne značnosti. Dodajanje novih vsebin je ključno za razvoj teh območij. Pri identitetno neprepoznavnih območjih z izrazito naravovarstveno vsebino se premišljeno načrtuje poti ali točke s počivališči in se teži k temu, da se obiskovalci tam zadržijo le kratek čas ali pa se območjem izognejo. Pri identitetno prepoznanih območjih gre največkrat za preurejanje območij, kar dodatno krepi identiteto. Pri identitetno prepoznavnih območjih z naravovarstveno in kulturnodediščinsko vsebino se smiselno preureja območja na način, da se te naravne vrednote čim manj degradira, npr. košenice pri Miklavžu. Pri identitetno razvrednotenih območjih gre za temeljito preurejanje območij ter umeščanje novih dejavnosti, ki krepijo razvoj. Tu gre največkrat za naselja ob vznožju, ki so tudi najbolj primerna za oblikovanje izhodišč poti na Gorjance ter turističnih info točk, ker so razmeroma prehodna in vizualno dostopna. Vinogradniška območja, ki so izrazito degradirana, se preuredi in nameni turizmu. Območje, kjer je identiteta prepoznana kot nevtralna, je povezovalni člen med vsemi drugimi naštetimi območji in nima posebnih vsebinskih ureditev. Zaradi že obstoječih prometnih poti se smiselno ureja kolesarske in pohodniške poti. Sledi prikaz piktogramov po točkah za usmeritev ter opis predlogov.

Podrobnejše manjše ureditve

Podrobnejše manjše ureditve so točke, ki se načrtujejo po celotnem obravnavanem območju. Umeščajo se na stičiščih poti, ob gozdnih robovih ob razglediščih, njihov namen je krepitev prepoznavnosti identitete Gorjancev. Hkrati so informacijske točke za posebnosti območja. Razpoznani oblikovni materiali, ki so del identitete Gorjancev, so kamen (apnenec, dolomit), železo (kortec), les (bukev, hrast). Pojavljajo se kot oblikovni materiali točk. Glede na vsebino, ki jo želi točka predstaviti, so te točke urejene kot usmerjevalniki pogledov - "krajinsko okno", kot počivališča s klopjo in info elementom, vsebinske predstavitvene točke, orientacijske točke. Krajinski vzorci in z njimi krajinski tipi ter narativna vsebina so glavni opredelilniki identitete, zato se jih interpretira na način, da tudi obiskovalec razume koncept prostorske identitete. Pri oblikovanju prometnih in peš poti se jasno definirajo izhodišča na Gorjance, ki se tudi infrastrukturno opremijo. Z urejenimi potmi se tako preprečuje razvrednotenje naravovarstvenih in kulturnodediščinskih območij, ki so najbolj ranljiva.

- Urejanje panoramskih, razglednih točk, počivališča, info točk, predstavitev točk,
- urejena parkirišča ob izhodiščih,
- urejanje predstavitev zeliščarskih točk,
- razgledišča ob robovih košenice s kombiniranjem lovskih opazovalnic,
- prenova razgledišča sv. Miklavž,
- načrtovanje sistema krožne poti (pohodniške, kolesarske, smučarske, vinske, bajeslovne, naravoslovne, zgodovinske),
- predstavitev izbranih botaničnih rastlinskih vrst ter pomembnih živalskih vrst, vključitev fosilnega najdišča Vajendol v sistem poti in zanimivih območij,

- vključitev vodnih elementov in izvirov v sistem poti zanimivih območij,
- prenova ob izviru Gospodična,
- ureditev bajeslovnih točk z manjšimi strukturami v prostoru ali tematskimi potmi,
- ureditev območja pri zaganjalki Minutnik.

PODROBNEJŠE MANJŠE UREDITVE

bajeslovje

obeležje

ureditev pri izviroh

ureditev razgledišč

zeliščarska točka

lesna točka

urejanje ekstenzivnih
sadovnjakov

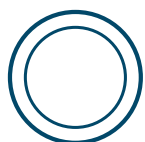
Slika 38: Piktogrami podrobnejših ureditev.

Obsežnejše ureditve

Na teh območjih so prepoznani kakovostni krajinski vzorci z lastnostmi, ki so se toliko spremenile, da degradirajo značilno podobo vzorca. To je potenciranje individualne stanovanjske gradnje na območju vinogradniških površin, ki zaradi erozije niso primerna, tipologija objektov pa siromaši pogled na krajino. Drug strukturni element je zaraščanje vinogradniških površin na območjih, ki so že iz zgodovine prepoznana kot vinogradniška npr. Čačarija. Prepoznane strukture se prenavlja oziroma rekonstruira, saj so identitetno razpoznavni gradniki kulturne krajine Gorjancev. Pri tem se osredotoča na vinogradniške objekte, še posebej na vlaške hrame ter na druge kulturno-dediščinske objekte, spominske objekte (gradovi, dvorci) ter skupine kozolcev, čebelnjakov. Prav tako se prenavlja in ohranja sakralna dediščina. Ohranja se značilne vedute na objekte (cerkvice v dolini, obdana s poljem in pokopališčem, cerkev na pobočju z lipo, obdana z vinogradi, cerkev/kapelica v gozdu, gradovi na pobočjih, obdani s sadovnjaki ali z gozdom).

- Rekonstrukcije vlaških hramov, načrtovanje novogradenj po sistemu razporeditve objektov ovršno na pobočjih ter zasaditev vinogradov po padnicah,
- ureditev sistema urejenih zidanic z možnostjo prenočitve ter ureditev vinotočev ob vinskih cestah,
- rekonstrukcija gradu Prežek, kot predstavitvena vinarska točka,

- krepitev vinogradniških območij Kalce, Gabrska gora, Bočje, Črneča vas, Žejno,
- organiziranje vinogradniških zaokroženih posesti ter načrtovanje vinogradov na območjih, kjer so že bili, a se zaraščajo,
- prenove gradov (Volavče, Gracarjev Turn, Vrhovo),
- prezentacija arheoloških najdišč (naselja in grobišča) ter obnova Laške poti,
- ohranjanje košenic in pašnikov ter preprečevanje zaraščanja, vključitev v eko kmetije,
- vzpostavljanje eko kmetij ter samooskrbnih naselij na način povezovanja in izmenjave glede na dobrine, ki jih proizvajajo,
- ohranjanje ter uvajanje drobno posestniške kmetijske strukture in razpoznanih krajinskih vzorcev (terase, vinogradi, gozd, gozdne jase, košenice, obmejki),
- oživljanje lesne dejavnosti, žage, možna širitev Forme vive na Gorjance na vidno izpostavljena območja,
- ohranjanje in nadgrajevanje ekstenzivnih sadovnjakov s semensko banko značilnih sadnih vrst, že obstoječa v Pletarjah.

OBSEŽNEJŠE UREDITVE

zgodovinske
točke

prenove laških
hramov

ureditev
vinogradniških
območij

ureditev
razgledišč

ekološka
kmetija

info točka

počivališče

urejanje
poti

Slika 39: Piktogrami obsežnejših ureditev.

Razvoj ruralnih območij

Načrtuje se v naseljih vaškega tipa. Naselja ob vznožju Gorjancev se razvijajo navznoter, ohranja se kulturna krajina, spodbuja se kmetijska dejavnost z načelom ohranjanja vseh kulturnih prvin, teras ter ureditev po padnicah. Ohranja se tipične vzorce kmetijske krajine v povezavi z naseljem. Kakovostna in potencialna območja zidanic in hramov se nadgrajuje in vključuje v turistično ponudbo. Razpoznani tipični vzorci razpršene poselitve se urejajo tako, da ne presežejo svojih meja, težijo k poenotenju objektov in okolice, predvsem tistih, ki so namenjene turizmu.

Negativno opredeljen vzorec razpršene gradnje, predvsem na vinogradniških območjih, se zaokroži in načrtuje skoncentrirano. Naselja se ureja in prenavlja z upoštevanjem tradicionalnih prvin arhitekture na sodoben način. Objekte se prenavlja in gradi v skladu prepoznane identitetne grajene strukture. Na obravnavanem območju je prisotno slabljenje demografije, zato so potrebni spodbujevalni ukrepi ter prostorske rešitve, ki bi bile privlačnejše za priseljevanje, če je to potrebno.

- Oživljanje/prenova vaških jeder,
- urejanje vinogradniških naselij Tolsti vrh, Vrtača, Vratno, Črneča vas,
- urejanje naselij Ržišče, Male Vodenice, Globočice,
- ohranjanje pomembnih vedut na Šentjernejsko polje,
- urejanje in krepitev naselja Podbočje,
- prenova vasi Čatež ob termalnem kompleksu ter ustrezno načrtovanje turističnega kompleksa,
- urejanje območij pomembnih kulturnih krajin Bočje, Brezovica, Vinjar, Šutna, ohranjanje slemenskih naselij, tradicionalnih tipov hramov, sanacije neustreznih objektov,
- sanacije kopov v Šutni in Starem gradu,
- urejanje vasi Bušeča vas, Oštrc, Male Vodenice, Gorenji Suhodol, Hrastje, Orehovica, Gabrje kot pomembnih izhodišč na Gorjance,
- ohranjanje mozaične kulturne krajine s pripadajoč biodiverzitetjo.

RAZVOJ RURALNIH OBMOČIJ

urejanje razpršene
poselitve

urejanje
vaških jeder

prenove
laških hramov

ureditev vinogradniških
območij

Slika 40: Piktogrami za razvoj ruralnih območij.

Turistični razvoj

Razvoj turizma je vsekakor najbolj pomembna usmeritev, ki zajema celotne Gorjance. Pri tem se pričakujejo ekonomski rezultati v obliki zaslužka lokalnega prebivalstva. Razvoj turizma je tako odvisen od pobude lokalnega prebivalstva, ki ve, kaj ponuditi. Tudi zavarovana narava naj bi bila kvečjemu dodatna pobuda obiskaneosti nekega območja. Turistični razvoj zelo hitro negativno vpliva na prostor, zato je potrebna strategija turističnega razvoja na Gorjancih, ki temelji na okolju in naravi prijaznim oblikam turizma.

Za vzdržnostni razvoj prostora ni toliko pomembno, kako zelo zeleni so Gorjanci, če se to ne udejanja v turizmu, kmetijstvu in drugih dejavnostih v prostoru, ki se prilagajajo prednostnemu cilju (ohranjanje narave in okolja). Turistične oblike se razvijajo glede na nosilno zmogljivost prostora ter na način, da se ne spreminja identitetno opredeljenih značilnosti Gorjancev. Na območjih, kjer se predvideva sukcesijski razvoj, ni predvidenih turističnih ureditev, razen sprehajalnih in zgodovinskih poti in razgledišč. Na območju kakovostnih vodotokov se turističnih ureditev ne načrtuje. Spodbuja se povezovanje informacijskih točk, ki so umeščene v vznožje Gorjancev in vključujejo obstoječe informacijske točke. Turizem se usmerja v mehke in vzdržne oblike turizma, ki črpajo iz lokalno identitetno prepoznavnih prvin (značilnosti krajine, izjemne naravne in kulturne vrednote, vinogradništva, kulinarike).

Nadgrajuje se obstoječo turistično ponudbo in vzpostavlja pogoje za celoleten turizem. Kot značilne turistične oblike se razvijajo vinske ceste z vinotoči in zidanicami z možnostmi prenočitev, pohodništvo in kampiranje, piknik prostori, apartmajski turizem vzpostavljen znotraj ali na robu naselij; izletniški turizem, jamski, konjeniški, raziskovalno-izobraževalni, šolski turizem. Prenavlja se lovske domove in kočje z nastanitvami. Vzpostavlja se lokalne toplice, ki izkoriščajo termalne izvire. Z namenom zmanjševanja prometne obremenjenosti naravovarstvenih vrednot Gorjancev se izboljša dostopnost do izhodišč na Gorjance z javnim prevozom. Spodbuja se uporaba okolju bolj prijaznih prometnih transportov. Vzpostavlja se sistem poti ter njihovo vzdrževanje in jasna označitev. Izkorišča se obmejno lego in navezuje ponudbo na Žumberak (krajinski park) ter tako razširi turistično ponudbo.

- Ureditev in krepitev manjših turističnih točk v naseljih ob vznožju Gorjancev, ki tako razbremenijo večje turistične komplekse Novo mesto, Otočec, Kostanjevica in Terme Čatež, ter najbolj privlačne točke Miklavž, Gospodična, Trdinov vrh; krepitev turizma pri gradu Mokrice z golf igriščem,
- ureditev vinogradniških apartmajskih naselij Kalce, Črneča vas in podeželski turizem Oštrc, Globočice, Gorenje Vrhpolje, Hrastje, Orehovici, Mrzlava vas,
- prenova gospodarskih turističnih objektov Pri fabriki, Glažarica, lovskih domov z omogočanjem nočitvenih zmogljivosti,
- navezovanje na manjše turistične točke na Trdinov vrh, sv. Miklavž in Gospodično,
- izkoriščanje termalnih izvirov na poljih ob reki Krki, nadgrajevanje Klunovih toplic ter urejanje novih manjših toplic ob gostiščih, ureditev toplic Sajevece; drugje manjše točke v povezavi s podeželskim turizmom,
- izkoriščanje možnosti povezave z letališčem Cerklje ob Krki ter letališčem Zagreb,
- krepitev kulinarike: značilna vina, hrana, suho sadje, žganje zelišč v navezavi na že obstoječo točko Pleterje,
- ureditev kampov na primernih točkah ob robovih gozda, sv. Miklavž in Javorovica ter ob reki Krki; Velike Malence,
- oživljanje vaških jeder z manjšimi gostinskimi storitvami,
- sanacije kamnolomov za prireditveni prostor,
- urejanje muzejev na prostem (Pleterje, Laška pot, Uskoška pot).

Slika 41: Piktogrami za turistični razvoj.

Športna infrastruktura

Športna infrastruktura podpira turistični razvoj ter potrebo po razvoj prostočasnih dejavnosti in rekreacije v urbanih središčih v dolini Krke; Metlika, Novo mesto, Otočec, Šentjernej, Kostanjevica na Krki, Krško, Brežice. Zato je smiselno načrtovati športno infrastrukturo ter tako zaokrožiti turistično ponudbo. Športne ureditve se urejajo na območjih, ki že imajo dano infrastrukturo, vendar bi bile potrebne prenove in poenotenja objektov ali infrastrukture. Športi, ki ne zahtevajo posebne infrastrukture, se izvajajo na določenem območju brez poseganja v zavarovane predele območja.

- Prenova naselja Jugorje kot športno-rekreacijska središča na območju bivše steklarne,
- ureditev smučišč in sankališč Male Brusnice, Jugorje ter Planina v Podbočju, kot večnamenskih rekreativnih območje,
- ureditev izposojevalnic za kolesa in smuči za tek na smučeh ter druge opreme predvsem za zimske razmere,
- ureditev jahalnih točk in poti; Orehovec ter urejanje in vzdrževanje pohodniških in kolesarskih poti in stez.

ŠPORTNA INFRASTRUKTURA

kolesarska
infrastruktura

športna
infrastruktura

urejanje jahalnih
poti

urejanje smučišč

Slika 42: Piktogrami športnih ureditev.

Ohranjanje naravne in kulturne krajine

Tu gre za ohranjanje prepoznanih ustreznih prostorskih razmerij v kulturni in naravni krajini, za ohranjanje tipologije poselitve, arhitekturne dediščine v kulturno dediščinskih krajinah. Varuje se biodiverziteto z ohranjanjem krajinskega mozaika (gozda, travnikov, pašnikov, košenic, sadovnjakov, vinogradov, njiv) ter se teži k vzpostavljanju ugodnega stanja, v kolikor je bilo območje že degradirano. Spodbuja se primerne kmetijske dejavnosti, ki prispevajo k ohranjanju in krepitvi kulturne krajine. Zavarovana območja je potrebno prepoznati kot razvojno priložnost za Gorjancev. Pospešuje se ekološka, socialna in proizvodna funkcija gozdov.

- Krepitev kulturne krajine in identitetno izraženih krajinskih struktur (vinogradniška pobočja, njivske terase z obmejkami, členjena kmetijska struktura), npr. suha dolina pod Velikim Cerovcem, njivske krajine na gričevju pri Dolžu,
- krepitev kulturne dediščinske krajine (vinogradniške krajine z identitetno prepoznanimi kulturno dediščinskimi objekti), npr. Črneški vrh, Gadova Peč, (Vajndol, fosilno najdišče),
- krepitev naravne krajine (pretežno gozdna, kraška, izvirska območja), npr. dolina Pendirjevke in Kobile,
- povečanje pridelave lokalno prepoznanih kmetijskih pridelkov in še zaščita z geografsko označbo (Pleterska hruška, cviček, modra frankinja, pridelava ajde, rž, orehi),
- ohranjanje kulturnih dediščinskih objektov regionalnega in nacionalnega pomena,
- ohranjanje naravnih rezervatov, botaničnih najdišč, naravnih vrednot, kulturne dediščine, kulturne krajine, izjemne krajine, krajine pod območjem Nature 2000 in EPO,
- varovanje Opatove gore zaradi nemirne kraške morfologije,
- urejanje pohodniških in kolesarskih poti v razdalji od najbolj naravno ohranjenih točk, s čimer se prepreči poseganje v življenjski prostor živali,
- urejanje dostopa do naravnih znamenitosti Gorjancev, brez posegov v floro in favno, ter opazovanje le-teh,
- ohranjanje košenic s florističnimi gorjanskimi posebnostmi,

- spodbujanje ekocelic, ki prispevajo k zdravju gozda, z ohranjanjem populacije črne žolne in belohrbtega detla v Gluhi lozi in ostalih gozdnih sestojev Gorjancev s puščanjem odmrlih dreves bukve in hrasta v naravi,
- na jasnah in posekih gozdov Gorjancev omogočanje opazovanje cvetočih travnikov, ki privabijo številne čmrle, muhe, in hrošče ter metulje (črni apolon, gospica, črtasti medvedek itd.)
- pospeševanje ekološke, socialne in proizvodne funkcije gozdov.

OHRANJANJE NARAVNE IN KULTURNE KRAJINE

ohranjanje izvirov

ohranjanje
košenec

ohranjanje
kulture krajine

ohranjanje
naravnih vrednot

ohranjanje
kulturnih vrednot

ohranjanje
kozolcev

ohranjanje
vaških jeder

ohranjanje
strukturnega elementa;
skupina dreves pred
naselji

Slika 43: Piktogrami za ohranjanje naravne in kulturne krajine.

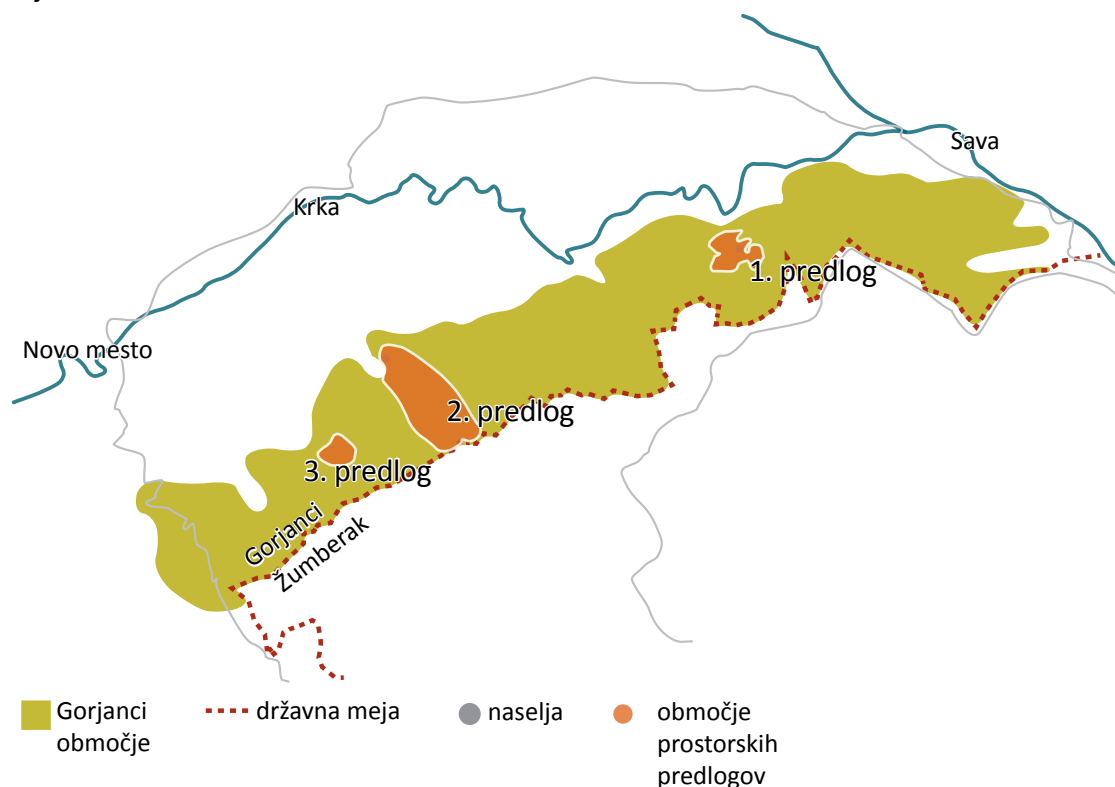
V nadaljevanju so bolj podrobno predstavljeni predlogi iz navedenih sklopov usmeritev za razvoj Gorjancev.

6.3 IZDELAVA PREDLOGOV PROSTORSKIH UREDITEV NA GORJANCIH

Predlogi prostorskih ureditev po točkah so izdelani na podlagi poglavja 6.2.1. Ti predlogi prikazujejo vidne, fizične značilnosti Gorjancev, hkrati pa nevidne (skrite, bajeslovne, ipd.) značilnosti naredijo vidne, saj v prostor vnesejo informacije in spodbudijo k branju prostora.

Območja, kjer so izdelani prostorski predlogi, so izbrana glede na kulturno, naravno, zgodovinsko, bajeslovno, turistično in športno vsebino, ki določa Gorjance. Območja so izbrana zato, ker so glede na sedanje stanje identitetno neprepoznavna in razvojno nedefinirana ali pa so identitetno prepoznavna, vendar se pojavljajo dejavnosti, ki ne ustrezajo za tako ranljivo območje.

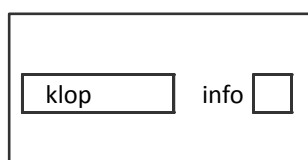
Prostorski predlogi tako povezujejo prepoznane usmeritve, ki se oblikovane kot točke, ki ozaveščajo o identiteti Gorjancev. Predlogi so izdelani tako, da je v njih mogoče prepoznati značilnosti, ki opredeljujejo identiteto. Zasnovani so na način, da spodbudijo zaznavanje prostorskih struktur, ki so identitetno značilne in spodbudijo k branju in zavedanju prostora. Na območju se večkrat pojavljajo posamezne ureditve, razgledišča, počivališča, obeležja, ki smiselno dopolnjujejo izbrana območja za izdelavo prostorskih predlogov. Na ta način obiskovalec prostora hitreje razume njihovo zgodbo, začuti značaj prostora. Usmerjanje pogledov opazovalca spodbudi k opazovanju, kar vpliva na njegovo emocionalno izkušnjo prostora. Obisk takega prostora na človeku pustijo močan emocionalen vtis, kar privede do želje, da bi se na prostor še vrnil. Tako se krepi tudi prostorska navezanost človeka na Gorjance.

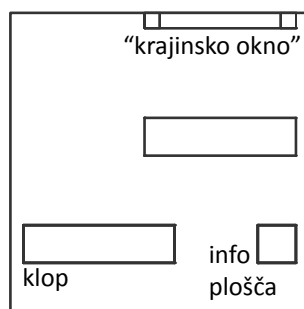
Slika 44: Shema podrobnih predlogov prostorskih ureditev na Gorjancih.

6.3.1 Ureditve - razgledišče in počivališče

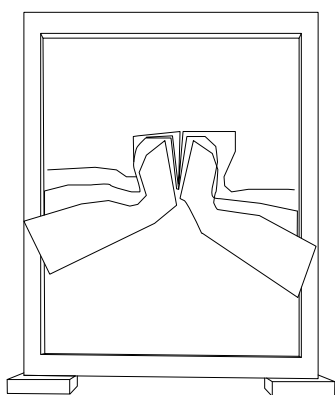
Sledeče ureditve se na Gorjancih večkrat ponovijo. Pojavijo se kot razgledišče - "krajinsko okno" ali počivališče in info element. Krajinsko okno okvirja pogled na krajino, ki je tipičen za določeno območje. Na ta način pritegne obiskovalca k hitrejšemu dojetju prostora in njegovih značilnosti. Krajinsko okno je oblikovano pravokotno in izhaja iz skulpture pri Formi vivi Kostanjevica. Počivališče, kot drugo točko sestavljata klop in info element. Ta predstavlja vsebino, ki jo želi posamezna točka predstaviti (narativnost, naravne znamenitosti, (zeli, les), kulturna dediščina, itd.). Točke počivališča nadomeščajo dotrajana ali vizualno nepoenotena obstoječa počivališča. Točke razgledišča se umeščajo strateško glede na poglede, ki jih želimo predstaviti obiskovalcu.

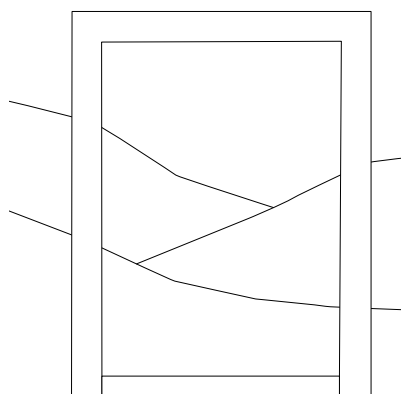
Slika 45: Počivališče, tlorisni prikaz, M 1 : 100.

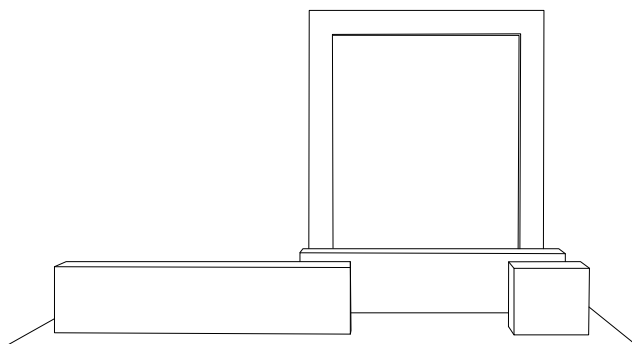
Slika 46: Razgledišče, tlorisni prikaz M 1 : 100.

Slika 47: Skulptura, Forma viva Kostanjevica na Krki, Dušan Trašar.

Slika 48: "Krajinsko okno", razgledišče, ki okvirja zanimive poglede ter značilnosti Gorjancev.

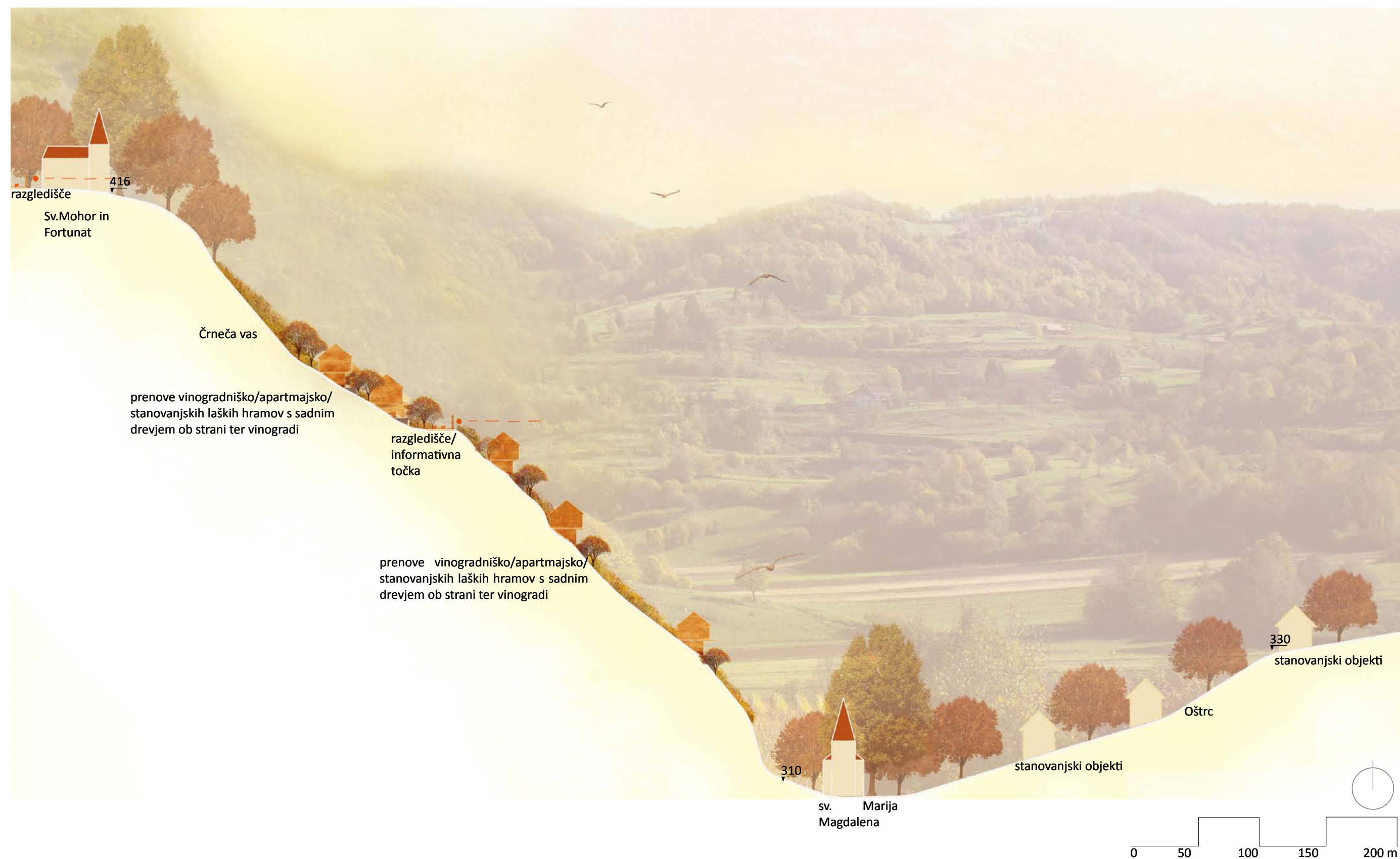
Slika 49: "Krajinsko okno" in počivališče, info element s predstavitevjo značilnosti območja.

6.3.2 Predlog 1: Preurejanje vinogradniškega prostora pri Črneči vasi - Čačarija

Predlog ureditve obsega vinogradniški prostor na območju, kjer se vinogradniške površine zaraščajo. Predlagam, da se rekonstruirajo vlaške hrame in preuredi njihova okolica. Ohranja se značilne vedute na Kostanjevico in Krško-brežiško polje ter na cerkvico v kotanji in na griču (sv. Mohor). Na območju je že narejena Uskoška pot, na katero se nasloni predlog preurejanja. Umešča se že opisane ureditve v poglavju 6.3.1, ki služijo kot usmerjevalniki pogledov ter so hkrati predstavitvene, orientacijske točke ob Uskoški poti, ki pelje od sv. Mohorja do stražnega stolpa v Črneči vasi ter do Oštrca. Rekonstruirani vlaški hrami so namenjeni predvsem vinogradniški dejavnosti. Prenove vinogradniških stanovanjskih objektov težijo k prenovi, namenjeni turističnim nastanitvam. Na trakastih strukturah polj na osončni strani kotanje se spodbuja kmetijska raba zaradi hitrega zaraščanja tipičnih strukturnih elementov.

Slika 50: Predlog ureditve vinogradniškega območja Oštrc-Črneča vas, Čačarija (podlaga Piso, 2014).

Slika 51: Prečni prerez načrtovane rešitve AA' na vinogradniškem območju Oštrc-Črneča vas (podlaga Piso, 2014).

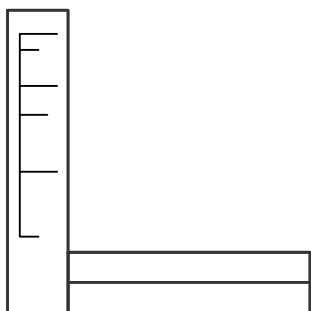

Slika 52: Pogled B, razgledišče na prenovljeno vinogradniško območje Oštrc-Črneča vas.

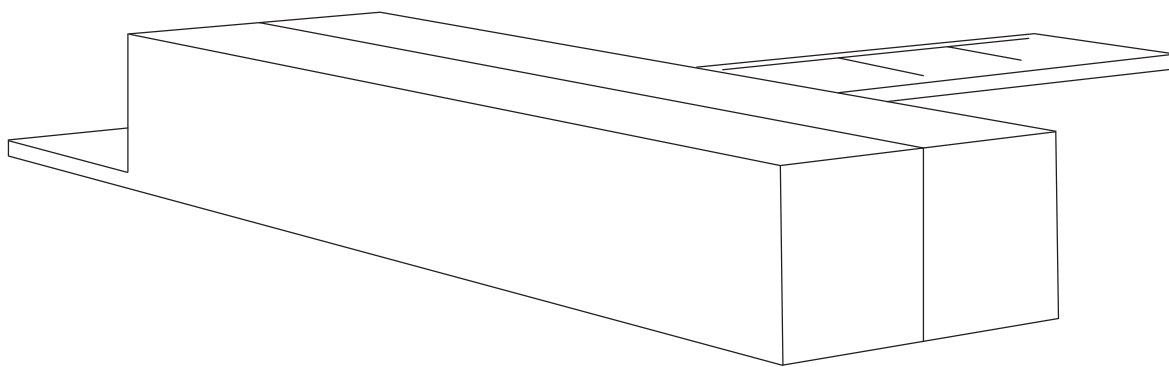
6.3.3 Predlog 2: Prezentiranje arheoloških najdišč ob Laški poti

Predlog ureditve obsega zgodovinsko prometno pot na Žumberak, t.i. Laška pot. Predlog predvideva predstavitev arheoloških najdišč (Na ulici, Trnišče, Hribec, Gradec nad Mihovim, Grobišče, Vratolom in Zidani gaber). Umešča se ureditve: razgledišče, počivališče, obeležje ter bajeslovne točke. Z bajeslovnimi točkami je mogoče aktivno vplivati na doživljanje prostora preko spodbujanja človekovih čutov (taktilnost, vonj, sluh). Ohranja se značilne vedute na dolino Pendirjevke. Naselje Mihovo postane izhodišče za pohodniško Laško pot po dolini Pendirjevke in Kobile. Pot vodi do hrvaške meje, kjer se smiselno priključi na pohodniške poti v krajinskem parku Žumberak in tako ustvarja enoten kulturni prostor.

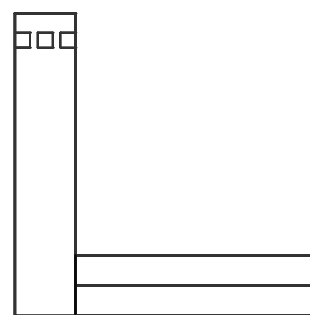
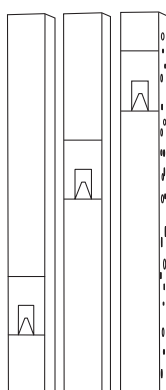

Točke ob laški poti, obeležje in bajeslovna točka

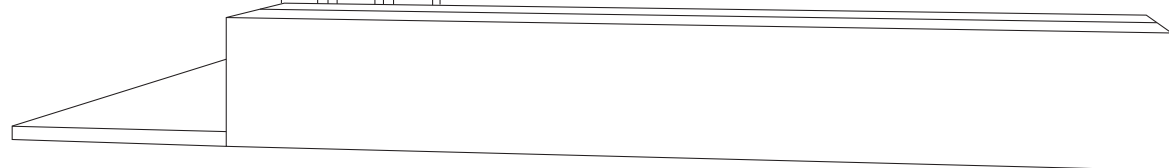
Tlorisni prikaz M 1 : 100

Slika 54: Točka A, obeležje: Gradec nad Mihovim, izginulo naselje/obeležje in počivališče.

Tlorisni prikaz M 1 : 100

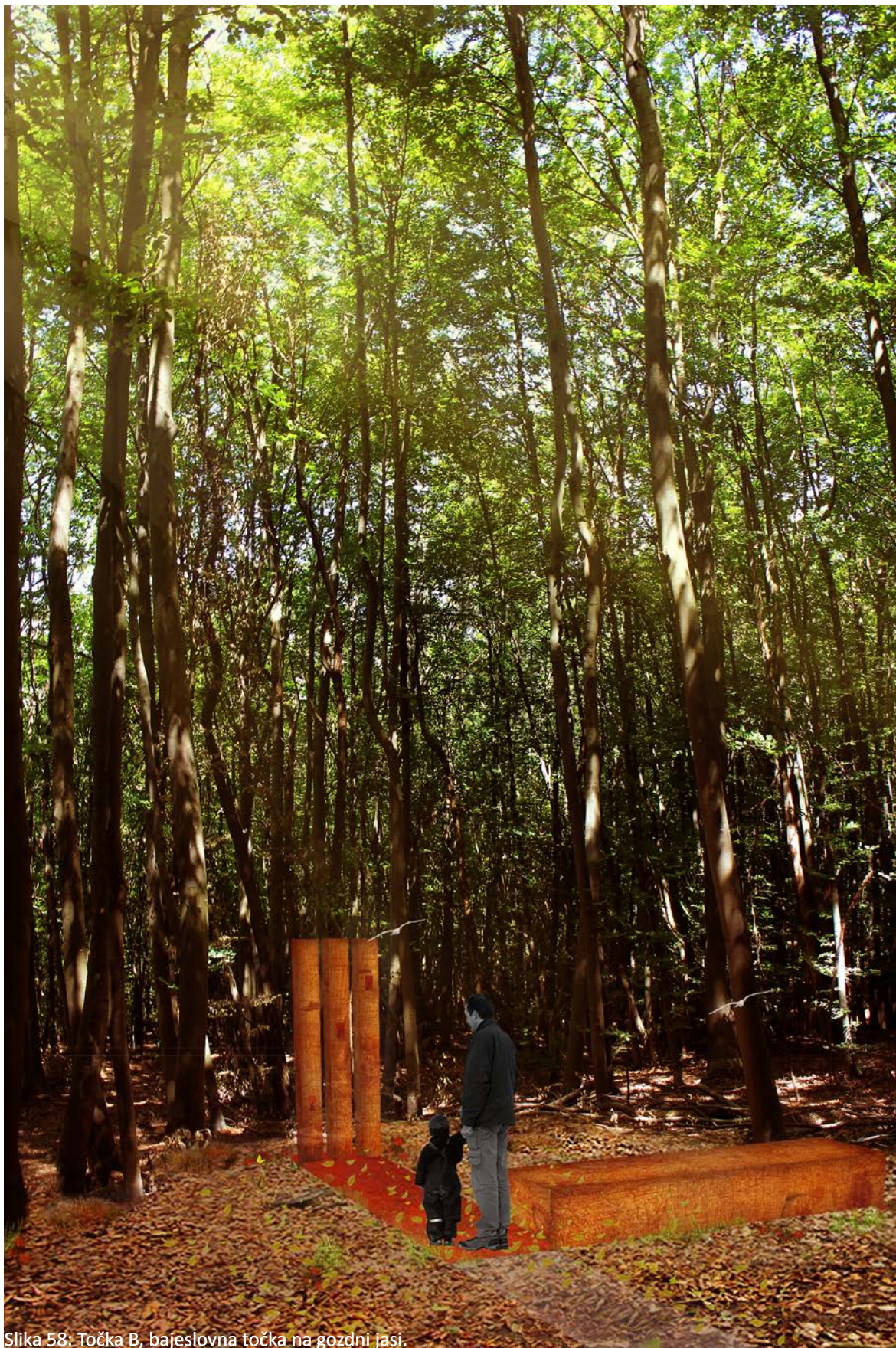
Slika 55: Točka B, bajeslovna točka: Gluha loza, Vratolom, z zvočnimi kvadri in počivališčem.

Slika 56: Pogled na točko A, obeležje: Gradec nad Mihovim, izginulo naselje/obeležje in počivališče.

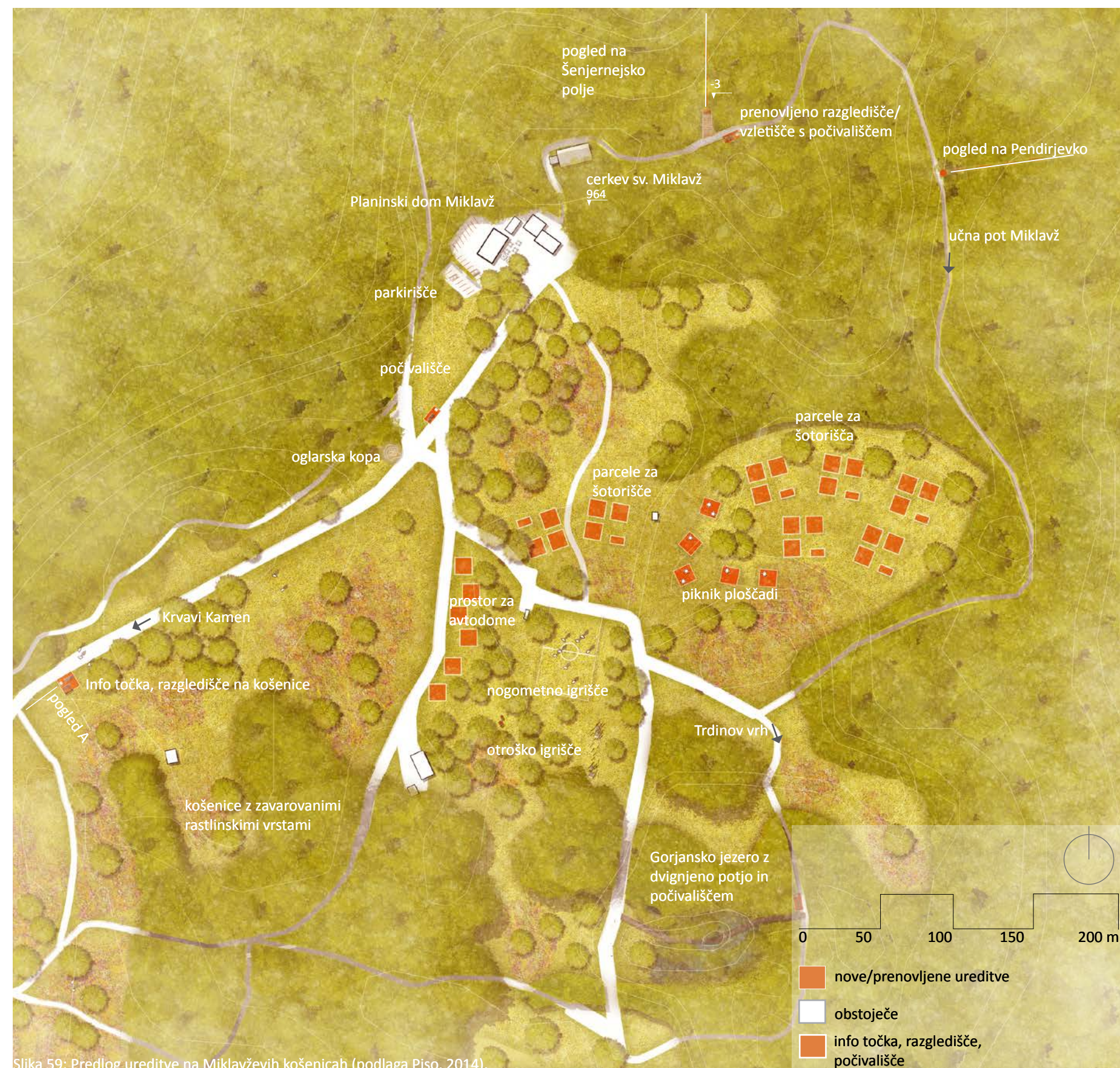
Slika 57: Pogled na točko B, bajeslovna točka: Gluha loza, Vratolom z zvočnimi kvadri in počivališčem.

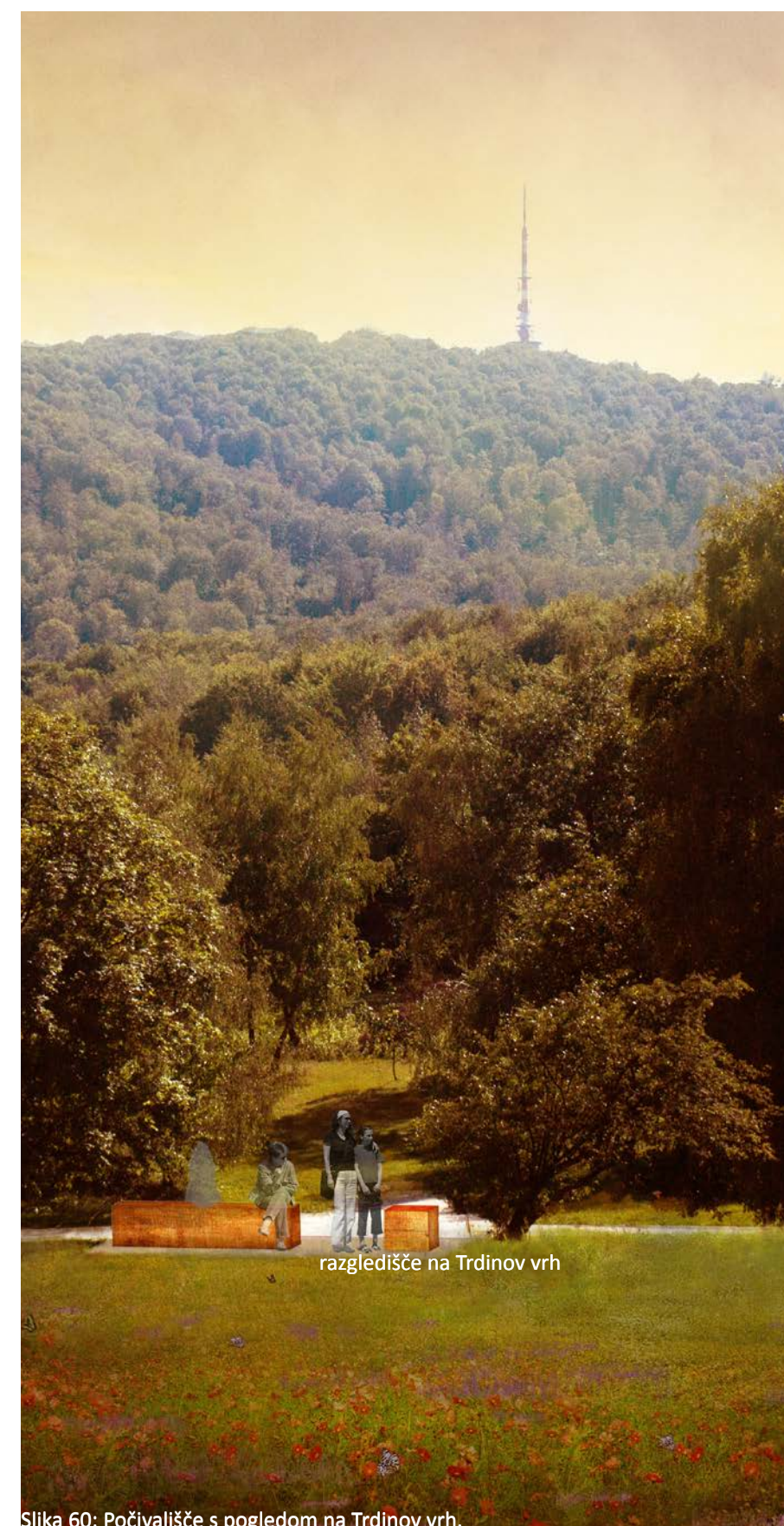
Slika 58: Točka B, bajeslovna točka na gozdni jasi.

6.3.4 Predlog 3: Preurejanje športno - rekreativnega prostora Miklavž

Predlog ureditve obsega območje košenic pri planinskem domu sv. Miklavža, ob poti na Trdinov vrh ter proti Gospodični. Ureja se območje šotorišč ter športno-rekreacijska območja. Izbrano območje, kjer predvidevam preurejanje, je bilo evidentirano kot identitetno prepoznavno območje, saj ima določen značaj prostora, ki je prijeten za uporabnika. Zato je območje postalo preobremenjeno s turističnim, športno-rekreacijskim programom ter prostočasnimi dejavnostmi. Košenice so se lastniško porazdelile, na njih se pojavlja stalna naselitev avtodomov in prikolic. Območje je živahno in vedno polno planincev, ki se tu spočijejo pred odhodom na Trdinov vrh. Zaradi potrebe po turističnih nastanitvah se ureja šotorišča ter skoncentriran prostor za avtodome, vse z namenom, da se ne ustvari stalna obremenitev prostora, ampak je ta prisotna le določen čas. Prav tako se ureja piknik ploščadi, lesene podeste na pobočju, saj prihaja sem veliko ljudi iz doline ob reki Krki, ki tu preživljajo svoj prosti čas. Ureja se jih tudi z namenom, da se omeji prosto razporejena kurišča. Poti so urejene na način, da gre obiskovalec okoli košenic in ne preko njih, saj se tu nahaja veliko zavarovanih rastlinskih vrst. Ob poti so umeščena razgledišča in počivališča. Športne površine, igrišče so skoncentrirani ob planinskem domu. Pri cerkvi sv. Miklavža je prenovljeno razgledišče in vzletišče za padalce.

Slika 59: Predlog ureditve na Miklavževih košenicah (podlaga Piso, 2014).

Slika 60: Počivališče s pogledom na Trdinov vrh.

Slika 61: Pogled A na športno-rekreativni prostor na Miklavževih košenicah.

7 SKLEP

V nalogi je mogoče prepoznati tipične prostorske značilnosti Gorjancev in na tej podlagi opredeliti identiteto. Opredeljevanje identitete Gorjancev je zajemalo določanje strukturnih elementov, ki so se v nalogi oblikovali glede na krajinsko zgradbo Gorjancev (relief, površinski pokrov in poselitev), in iskanje najbolj kakovostnih prostorskih razmerij v odnosu s človekom ter časovnim obdobjem. Strukturni elementi v nalogi, kot je npr. *SE (PP) 8: Terasasto pobočje z obmeji*, določajo krajinske vzorce, ki je *KV2: Kmetijska krajina na gričevju; obdelovalne terasaste njive in travniki na gričevju*, ti se razvrstijo v krajinske tipe *Tip D: Preplet gozdov in drobno členjene kmetijske krajine na gričevju*, kar opredeljuje sedanjo identiteto Gorjancev. Iz rezultatov analize krajinskih tipov sklepam, da ne bo nikoli mogoče dokončno oblikovati identitete zaradi nenehnega spreminjanja krajinskih značilnosti, vendar rezultati analize prikazujejo strukturne elemente, ki so dlje časa ostali isti. Sklepam, da bi lahko bila za preverjanje stabilnosti identitete metoda prepoznavanja strukturnih elementov veliko bolj zanesljiva, saj lahko elemente določimo hitreje kot npr. krajinske tipe, ki zvezno prehajajo na prostoru in so veliko bolj kompleksni. Krajinski tipi so bili na karti *krajinskih tipov 3.3.* določeni kot območja, na katerih je narejena tudi vizualno zaznavna analiza. Rezultati analize pokažejo, da identitete Gorjancev ne opredelijo samo fizične značilnosti prostora, ampak tudi značaj nekega območja, npr. *enkratno, nevtrarno, tipično*. Taka območja do zdaj niso prepoznavna po svoji identiteti in jih tudi z rezultati ankete ni bilo mogoče ugotoviti, saj jih anketiranci niso podali v odgovorih odprtega tipa npr. *Črneča vas*, ki spada v krajinski tip *E-KV2: Razgibano gričevje Gorjancev, z izjemno vinogradniško organizacijo*.

V nalogi so bila na izbranih krajinskih prizoriščih preverjena prostorska razmerja, ki odražajo vizualno privlačnost tega prizorišča. Ugotovljeno je bilo, da nekatera prizorišča na Gorjancih nimajo visoke vizualne privlačnosti (npr. krajinsko prizorišče 3: raznolika kmetijska krajina, pogled iz smeri Kostanjevica na Krki–Črneča vas–Podgorje–Gorjanci, ki se zaradi neprilagojene gradnje, razvrednotenja vzorca zidanic in hramov na vinogradniškem območju ter zaraščanja poljedelskih površin v osojnim predelu v tem predelu vrednoti kot vizualno manj privlačno prizorišče). Območja, ki so bila prepoznana skozi krajinske tipe in analizo vizualne privlačnosti, so glede na rezultate naloge območja, kjer se na Gorjancih načrtuje usmeritve za razvoj. Če je bila na območjih ugotovljena prepoznavna identiteta, se območje ureja s posegi, ki identiteto še bolj krepijo, in ljudi spodbudi k branju in zavedanju prostora, na način, da prostora ne bremenijo s preveliko obljudenostjo; npr. območje Gospodična (*krajinski tip A - KV1, SE (R) 1+SE (R) 4+SE (R) 7 + značilnosti krajinskega tipa; visoka naravna ohranjenost, prijetnost – nevtralna, ... itd.*), na območju je *prepoznavna identiteta*, točke za urejanje območja so: *podrobnejše manjše ureditve ter ohranjanje naravne in kulturne krajine*.

Gorjanci do zdaj niso imeli izoblikovane vizije kako ta prostor urejati. Pomen prostora ni bil določen, prostorski razvoj ni bil zasnovan celostno. To je bilo ugotovljeno z anketo, z ankentno skupino, ki se ukvarja z načrtovanjem na tem prostoru. Rezultati so potrdili tezo o pomanjkanju vizije, kakšen razvoj načrtovati na prostoru. Iz rezultatov ankete je prepoznana težnja po programskem povezovanju s hribovjem Žumberak na hrvaški strani.

V nalogi je bilo ugotovljeno, da načrtovanje razvoja samo znotraj administrativnih meja s kratkoročnimi interesi ne deluje, saj je do zdaj edino območje, kjer so umeščene razvojne dejavnosti na hribovju Gorjancev; Trdinov vrh, Miklavž in Gospodična.

Z narejenimi analizami so razpoznana območja, ki do sedaj še niso bila gonilniki razvoja na prostoru. Na teh območjih je vrednotena identiteta kot bolj in manj prepoznavna ali razvrednotena. Na podlagi vrednotenja identitete so za ta območja določene *usmeritve* in glede na usmeritve tudi *točke*, ki so hierarhično razmeščene glede na to, kje je potrebno razvijati prepoznavnost identitete in kje je potrebno območje preurediti, da bo identiteto mogoče prepoznati. Točke se hierarhično nizajo glede na njeno pomembnost v prostoru. Črpajo iz izhodišč za usmeritve ter iz samih značilnosti prostora, njegove identitete ter zgodb. Prostorski predlogi, ki so zasnovani glede na te točke spodbujajo k doživljanju enkratnosti prostora s prepoznanimi merili skozi analizo zaznavanja krajinskih tipov. V nalogi so prostorski predlogi oblikovani kot konkretni posegi v prostor. Sklepam, da se zaradi določene razpršenosti točk na širšem območju Gorjancev povečuje zveznost prostora. Preko točk je identiteta Gorjancev bolj izpostavljena in razumljiva.

Identiteta predstavlja izziv zaradi njene kompleksnosti ter njenega spreminjanja. Z rezultati analiz njeno spremenljivost predvidevamo in tako določimo strukturne elemente in krajinske vzorce, ki so tipični za prostor. Razvoj prostora je načrtovan točkovno, glede na usmeritve, ki so za neko območje res pomembne. Preko teh točk se povezuje tudi zveznost prostora in se krepi prepoznavnost identitete Gorjancev.

Naloga ugotavlja, da je proces prepoznavanja identitete nujen, ko govorimo o načrtovanju in oblikovanju nekega prostora. Načrtovan razvoj na Gorjancih, ki temelji na identiteti prostora, je bolj interdisciplinaren in tako zajame več dejavnikov, ki določajo identiteto. Na ta način bi se lahko lažje koordinirale udeležene skupine, saj ne temelji zgolj na analiziranju in branju prostora, temveč vključuje tudi prostorsko izkušnjo posameznikov ter razvoj prostora v preteklosti, kar razberemo iz zgodb v prostoru. Tako teži k stabilnosti razvoja Gorjancev in tudi lažje sledi spreminjanju identitete. Prostorska identiteta bi morala biti vključena v vse prostorske akte, v katere je implementirana razvojna strategija. Pri tem velja opozoriti, da proces oblikovanja identitete ni zgolj določanje nekega zunanjega subjekta (načrtovalca) kot neke usmeritve in ureditve na prostoru. Proces identitete se kroji in krepi s strani lokalnih načrtovalcev, društev in lokalnih prebivalcev. Zato se morajo ti zavedati pomembnosti identitete Gorjancev in njenega pomena. Identiteta prostora bi morala biti prisotna v vseh prostorskih aktih, ne samo pri splošnih ciljih in usmeritvah, temveč kot proces njenega odkrivanja in formiranja. Magistrska naloga podaja smernice za implementiranje prepoznanih usmeritev in umeščanje dejavnosti na območja Gorjancev. Sklepam, da bi z načrtovanimi točkami, Gorjanci postali bolj prepoznavni. Prostor bi lahko postal zanimiv za turistični razvoj, saj je bilo v nalogi ugotovljeno, da območje ponuja nekaj, kar je edinstveno in neponovljivo.

8 POVZETEK

Naloga se ukvarja s problematiko opredeljevanja prostorske identitete na Gorjancih ter njenim obvarovanjem skozi nadaljnji razvoj prostora. Prepoznani prostorski problemi se tako rešujejo z oblikovanjem prostorskih usmeritev, ki temeljijo na prepoznani identiteti Gorjancev. Na podlagi teoretičnih ugotovitev prepoznavanja prostorske identitete se identiteta prepozna kot kreativen in uravnotežen proces, ki temelji na značilnostih: spreminjanje prostora; doživljanje prostora z določitvijo meril enkratnosti, pestrosti ter vizualne privlačnosti prostora; narativnost prostora, ki sili v iskanje zgodbe prostora; ter iskanje pozitivnega odnosa ljudi do okolja v preteklosti. Pri tem procesu krajina predstavlja otipljiv izraz želene idealizirane preteklosti ter omogoča razbiranje identitete. Na območjih, pridobljenih iz prostorskih analiz v poglavjih 3 in 4, se sedanja identiteta vrednoti glede na to, kje je bolj izoblikovana in prepoznavna, ter glede na območja, kjer je identiteta izoblikovana, vendar ni prepoznavna ali pa je razvrednotena. Prostorska identiteta Gorjancev izhaja iz opredelitve krajinskih tipov ter njihove zaznave, naravne ohranjenosti, ohranjene kulturne dediščine, bajeslovnih značilnosti, tradicije v prostoru in vizualne privlačnosti krajine. Identiteta se tako formira preko prebivalcev, društvenih akterjev in načrtovalcev prostorskega razvoja.

V procesu izoblikovanja identitete se predvidijo usmeritve za njeno ohranjanje in nenehno obnavljanje skozi razvoj prostora. Razpoznana identiteta Gorjancev ima pozitivne in negativne značilnosti. Pozitivne značilnosti, ki so največkrat izjemno ohranjene prostorske prvine in razmerja v krajini ter naravni in kulturni potencial Gorjancev, se skozi prostorski razvoj ohranjajo in krepijo. Negativne značilnosti identitete označujejo problematična območja in se prostorsko razvijajo (glede na prepoznano identiteto in želeno stanje prostora) s spreminjanjem ter prenavljanjem razmerij v krajini.

Rezultati ankete prikazujejo nekaj temeljnih značilnosti Gorjancev ter zelo centraliziran dosedanj razvoj na Gorjancih (Miklavž, Trdinov vrh, Gospodična). Načrtovani razvoj prostora se tako dotika predvsem krajine in lege Gorjancev z izhodišči, ki temeljijo na prepoznani identiteti. Ta izhodišča krojijo konkretne usmeritve v prostoru, ki se odražajo kot manjše in obsežnejše ureditve; turistični in športno-rekreacijski razvoj, ruralno urbanistično prenavljanje naselij ter ohranjanje območij na Gorjancih.

Usmeritve so oblikovane glede na potrebe po prostorskem urejanju in preurejanju območja ter vodijo k uravnoteženemu razvoju na širšem območju Gorjancev in ne le na najbolj izpostavljenih območjih. Usmeritve so opredeljene po posameznih prostorskih točkah oziroma po mikro ureditvah. Točke so hierhično razporejene od večje intenzivnosti usmeritev za preurejanja območij do manjše intenzivnosti, glede na območja s prepoznavno ali razvrednoteno identiteto. Na ta način prispevajo k prepoznavanju in zaznavanju identitete tam, kjer identiteta še ni prepoznavna ali pa je razvrednotena in tako vzpostavljajo ravnovesje in zveznost prostora. Identiteta Gorjancev je kompleksna po svoji vsebini, vendar se prepozna kot izziv, saj se vpeljuje med usmeritve prostorskega razvoja. S tem naloga stremi k temu, da se območje razvija uravnoteženo - z bolj premišljenimi prostorskimi rešitvami, ki temeljijo na prepoznavnih identitetnih značilnostih.

9 VIRI

9.1 CITIRANI VIRI

Atlas okolja. 2014. Agencija RS za okolje.

<http://gis.arso.gov.si/atlasokolja/> (oktober 2014)

Austin P. 2010. Scales of narrativity. *Museum Making: Narratives, Architectures, Exhibitions. Museum Meanings*. Routledge, Oxford, UK: 360 str.

<http://ualresearchonline.arts.ac.uk/3508/>

Bartol B., Jurkovič B.N., Fatur A. 2004. Strategija prostorskega razvoja Slovenije. Ljubljana. Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, Direktorat za prostor, Urad za prostorski razvoj: 75 str.

http://www.espon-interstrat.eu/admin/attachments/SPRS_slo.pdf (januar 2015)

Brate T., Hudoklin A., Natek K., Rus A., 1997. Gorjanci. Novo mesto, Dolenjska založba: 307 str.

Castells M. 1997. The power of identity: The Information Age: Economy, Society, and Culture Volume II. Oxford, UK: 461 str.

Deu Ž. 2007. Ozemeljska raznovrstnost - cilj sodobnega urejanja prostora. *Geodetski vestnik*, 51, 2: 321-340

Deu Ž. 2012. Osnutek mednarodne arhitekturne delavnice Vlaški hrami: posnetki hramov, zidanic in idejne zasnove prenov. Ljubljana, Fakulteta za arhitekturo, Prenova in konzervatorstvo: 196 str.

Denac K. 2014. Popis belohrbtega detla na SPA Gluha loza: končno poročilo. DOPPS-BirdLife, Slovenia: 22 str.

http://cdn.ptice.si/ptice/2014/wp-content/uploads/2014/04/novice_2014_04_24_belohrbti_detel_spa_gluha_loza_2014.pdf februar 2015)

DOF – Digitalni ortofoto. 2014. Ljubljana, Geodetska uprava Republike Slovenije (izpis iz baze podatkov (oktober 2014)

Florian B., Speaks M., Synghele V K., Vermeulen M. 2002. City branding image building & building images, Nai uitgevers/publishers, Rotterdam: 173 str.

Geopedia.

<http://www.geopedia.si/> (oktober 2014)

- Hagens E. J. 2010. The performance of landscape concepts in spatial planning Branding, bonding and bringing about. Doktorska disertacija. Nizozemska, Wageningen University: 192 str.
- Hough M. 1990. Out of place. Restoring Identity to the regional landscape. Yale Collage: 230 str.
- Kokole V. 1987. Stanje in perspektiva omrežja centralnih naselij na spominskem območju Žumberak- Gorjanci. Geografski vestnik, 59: 101-104
- Krajina in prostorski razvoj Slovenije. Zasnova. 2002.končno poročilo. 2002. oddelek za krajinsko arhitekturo, Biotehniška fakulteta Univerza v Ljubljani, RS Slovenija: 112 str.
- Klenovšek D. 2015. *“Ostanki poselitve na Zidanem gabru”*. Podsreda, Kozjanski regijski park (osebni vir, junij 2015)
- Kučan A. 1998. Krajina kot nacionalni simbol. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče: 224 str.
- Lenčak N. 2010. Znamčenje in analiza razvoja turistične destinacije, primer Idrija. Diplomsko delo. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede: 56 str.
- Marušič J. 1994. Varstvo krajine. Okolje v Sloveniji: 257-263
- Marušič J. 1998a. Regionalna razdelitev krajinskih tipov v Sloveniji. Metodološke osnove. Ljubljana. Ministrstvo za okolje in prostor, Urad RSS za prostorsko planiranje. Oddelek za krajinsko arhitekturo, Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani: 117 str.
- Marušič J. 1998b. Regionalna razdelitev krajinskih tipov Slovenije: 4 Kraške krajine notranje Slovenije. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad RS za prostorsko planiranje. Oddelek za krajinsko arhitekturo, Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani: 136 str.
- Maoz A., Kenneth Foote E. 2008. Historical space as narrative medium: on the configuration of spatial narratives of time at historical sites. GeoJournal, 73: 179-194
- Nitavska N. 2010. The method of landscape identity assessment. Latvia, Latvia University of Agriculture: 9 str.
- Nitavska N., Kanavina R. 2011. The visual elements forming the identity of the Baltic Sea and Gulf of Riga Coastal Landscape. Proceedings of the Latvia University of Agriculture, Landscape Architecture and Art, 1:13 str.
http://llu.lv/Raksti/Landscape_Architecture_Art/2012/Latvia-Univ-Agriculture_Landscape_Architecture_Art_2012-48-60.pdf (oktober 2014)

Natek K. 2003. Geomorfologija (študijsko gradivo za predmet geomorfologija). Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani: 217 str.

Občinski prostorski načrt občine Krško. Faza: dopolnjen osnutek. 2014. Savaprojekt Krško: 235 str.

Odlok o občinskem prostorskem načrtu občine Kostanjevica na Krki. 2013. Ur. l. RS št. 51/13 <http://www.uradni-list.si/1/content?id=113572> (november 2014)

Odlok o občinskem prostorskem načrtu občine Šentjernej. 2010. Ur. l. RS št. 14/10 http://www.sentjernejsi/images/gradiva/arhivsko_gradivo/vestnik_arhiv/2010/uv_04_10_web.pdf (november 2014)

Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov v občini Novo mesto. 1992. Ur. l. RS št. 38/92

Odlok o občinskem prostorskem načrtu občine Novo mesto. 2009. Ur. l. RS št. 101/09 <http://www.uradni-list.si/1/content?id=95014> (november 2014)

Odlok o občinskem prostorskem načrtu občine Brežice. 2014. Ur. l. RS št. 61/14 <http://www.uradni-list.si/1/content?id=118682> (november 2014)

Ogrin D. 2010. Krajinska arhitektura: učbenik na študiju krajinske arhitekture. Ljubljana, Oddelek za krajinsko arhitekturo, Biotehniška fakulteta: 324 str.

Panoramio. 2015. Google maps, fotografije. <http://www.panoramio.com/map> (februar 2015)

Picelj Z. 1987. Kratek oris zgodovine NOB na Gorjancih in v Žumberaku. Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino, 35: 65-77 (<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-J1MWZC5H/>) (februar 2015)

Regionalna zasnova prostorskega razvoja Jugovzhodne Slovenije, zaključno poročilo 3. faze. 2003. Novo mesto, Acer: 138 str.

Register nepremične kulturne dediščine. 2013. Ljubljana, Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport. <http://giskds.situla.org/giskd/> (oktober 2014)

Rotar K. 2003. Oživiljene kulture. Arheološka odkritja na Gorjancih/Žumberku. Arheološki vestnik, 54: 466-467

Simoniti V. 1990. Turki so v deželi že. Turški vpadi na slovensko ozemlje v 15. in 16. stoletju. Celje, Mohorjeva družba: 210 str.

Stobbelaar D. J., Pedroli B. 2011. Perspectives on landscape identity: A conceptual challenge, University of Applied Sciences Van Hall Larenstein: 20 str.
<http://www.tandfonline.com/loi/clar20> (oktober 2014)

Smiljanić I., Auer V., Gonzalez C. V. 2009. Čačarija. DZMP in Zavod Limnel, Filmski sklad RS, Luksuz produkcija.
<https://www.youtube.com/watch?v=6mA9IOiTHSY> (februar 2015)

TIC Krško. 2015. Dediščina
<http://www.visitkrsko.com/>

TIC Novo mesto. 2015.
www.visitnovomesto.si (februar, 2015)

Ule M. 2000. Sodobne identitete v vrtincu diskurzov. Ljubljana, Zps: 339 str.

Učna pot Trdinov vrh. 2009. Novo mesto, Planinsko društvo Krka, Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje: 28 str.

Učna pot Miklavž. 2011. Novo mesto, Društvo Gorjanske košenice: 11 str.

Turizem v zavarovanih območjih. Posvet. Krajinski park Goričko. 2005. Ljubljana, Turistična zveza Slovenije: 25 str.

Zemljiški kataster. 2014. Ljubljana, Geodetska uprava Republike Slovenije (izpis iz baze podatkov, oktober 2014)

9.2 DRUGI VIRI

Europanostra. 2010. Europe's living landscapes: Cultural heritage as a force for rural development: 8 str.
http://www.europanostra.org/UPLOADS/FILS/Europes_living_landscapes.pdf
 (oktober 2014)

Hribar Š. 2010. Preveritev krajinskih vzorcev kot opredelilci krajinske identitete na dveh izbranih krajinskih tipov. Diplomsko delo. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, oddelek za krajinsko arhitekturo: 93 str.

Hudoklin A. 1994. Gospodična od bajke do današnjih dni, brošura, Zeleni Novega mesta: 23 str.

Fister P. 2007. Presoja vplivov razvojnih projektov na arhitekturno-krajinsko identiteto Slovenije, AR, 2: 6-11

Iskra N. 2009. Krajinsko oblikovanje daljinskih cest; primer; Novo mesto-Metlika, Diplomsko delo. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, oddelek za krajinsko arhitekturo: 93 str.

Lynch K. 1960. The Image of the City. Cambridge, MA, The Massachusetts Institute of Technology: 194 str.

Kristof V. A., Ming C. L. 2011. Planning, preservation and place branding: A tale of sharing assets and narratives. Department of Community Studies, St. Cloud: 8 str.

Kras-Carso. 2013. Trajnostno upravljanje naravnih virov in teritorialna kohezija, Celovit strateški načrt za prostorski razvoj Krasa, RS Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo, Ministero dell'Economia e delle Finanze: 19 str.
http://www.krascarso-carsokras.eu/images/stories/KATJA/csn_cezmejni_koncni.pdf

Marcucci J. D. 2000. Landscape history as a planning tool. Landscape and Urban Planning, 49: 67-81

Ogrin D. 1996. Strategija varstva krajin v Sloveniji. Študija. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Inštitut za krajinsko arhitekturo: 87 str.

Tomšič M., Koželj J. 2012. Park Dragonja, krajinska in arhitekturna zasnova, Ljubljana-Koper, Fakulteta za arhitekturo: 106 str.

HVALA

doc. Darji Matjašec za vložen trud in strokovno vodenje med nastajanjem magistrske naloge,

prof. dr. Davorinu Gazvodi, za kritično presojo naloge in usmeritve,

prof.dr. Ani Kučan, za dragocene napotke.

Nenazadnje posebna zahvala domačim za brezpogojno podoro pri študiju ter prijateljem za razumevanje in spodbudo. Hvala Sergeji za lektoriranje naloge.

PRILOGA A

Anketni vprašalnik

Pozdravljeni!

Sem Urška Oblak, študentka krajinske arhitekture na Biotehniški fakulteti. Ukvarjam se z magistrsko nalogo z naslovom Prostorska identiteta Gorjancev kot razvojni izziv. Zelo rada bi rada izvedela vaš pogled na razvojni potencial območja Gorjancev. Vabim vas, da si vzamete nekaj časa za naslednje odgovore na zastavljena vprašanja.

1. Navedite vsaj tri značilnosti Gorjancev!

.....

2. Navedite vsaj tri območja na Gorjancih, kamor bi peljali turista!

.....

3. Kakšni so vaši motivi za delovanje na Gorjancih? (ocenite od 1-5)

	1	2	3	4	5
ohranjanje narave					

ohranjanje
tradicije in kulture
na območju

gospodarska dejavnost

prostorsko načrtovanje

turizem

Drugo (navedite)

.....

4. Katere naravne in kulturne značilnosti zaznamujejo Gorjance? (ocenite od 1-5)

	1	2	3	4	5
naravna krajina z					

nekaj antropogenimi
elementi

raznolikost in
enkratnost postora

košenice

Gadova peč, Petelinjek itd.

pogledi na Šentjernejsko polje in
na dolino Pendirjevke

Priloga A se nadaljuje...

	1	2	3	4	5
botanični in gozdni rezervati					

Drugo (navedite)

.....

5. Katera kulturna dediščina zaznamuje Gorjance? (ocenite od 15)

	1	2	3	4	5
sakralna in samostanska kulturna dediščina					

spominski prostori

gradovi

laški hrami

arheološka najdišča

Drugo (navedite)

.....

6. Katere dejavnosti bi lahko bile ključne za razvoj Gorjancev? (ocenite od 15)

	1	2	3	4	5
zidaniški turizem, vinotoči					

šport in rekreacija s primerno
infrastrukturo

zdraviliški in poslovni turizem

oživljanje ekološkega
kmetijstva, samooskrbnih kmetij

ohranjanje naravne in
kulturne dediščine

krepitev lokalne zavesti in obeležje z
godovine obravnavnega območja

Drugo (navedite)

.....

Hvala da ste si vzeli čas za odgovore.